

અ. મા. સ્વર્ગે જીતે હેમકોર બેત તે
શ્રેષ્ઠ મનુષ્ય કાનજનાં ધર્મપતિ.

અ. સૌ. સ્વર્ગ. બહેન દેવકારણેન—

નમારી હયાતી નદિ છતાં તમને આ પુસ્તક
અર્પણ કરવાની ઇચ્છા થવાનું કારણ તમારા સહ-
ગુણો છે, અને તમારા તેવા ગુણોનું અનુકરણ બીજી
બહેનો પણ જરૂર કરશે. નાનપણથી જ ધર્મપ્રેમ,
સાદાઈ, સરસતા, વાત્સલ્યતા, આદિ ગુણો તમોએ
ઠળવેલા છે નથી તમો તમારા શુદ્ધવહેવારમાં પણ
કુટુંબીજનોને સંપૂર્ણ સંતોષ આપી નમારું નામ
અમર કરી ગયાં છો. એજ તમારા ધર્મપ્રેમની યાદ-
ગીરી નિમિત્તે આ પુસ્તક તમને સન્નેદ સમર્પું છું.

લી. ધર્મબંધુ,

અચરતલાસ.

સ્થિતિમાંથી કાર્ય કુશળતા અને બાણેશીથી આગળ વધી કાપડના એક સારા બાપારી થયા, દિવસે દિવસે ધધામાં ફતેહ મળતાં તેમનું સદ્ધર્મિક શ્રવન ઉપર પણ વધતું ગયું જેથી પોતાની લક્ષ્મીનો સદ્વ્યય કરવાનું પણ પ્રસંગે પ્રસંગે તેઓ ચૂકતા નહીં. પોતે માત્ર રૂ. ૨૫૦૦૦) રાખવાનો નિયમ કરેલો હોવાથી ધર્મિક કાર્યમાં લક્ષ્મીનો સારો વ્યય કરે છે. દરેક જૈન બંધુએ દ્રવ્યનું પ્રમાણ રાખી પોતાનો ઉદાર હાથ સત્ કાર્યમાં લંબાવવા આવા ગૃહસ્થોનું અતુકરણ કરવું જોઈએ.

હેમકોરબાઈ નાનપણથીજ સુશિક્ષિત અને ધર્મની લાગણીવાળાં હોવાથી સામુનો તેમજ કુટુંબી જનોનો પ્રેમ સારો મેળવી શક્યા હતાં. ઘરમાં નોકરો વિગેરે છતાં દરેક કાર્ય પોતે જાતેજ કરતાં. સાધુ સાધ્વીને વહોરાવવાની અને તેમને ઘરે આવેલા મેમાનોની સગવડ પુરતી રીતે સાચવવા પોતે જાતેજ બંધુ કરતાં. શ્રીમંતાઈ છતાં સાદાઈ અને સરળતાનો તેમનો ગુણ હજી પણ તેમના કુટુંબીઓને યાદ આવે છે. સં. ૧૯૪૪ માં તેમને એક પુત્ર રત્ન પ્રાપ્ત થયું; પરંતુ કર્મસંયોગે તે પુત્ર બાળવયમાંજ સ્વર્ગસ્થ થયો હતો; છતાં હેમકોરબાઈનું હૃદય ધર્મપરાયણ હોવાથી ધૈર્ય ધારણ કરી, પોતાની ધર્મિક ક્રિયા કદી પણ ચૂકતાં નહોતાં. તેમણે શ્રી પાલીતાણાની ઘણી યાત્રાઓ કરી હતી, અને આશુ, સમેતશિખર, ગિરનાર, તારંગાણ, શ્રી કેશરીયાણ, શ્રી સંજેશ્વર વિગેરે દરેક તીર્થોની યાત્રા લાવપૂર્વક કરી હતી. તપસ્યામાં જે વરશીતપ, જે હમાસીક અઘ્ઘાઈઓ અને તિથીના ઉપવાસો વિગેરે કર્યા હતા. અને ખારત્રત પણ તેમણે લીધાં હતાં. ધમ પ્રત્યેની અપૂર્વ લાગણીને અંગે પોતાના પતિને પણ ધર્મિક કાર્યમાં આગળ રાખવાને ચૂકતા નહીં. સં. ૧૯૬૮

માં ઉજમણું કરી રૂ. ૫૦૦૦) અને સં. ૧૯૭૮ માં ઉપધાન કરાવી રૂ. ૩૦૦૦) નો ખર્ચ શેડ મકનજીભાષ્યને કર્યો હતો. તેમજ વેરાવળનો છરીપાળતો સંઘ કાઢી શ્રી ગીરનારની તળેટીમાં બાવું આપી, શ્રી અંબારા પાર્શ્વનાથ તિર્થની ધર્મશાળામાં રૂ. ૧૦૦૦) ના ખર્ચે એક સારો એરડો બંધાવ્યો હતો. આવી રીતે લક્ષ્મીનો સદ્વ્યય કરવાનું પુરોષોને તો પુણ્ય થોડું જુએ છે, પરંતુ સ્ત્રીઓ તેમાં સહકારી થઈ વધુ સાનુકૂળતા કરી આપે એ ખરેખર પ્રશંસનીય છે. દરવરસે શ્રી બારેળ પાર્શ્વનાથની યાત્રા-દર્શન નિમિત્તે પણ જતાં હતાં.

હેમદોરબાઈએ આ પ્રમાણે પોતાનું જીવન ધાર્મિક બનાવી કુટુંબને અને સંબંધી વર્ગને પોતાની કાયમની યાદગીરી આપી છે તેમનો સ્વર્ગવાસ સં. ૧૯૮૧ ના ફાગણ શુ. ૧૫ ના રોજ થયો હતો. તેમના સ્વર્ગવાસને એક વર્ષ થયું, છતાં કુટુંબી જનોમાં તેમની ધર્મપ્રભા, સરળતા, સાદાઈ અને ગંભીરતા જવાગેલી હોવાથી તેમની યાદી રજાજ કરે છે. સ્ત્રીઓનાં આવા ઉચ્ચ જીવન દરેક સ્ત્રીઓ વાંચી સાર મહણું કરી પોતાના જીવનને ધર્મ પરાયણ બનાવી કુટુંબમાં વધુ વાતસલ્ય બાવના વધારે એજ અમે કામચીએ છીએ.

પ્રકાશક.

પ્રસ્તાવના.

વર્તમાન અમદામાં ઈંગ્લેન્ડ પ્રધાન કર્તવ્ય હેતુ ઉપાર્જન કરનારો રોમાંચક દોષથી પોતાનું પ્રાચીન ગૌરવ બચી ગયા છે. તેથી હજી વચરની બીજી જાળનો ગમે તેવી ઉપયોગી દોષ છતાં એના તરફ એમનું લક્ષ્ય એાણું રહે, એ સ્વભાવિક છે. તો પછી પોને કાણુ છે ? પોતાનું શું કર્તવ્ય છે ? પૂર્વજો કાણુ દત્તા ? ખર્ચ વરતુની મર્યાદા કેવી દશે ? વગેરે દહીંડો તેમની જાણ જવાર દોષ એ અવશ્ય જનસાક્ષી છે. એવી પ્રાચીન પોતાને અતિ ઉપયોગી મર્મ સંબંધી, ઇતિહાસ સંબંધી, તેમજ અધિસાદિક તત્વો સંબંધી વરતુની પરિસ્થિતિથી જાણીતા કરના એ આ વાંચનમાળાનો મુગ ઉદ્દેશ છે. પ્રાચીન શુદ્ધ અને સર્વોત્તમ ભાવનાઓનું અપૂર્વ ચિત્રપટ આજના યુગના મનુષ્યોના હૃદયપટ ઉપર આલેખવાનો છે.

જેન સમાજમાં હુષ્કાપ્ત મરેલી પૂર્વની અનુપમ-અદિતીય ખર્મજાવનાઓ, આર્પત્વના ઉચ્ચ સંસ્કારો અને જીવનના ઉચ્ચ આદર્શો પ્રગટારી માર્ગબુલેલા પધિક્કજનોને સીધે માર્ગે લઇ જઇ પોને કાણુ છે ? પોતાના પૂર્વજો કાણુ દત્તા ? એ વસ્તુ સિધ્ધિત ઓળખાવવાનો અમારો ઉદ્દેશ છે, એ ઉદ્દેશ પાર પાડવા માટે સમાજમાં ઐતિહાસિક વાંચનનો શોખ વધે, દરેક વ્યક્તિ સાહિત્યપ્રેમી બને, પ્રાચીન આર્પસંસ્કૃતિ જાણવાને પ્રભ જીતાસુ બને એવી અમારી મનોભાવના સર્વોં પાર પડે તોજ અમારી મહેનત સફલ થઇ દહેરાય. અને એટલાજ માટે એક વધુ

ઐતિહાસિક સાહિત્ય અમારા કંઠરદાન સમાજની સેવામાં અમે રજુ કરવા ભાગ્યશાળી થયા છીએ.

પ્રસ્તુત નવલકથા એ વિક્રમની નવમી સદીનો ઇતિહાસ છે. વિક્રમની આઠમી સદીના મધ્યકાળ પછી ગુજરાતની ભૂમિ ઉપર અધિકારનું વાદળ ઝવાયું હતું એ અધિકારના વાદળને ભેદીને સૂર્ય જેમ બહાર નીકળે તેમ નવમી સદીની શરૂઆતમાંથીજ ગુજરાતમાં શાંતિનું સામ્રાજ્ય જન્મ્યું હતું. આ ઇતિહાસ પણ તેજ સમયનો છે. એમાં મુખ્ય પાત્ર બપ્પભટ્ટજી અને આમરાજી અગત્યનો પાઠ બજવી રહ્યા છે. પુસ્તક મોટું થવાથી એને બે ભાગમાં વહેંચી નાંખવામાં આવ્યું છે. બંને ભાગો નવલકથાની શૈલીથી રસમય ભાવનાપૂર્વક આજેખાયા છે. જે પ્રથમ ભાગ વાચકવર્ગના હાથમાં આવતાંજ બીજા ભાગની કેટલી આતુરતા રહે છે તેનો વાચક પોતેજ ખ્યાલ કરી શકશે.

આ નવલ કથામાં તે જમાનાનું તાદૃશ્ય ચિત્ર આજેખવાનો પ્રયત્ન થયેલો છે. બપ્પભટ્ટજીનું બાળતેજ, આઠ વર્ષની વયે એમની દીક્ષા, આમકુમાર સાથે થયેલો મેળાપ, આમકુમારનું મોઢેરા ગામમાં આગમન, ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ મોઢેરા, સિદ્ધસેનસુરિની વિદ્વતા, બપ્પભટ્ટજીની અપૂર્વ શક્તિ, સરસ્વતીદેવીનું વરદાન, આમકુમારે કનોજ દેશની ગાદી મેળવ્યા પછી બપ્પભટ્ટજીનું કરેલું સન્માન; તેમજ એમને પોતાના રાજ્યગુરૂ તરીકે સ્થાપવા વિગેરે અનેક પ્રસંગો વાચકવર્ગની દ્રષ્ટિ સન્મુખ ખડા થશે. તે સિવાય બીજા પણ અનેક પ્રસંગો પ્રાપ્ત થશે.

એક તરફ જાહોની પોતાના ધર્મ માટે થતી પ્રગતિ, બીજી બાજુ

કુમારિલભાઈ અને શંકરાચાર્યના પ્રવચનો, શંકરાચાર્યની મહત્ત્વીય ભાષાંકર મહત્વાકાંક્ષા, જ્ઞાનપ્રમાણનાં એકજોડે કરેલાં અંકન, એ શંકરાચાર્યની ઉત્પત્તિ વગેરે અંગે દર્શકનો કનિદામિત સત્ય ગ્રાહ્યતાની દાગણ રાખીને આલેખવામાં આવી છે, એકવીજ્ઞના પર્વો માધે ચાલતી દરીદ્રાઈ તમે આ પુસ્તકમાં જોઈ શકો છો એવું આ અપૂર્વ મહત્ત્વ અનેક પુસ્તકોના સંશોધનનું અને અતિ પ્રયાસનું ફળ છે.

શંકરાચાર્યનું જીવન અને અજ્ઞાનનિમિત્ત ભારકર, જૈન તત્વાદર્શ અને નાત્વનિર્ણય પ્રાસાદમાંથી સીધું છે. થોમસ વિજ્ઞાન-ધાનંદચૂરીઅરની અમાધ વિદ્વતા અને ઐતિહાસિક સંશોધનના ફલરૂપે આ થયો છે. જેમના નામથી સક્ષ્મ જૈન પ્રજા તો શું બાકે જૈનેતર પ્રજાપણ વાંકેમાર છે. એ મદાપૂરે શંકરાચાર્યનું જીવન ચરિત્ર દુઃકમાં મતિદાસથી સંશોધન કરીને પોતાના મંથમાં સત્ય રીતે પ્રગટ કરેલું છે. બાકી તો શંકરાચાર્યના સિદ્ધ આનંદગિરિ વગેરેએ શંકરાચાર્યના જીવન ચરિત્રો કેટલી સત્ય દર્શકોને છુપાવીને આપેલાં છે જે વાંચવાથી ઘસના મઠ સહે.

તે સિવાય જૈનાચાર્ય થોમસ જ્યુલિસાગરજીવિત જૈનધર્મની પ્રાચીન અર્વાચીન સ્થિતિમાં પણ શંકરાચાર્ય સંબંધી થોડાક ઉદ્દેખ કરવામાં આવ્યો છે. એ સર્વના આધારરૂપે આ શંકરાચાર્યનું ચરિત્ર અને લખવાને આ પુસ્તકમાં પ્રયાસ કર્યો છે. સિવાય ખીજ કંપના જેમના જીવન માટે અમારાથી તો નજર કરી શકાય.

જો કે જૈનેતર લેખકોએ તદ્દન અસત્ય કલ્પનાઓ ઉભી કરી? ૨

પાત્રોને કલંકિત કરવામાં ઉણપ રાખી નથી. પોતાની શક્તિ, વિકૃતતા એમણે જૈનપાત્રોને, જૈનધર્મને, અન્યાય આપવામાંજ વાપરી છે, એવી કલ્પનાઓ જો અમે કરવા પારીએ તો કરી શકીએ, પણ એમની અસત્ય કલ્પનાઓ એમને જ મુખાન્ક હો ! ફક્ત ઐતિહાસિક સત્ય વસ્તુ બતાવવી એજ અમારો ઉદ્દેશ છે અને અનુકુળ સમયે અમારી એ ભાવનાઓ જગતના બાકમાં રળી થશે.

જૈન સમાજ કવ્યપ્રધાન હોવાથી સાહિત્યમાં આજો ભાગ લે છે એનુંજ આ પરિણામ છે, જેથી જૈનતર લેખકોને જૈનપાત્રોને નિંદવાની તરફ મોંઘાં મારે. જૈન સમાજના આ આંશિક સાહિત્યના ક્ષેત્રમાં કલ્પનાઓના અભાવને કારણે જૈન પાત્રોને એવી ભાવનાઓના અભાવને કારણે જૈન પાત્રોને અમારા આ ઉચ્ચભાવના દરેક જૈન લેખકના હૃદયમાં સ્થાયી બનેલા હોવાને કારણે જૈન પાત્રોમાં એ બહુતકાળમાં એ બહુતકાળ પછીના જ્યોત્સના આગમ મુદ્દમસ્વરૂપે પ્રત્યક્ષ થઈ એમનાં વિષય-વસ્તુ વિશે જૈન સમાજના આ રંગ ભાવના છે.

ઐતિહાસિક અનુસંધાન કાણુમાં જ મળે. ફક્ત આગુરે હોય એવા ધર્માભિમાન, જૈનોનાં જ આત્મ કુલકે અવન્ય ઉપવાગી થાયજ બહે એનાં ઉપવાગિતા આત્મકથા રૂપે જૈન કુલકમાં થાય અને એમનાં ઇતિહાસ ઉચ્ચ જાહેરાત મળે તો જૈન અમારો ઉદ્દેશ-પરિશ્રમ સફલ થયા હોવાના સમજાવેલાં પણ નહીં મળ્યાં અને સમજાવેલાં પોતાનાં દર્શિ વિદ્યામાં કર્યાં એક નાચ્યા જૈન જાણે.

આ ત્રયમ જ્ઞાન રંગના આગે જ્ઞાન અર્ધરૂપે જૈન આગે જાણે.

તે ધારીને નેમવળ અન્ન-પ શરૂ થઈને ક્યારેય કાનમાં ક્યારેય ક્યારેય
જેમાં આ નવલક્ષ્યા મમાજન કરવામાં આવશે.

સામનમાં જોઈતી પ્રભાવશક્તી પુરૂષ દિવ્યજ્ઞ કાવ છે, તે જેટલું વર્ણ
કાવું કરી ઉપસાર કરી જલપ છે અને એના જલ થી મમાજન જેટલી નિ-
સ્તેજ અને છે એ ખાસ પિાન ગાજવાનું છે. પ્રભાવક મરિચ, મનૂર્વિદિતિ
પ્રજંપ, પરિશિષ્ટ પત્ત, રૂંદન પનિદામ, રૂંદન પ્રાગ્નિન પનિદામ, અનેરે
અનેક પુરતીના દોદનરૂપે આ નવલક્ષ્યા અમે રૂંદન સમાજ આમજ રજી
કરીએ છીએ. એટલાજ દ્વંધી, ઉમંગથી મમાજન એનો હાથ લેંગે એજ
અમારી મનોભાવના ! જાદી નો એવા પ્રભાવિક પ્રશોના સંપૂર્ણ
ગુણેનું વર્ણન કરવાને તો આજે કોણ શકિતવાન છે ! આ તો અમારો
અદ્ય પ્રયાસ છે. એજ વિનંતિ.

સેખર.

વિપયાનુક્રમણિકા.

નંબર	વિષય.	પૃષ્ઠ.
પ્રસ્તુત ૧ છું	રાગદુમાર ૧
" ૨ છું	મોદેરાગામમાં ૭
" ૩ છું	સિદ્ધસેનચરિ ૧૪
" ૪ થું	જૂતકાળનાં રમણો... ૨૧
" ૫ મું	પિતા અને પુત્રી ૨૮
" ૬ ટું	ઇતિહાસ પરિચય ૩૭
" ૭ મું	કેનાજરાજ વસાવર્મા ૪૫
" ૮ મું	કમલા ૫૨
" ૯ મું	વિધિનું વિધાન ૬૩
" ૧૦ મું	પૂર્વ પરિચય ૭૪
" ૧૧ મું	જૈન ઇતિહાસની સાંકળ ૮૩
" ૧૨ મું	બાળ તેજ ૯૨
" ૧૩ મું	કસોટી ૧૦૧
" ૧૪ મું	દીક્ષા... ૧૦૮
" ૧૫ મું	ભદ્રકીર્તિ ૧૧૮
" ૧૬ મું	રાજ્યાભિષેક ૧૨૩
" ૧૭ મું	રાજમાન ૧૩૩
" ૧૮ મું	કુમારિલભટ્ટ ૧૪૧

„ ૧૬મું	બાપ્તિસ્મારિ૧૪૯
„ ૨૦મું	વર્ધન કુંજર૧૫૬
„ ૨૧મું	કમનદીબ વિશિષ્ટા૧૬૨
„ ૨૨મું	સંકરનો જન્મ૧૭૨
„ ૨૩મું	ક્રોળમા૧૮૨
„ ૨૪મું	વિનોદમા વિશેષ૧૮૯
„ ૨૫મું	પદ્માતાપ૧૯૭
„ ૨૬મું	આમંત્રણ૨૦૫
„ ૨૭મું	ગ્રાદાવરીના તીરે૨૧૨
„ ૨૮મું	સદ્ગુણવતીમા૨૧૮
„ ૨૯મું	ગુરૂ વિયોગ૨૨૫
„ ૨૯મું	સ્વધર્મનેમાટે૨૩૨
„ ૩૦મું	પાપનું પ્રાપ્તિ૨૩૯
„ ૩૧મું	પુનર્પન્થાનું અનુકૂળ આમંત્રણ...	૨૫૧ થી ૨૫૮		

જૈન સસ્તી વાંચનમાળાનું નામ—

દરેક જૈન બંધુઓની જાણમાં છે કે, અમોએ સં. ૧૯૭૯-૮૦-૮૧ ત્રણ વર્ષનાં પુસ્તકો વાર્ષિક રૂ. ૨) માં પાંચસો પાનાના હીસાએ ગ્રાહકોને આપ્યાં છે. દીવસે દીવસે ગ્રાહકોનો વધતો જતો સંતોષ અને ઉત્તરોત્તર પ્રગટ થતાં ઐતિહાસીક ઉત્તમ પુસ્તકો હવે દરેકની જાણમાં આવ્યાં છે. આણુ વર્ષથી (સં. ૧૯૮૨) થી અમોએ રૂ. ૩) માં ૮૫૦ પાનાનાં પુસ્તકો આપવાનું નકી કર્યું છે અને તેથી હવે દરેક જૈન બંધુ લાલ લેવા નહિ ચુકે તેવી આશા છે.

સં. ૧૯૭૯-૮૦ નાં આઠ પુસ્તકો નવા ચનાર ગ્રાહકોને શીલી ક્રમાં હશે ત્યાં સુધી તેજ લવાજમમાં મળશે.

સં. ૧૯૮૧ નાં પુસ્તકો—	પૃષ્ઠ	કિંમત.
૧ શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકર વાને વિક્રમના સમયનું હિંદ. ૩૦૪	૧૫૬	૧-૮-૦
૨ શ્રી સંખેશ્વર પાર્શ્વન. થ ચરિત. ...	૧૦૦	૦-૬-૦
૩ શ્રી કેશીમુનિ અને પ્રદેશી રાગ. ...	૬૬૦	૩-૬-૦

પૃષ્ઠ ૫૧૦ સં. ૧૯૮૧ નાં

સં. ૧૯૮૨ નાં પુસ્તકો—

ગણ સાલમાં વધુ અપાયેલાં પૃષ્ઠ—	૧૫૦	૦-૮-૦
૧ જૈનના મહાનુ રત્નો ...	૧૬૦	૧-૦-૦
૨ શ્રી અપ્પભટ્ટમુરિ અને આમરાગ્ન લા. ૧ લો. ...	૨૬૦	૧-૮-૦
૩ મહાનુ સંપ્રતિ અને જૈન ધર્મનો દિગ્વિજય. ...	૨૮૦	૧-૮-૦
	૮૫૦	૪-૮-૦

લખો:—જૈન સસ્તી વાંચનમાળા

નાથનપુરી બજાર—ભાવનગર.

ॐ ह्रीं श्रीं पार्श्वनाथाय नमः

अप्पमहसूरि

अने

आ. म. रा. ज.

प्रकरण १ लुं.

— — —
રાજકુમાર.

વિક્રમ સંવતના નવમા સેકાની શરૂઆતમાં એટલે
લગભગ સંવત ૮૦૭ માં આ ઐતિહાસિક નવલકથા શરૂ
થાય છે.

“કુદરતે પોતાનું મનોહર સાંકર્ય મૃદિની સપાટી ઉપર
કેવું બિછાવી દીધું. મારા હૃદય થયેલા દિલને પણ આ
સુરમ્ય દેખાવ દેવો આહ્વાનનક થયો. અન્યારનાં શાંતિ,

પોતાનું દુઃખ પણ એ વિચરી ગયો. “ જાત્રીઓમાં ફરતું, મહેલમાં રહેતું, અનેક પ્રકારના બોલન જમવાં, પ્રિયાની સાથે વિનોદ કરવો, મિત્રોની સાથે જોડિ કચ્વી, માણસો ઉપર હુકુમન-સત્તા ચલાવવી, મનમમતાં વસ્યાબૂતનું સુખવાં, વગેરે અનેક પ્રકારની સુખની સામગ્રી જમનમાં દૃષ્ટિગોચર નથી થતી શું ? ”

“ તો પછી નમે શા માટે છોડી ? ” ગાલસાધુનાં અનુ-ધાર્યાં વચન સાંભળી પ્રવાસી અમકયો. શું જવાબ આપવો એ માટે સજીવર મુંઝાવો. એ ગાલમુનિ ફરીને બોલ્યો.

“ એ બધી વસ્તુઓ સજીવર સુખને આપનારી છે. એ લોગવવામાં એના ઉડાણમાં કેટલું દુઃખ રહેલું છે. એ તમને ક્યાંથી સમજાય ? જે પ્રાણીઓમાં વાસનાઓ રહેલી હોય એને આવી ઇચ્છાઓ થાય જ ! ત્યાગીઓને આવી વાસના-ઇચ્છા હોવી જ નથી. વાસના એજ દુઃખમય સંસાર છે. ”

“ આપનું કથન કદાચ સત્ય હશે, પણ મારા જેવા મનુ-ષ્યને ન સમજાય એ બનવાં જોગ છે. ” પ્રવાસીએ જેમતેમ ફરીને પતાવ્યું.

“ તમે આ ગામમાં નવા આવેલા છે કેમ ખરું ને ? બીજી વાતોમાં મુદ્દાની વાત પૂછવી તો હું બૂલી જ ગયો. તમારી કાવ્ય શક્તિએ મારું ધ્યાન ખેંચ્યું. તમે કોણ છો, એ જાણવા મન લલચાવ્યું. ”

“ આપે કહ્યું તેમજ છે. દેશપરદેશમાં જમણું કરતો અનેક કુતૂહલને જોતાં હું હમણાંજ આ શહેરમાં આવ્યો છું.

ગામમાં જવાનો વિચાર કરું છું. આ ગામનું નામ શું છે વાર ? ”

“ મોઢેરા ? ” મુનિએ કહ્યું.

“ એમ ? મોઢેરા નામ શા ઉપરથી પડ્યું હશે વાર ? ”

“ મોઢ લોકોનાં ઘર અહીયાં વિશેષ હોવાથી અથવા તો અમણે વસાવેલું હશે એથી એવું નામ પડ્યું હોય તો ખનવા જાય છે. ”

“ સૂર્યનું પ્રગ્યાન મંદિર વખણાય છે તે આજ મોઢેરા કે ? ”

“ હા ” મુનિએ જવાબ આપ્યો. “ સૂર્યનું વિશાળ મંદિર છે. મોઢેરા ખનવા જાય ત્યાં સૂર્યનું મંદિર પ્રગ્યાન કહેવાય છે. એ તો વાત પણ અહીં તમે ક્યાં ઉતરવાના છો ? ”

“ આ ગામનાં મુંડાઈને આગળતો નથી. તેમ મારું નેદી સંગમથી જન પણ અહીયાં કોઈ નથી. તેથી ક્યાં ઉતરવું જ નહીં નવું. જ્યાં જવા જ્યાં જવાય ત્યાં ખરું ? ”

“ કોઈ છે ત્યારે મારી સાથે આવશે ? ”

“ તમે જાણે ક્યાં જાવ જશે ? તમે તો ઘરમાર વગરના લાગી છો ? ”

પ્રવાસીના વચનના જવાબમાં સાથે મુંડાઈને. “ મારા મુંડાઈને ” મુનિએ પ્રવાસીને જવાબ આપ્યો.

“ આ તો મુંડાઈને જાણે ક્યાં જાવ મારા આત્મા પણ જાણે થશે. ”

“ બરાબર છે ? દેવગુરૂનો દર્શનથી પાપનો નાશ થાય. વાંછિત પરિપૂર્ણ થાય. ” મુનિએ અનુમોદન આપ્યું.

લગભગ બન્ને સમવયસ્ક હોવાથી મૈત્રી ભાવના હંમેશાં સરખે સરખામાં જ થાય છે. પૂર્વનો રૂણાનુબંધ-સંસ્કાર એમાં પ્રેરણા કરે છે. સાધુ ત્યાગી હતા છતાં આ પ્રવાસીની કાવ્ય શક્તિથી એને કવિ તેમજ પ્રભાવવંત પુરુષ ધારી એની સાથે વાતચિત કરી એને પોતાના ગુરૂની પાસે લીધો.

સાધુ તે નવદીક્ષિત ભદ્રકીર્તિ-બ્રહ્મભટ્ટ હતા. ગુરૂની આજ્ઞા મેલવી બ્રહ્મભટ્ટ મુનિ જહાર સ્થંડિલ-વકીનીતિ માટે આજ્યા હતા. ધોધમાર વરસાદ પડવાથી મુનિ આ દેવમંદિરમાં થોભ્યા. જો કે એમની ઉમ્મર નાની હતી, છતાં ત્યાગ સ્થિરતા, ગંભીરતા, વિદ્વન્તા અદ્ભુત હતાં. પ્રવાસીની કવિત્વ શક્તિએ એમનું ધ્યાન ખેંચાવાથી એમનું ચિત્ત આકર્ષાયું અને એમની મૈત્રીની શરૂઆત થઈ.

ત્યાંથી બન્ને વાતો કરતા ગામમાં આવ્યા ગયા.

પ્રકરણ ૨ જી.

મોઢેરા ગામમાં.

બ્રહ્મભટ્ટ મુનિ પ્રવાસીની સાથે ઉપાશ્રયમાં આવી ગુરૂને નમ્યા. પ્રવાસીએ પણ સુરિને વંદન કર્યું. ગુરૂએ એક નીકળ નજર આ અભવયા સુસાકર ઉપર નાખી. તેમણે

જોયું કે આ પરદેશી કોઈ સામાન્ય મનુષ્ય નથી. જાણે કોઈ દિવસ એ વદન દષ્ટિગોચર થયું હોય એમ હૈયું સાક્ષી પુરતું. ત્યારે એ કોણ હશે ! એ જાણવાને જિજ્ઞાસા વધી. પ્રવાસી પણ એ હાથ જોડી ગુરૂની સન્મુખ ઉભેલો હતો. જો કે તેનાં ક્ષત્રીયને યોગ્ય વસ્ત્રો સામાન્ય અને મલીન હતાં, એ બાલ વદન ઉપર ચિંતાની છાયા છવાયેલી છતાં એનું પુણ્ય તેજ, સુંદર શરીર અસાધારણ હતાં. એને જોઈને ગુરૂ મહારાજનું ચિત્ત પણ ઠંથું. “ વાહ ! બપ્પલટ્ટ ! મિત્ર તો સારો શોધી લાવ્યો ? ” ગુરૂ શિષ્ય બપ્પલટ્ટને ઉદ્દેશીને બોલ્યા અને હસ્યા. “ કોણ છે આ ? ”

“ મેં એમને પૂણું રીતે આગળ્યો નથી. જીર્ણ ઉદ્યાનની નજીક દેવમંદિર પાસે શિલા ઉપર શોકમગ્ન હૃદયને કાવ્યશક્તિથી આનંદ આપતા હતા. ત્યાં મારું ચિત્ત ખેંચાતાં આપના દર્શને હું એમને તેડી લાવ્યો. કહે છે કે દૂર દેશથી મારું આવવું થયું છે ? ” બપ્પલટ્ટ મુનિએ જણાવ્યું.

“ એમ ? વત્સ ! એસ ! એસ ! તું ક્યાંથી આવે છે ? ” ગુરૂએ આશ્વાસન આપતાં પૂછ્યું.

કાન્યકુબ્જથી—કનોજથી. ” તરૂણે કહ્યું.

કનોજનું નામ સાંભળીને ગુરૂ મહારાજ સાવધ થયા. ખાપરીમાં છુપાયેલી પૂરાણી સ્મૃતિને યાદ કરતા હોય એમ કંઈક સાંભળવા લાગ્યા. “ કનોજમાં તું કોનો પુત્ર ? ”

“ મગધદેશની રાજ્યધાની પાટલીપુત્ર નગરમાં નવમા-

નંદને છતીને મૈયવંશીય મહાપ્રતાપી ચંદ્રગુપ્ત વારતેશ્વર
 થયાં. તેમના વંશને કનોજ ઉપર પણ અધિકાર ચલાવવા
 સુબા તરીકે આવતા, એ વંશમાં થયેલા એક શ્રેષ્ઠ પુરુષે મગ
 'ધની ગાદી નબળી પડતાં કનોજમાં પોતાની ગાદી સ્થાપી
 આજે એ વંશમાં થયેલા યશોવર્મા નૃપતિ રાજ્ય કરે છે. તેને
 મારાપિતા ! ને માતાનું નામ સુયશા ! " એટલું જાણીને
 તરૂણ બટકયો.

શુરને કંઈક ચાહ આબુ હોય તેમ નિશ્ચયપૂર્વક જાણ્યા
 અને તારૂં નામ ? "

" મારું નામ ? " એમ કહીને થાક વડે જમીન ઉપર
 બે અશ્વરો લખીને બતાવ્યા.

" આમ કુમાર ? "

" હા ! ભગવન ! "

આ તરૂણ સુવ્રત તે કનોજના યશોવર્મા રાજાનો કુમાર
 હતો. હવે શુરને પણ ચાહ આબુ કે આ સુંદર વહન પહેલું
 પોતે ભેયું હતું, પણ રાજપુત્ર છતાં આવી તરૂણ અવસ્થામાં
 એકાકી કેમ બટકતો હશે, રાજમહેલનાં સુખ, સૌભાગ્ય અ
 વૈભવો છોડી પરદેશમાં રખડવાની એની શી મતલબ હશે ?
 રાજકુમાર ! તું આવા વિગ્રાજ રાજ્યનો વારસ છતાં પર
 શમાં શા માટે બટકે છે ? શું પિતા પુત્ર વચ્ચે કાંઈ ખટ
 ઉભી થવાથી તારે આમ એકાકી રખડવું પડે છે ? કે આ
 બીજું કાંઈ કારણ છે. " શુરએ આવી રીતે એકાકી ફરવા

કરવા છતાં પણ પૂર્વતું પુણ્ય -હોય તોજ ધનની પ્રાપ્તિ થાય. અનેક સંકટો લોકો શા માટે સહન કરે છે ? સૈનિકો યુદ્ધમાં જઈ શૂરવીરતાપૂર્વક શા માટે લડે છે ? રાજાઓ અનેક પ્રકારનાં યુદ્ધો શા માટે ખેડે છે ? એક ફક્ત ધનનેજ માટે ! કેમકે ધન એ મનુષ્યના જીવનનું જીવન છે-પ્રાણ છે. તું જોતો નથી કે ધન મેળવવા ખાતર ગરીબો-ભિખારીઓ કેવાં ધરાંપરાં કરી રહ્યા છે ! વિદ્વાનોને પણ ધન મેળવવા ખાતર શ્રીમન્તોની-રાજાઓની ખુશામત કરવી પડે છે. એવું ધન એનું યત્નથી રક્ષણ કરવું જોઈએ. ત્યારે તું તો ઉડાવ્યેજ જાય છે. તેમાં પણ રાજાએ તો ધનનું વિશેષ પ્રકારે રક્ષણ કરવું જોઈએ. રાજ્યની સ્થાંગ લક્ષ્મીમાં ધન એ એનું અપૂર્વ ગુણ છે. ”

પિતાની આવી વાણી સાંભળીને મેં કહ્યું. “ પિતાજી ! આપ ધનને આટલી બધી મહત્તા કેમ આપો છો ? ધન તો આપણા પરાક્રમને આધિન છે. લક્ષ્મી તો પરાક્રમીઓનેજ વ-રેલી છે. આપણા પૂર્વજ ચંદ્રગુપ્ત મહારાજે પરાક્રમથીજ મ-ગધનું સામ્રાજ્ય નવમા નંદ પાસેથી જીતી લીધું હતું. એ-મના પૌત્ર મહાન સમ્રાટ અશોકે યુવરાજ નહીં છતાં બાહુબળે મગધનું તખ્ત સ્વાધીન કરી ભારતના અધીશ્વરની પદવી પ્રાપ્ત કરી કલિંગીઓને મારી તેમની લક્ષ્મી જીતી લીધી. મહા પ્રતાપી અબ્લતશત્રુએ સમગ્રેરના બળથી જગત માત્રની લક્ષ્મી સ્વાધીન કરી હતી. માટે પુરૂષને આધિન લક્ષ્મી હોય, નહીં કે લક્ષ્મીને આધિન પુરૂષ ? ” મેં રીતસર જવાબ આપ્યો.

મારા એ જવાબથી પિતાના મનને સંતોષ થયો નહીં.

તીય છતાં પરોપકાર માટે એમનું જીવન જગતમાં કેવું અધિક ઉપયોગી છે ? જાણીત આવા જગત પૂજ્ય મહાપુરુષોના જીવનથી જ લાજો મનુષ્યો જીવે છે. એટલું જ નહીં પણ એમના ઉપદેશથી સંસાર સમુદ્રથી પણ તરે છે. આવી ગુરુ ભક્તિથી એનું હૈયું છલછલી રહ્યું હતું. “ ભગવન્ ! આપે મારી ઉપર તો જાણીત ઉપકારજ કર્યો છે. નથી સમજાતું કે ઉપકારનો જદસો હું શી રીતે વાળીશ ? ” જુદા જુદા ઉપર વાત ચાલતાં આમકુમારે વાતની દિશા ફેરવી.

“ જીજ્ઞાસુ એટલું કરવું એ ઉચ્ચ : જાણત પુરુષોનો મહામંત્ર હોય, અમે પણ જીવના હિતમાં અમારો ફાળો સમયમાં સામાન્યમાં સામાન્ય ગણી

“ હું રાજા થઈશ ત્યારે શું કરીશ ? એ વાત તો પછી, પણ હું રાજા થઈને મારા મિત્ર અપ્પભટ્ટને તો દોડી ચડું જ નહીં. કાંતો હું તમારી સાથે રહીશ. અથવા તો રાજા થઈશ તો એક વાત તો હું જરૂર કરીશ. ” મનમાં કંઈક વાતના નિશ્ચય કરનાં અને પાતાનાંનેત્રો અપ્પભટ્ટ હાથ સ્થિર કરનાં આમકુમાર બોલ્યો.

“ અને તે વાત ? ” અપ્પભટ્ટએ પૂછ્યું.

“ માફ રાજ્ય હું તમને આપી દઈશ. ” આમકુમારનાં વચન સાંભળી બધા હસી પડ્યા.

“ અપ્પભટ્ટ તો ત્યાગી, સંસ્કારી, ઉચ્ચ આત્મા છે. ત્યાગીઓ સંસાર વ્યવસાયમાં પડતા નથી. માટે વત્સ ! તારું રાજ્ય તું જ લોગવજે. ” શુદ્ધ મહારાજે એને કહ્યું.

“ તો મારે પણ રાજ્યનું શું પ્રયોજન છે ? ભગવન્ ! હું પણ મારા મિત્રની સાથે આત્મસાધન કરી ; મનુષ્યજન્મને સાર્થક કરીશ. ” આમકુમારે કહ્યું.

“ ત્યારે શું તમે આત્મસાધન સાધવા તરફ લક્ષ્ય દોલું ” છે ? પણ આત્મસાધન તો ત્યાગી થયા વગર કેવી રીતે થઈ શકે ? ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યા પછી ત્યાગીઓ જેવું આત્મહિત કરે, તેવું સંસારી હવે બોધું જ કરે ! ” અપ્પભટ્ટએ આમકુમારના મનનો આશય બાણવાને પૂછ્યું.

“ તો હું પણ દીક્ષા લઈને તમારો શુદ્ધવાદ થઈશ,

પણી કાઢ ? મને રાજપાટ જોઈતું નથી. ગમતું પણ નથી. વતનમાં જવાની ઇચ્છા પણ નથી. ” આમકુમારે કહ્યું.

આમકુમારનાં વચન સાંભળી શુરૂ મહારાજ સિદ્ધસેન સરિ મૃદુભાવે હસ્યા. “ વત્સ ! વિધિઈચ્છા બળવાન છે. તારા પિતા પણ! અવશ્ય તુંજ રાજ થઈશ. ”

“ થવું ન થવું એ મારી મરજીની વાત કે વિધિની ? મારી મરજી નહીં હોય, તો કાંઈ જબરાઈ એમણું કરે નેમ છે. ” આમકુમારે કહ્યું.

“ વિધિ બળવાન છે. તારા કેટલાંક લક્ષણો એનાં સાક્ષી-સ્વરૂપ છે. પૂર્વજવના ઉરેડા તપનું એ ફલ છે. ” શુરૂ મહારાજે કંઈક વિચારપૂર્વક કહ્યું.

“ ભગવન્ ! તો મારું રાજ્ય હું આપના ઉપકારના બદલામાં મારા મિત્ર બખ્ષાભટ્ટજીને અવશ્ય આપી દઈશ, એ વટે હું કૃતાર્થ થઈશ. ” આમકુમારે કયું. એ વચનના કંઈક નિશ્ચયપૂર્વક હતાં. અંતરના પૃથુ સત્યથી ભરેલાં હતાં. એમાં રાજ્ય પુરૂષ ઉપર લકિત હતાં. અવિચલ પ્રદાનું સામ્રાજ્ય હતું.

“ તારી એ લકિત છે, છતાં ઉત્તમ પુત્રને વડતાના આશાએ પરોપકાર નથી કરતા. બીજાનું નુકસાન એનું ધ્યેય હોય. માટે તું રાજ થાય, તો અનારા તમામથી બરેબર પ્રજાને આદર્શરૂપ રાજ થશે. તેમના આશીર્વાદ મળે, એવી રીતે ન્યાયશીલ, દાનાર. પ્રજાના મુખ મુખી અને

દુઃખે દુઃખી રામરાજ્ય પ્રવર્તાવજે, અને ગુર્જરેશ્વર વનરાજ-
ની માફક જીનધર્મનું ગૌરવ વધારી તારૂં આત્મહિત કરજે.”
શુરમહારાજે કહ્યું.

“ ગુર્જરેશ્વર વનરાજ ! ભગવન્ ! ભગાર સ્પષ્ટતાથી
સમજાવો. એમના શબ્દમાં પણ મારા જેવો કંઈક લોક લાગે
છે ! એમના હૃદયમાં જીનધર્મના સંસ્કાર કેવી રીતે પડ્યા. ”
આમકુમારે કંઈક નવીન બાલુવાના હેતુથી પૂછ્યું.

“ ઘોડાજ વર્ષ પહેલાં જેણે પોતાના પરાક્રમથી પરદે-
શીઓને નમ્રાડી જીન મંત્રી ચાંપરાજ, નાનગ, અને હંડનાથકં
લડીર આદિ મુત્સદીઓની મદદથી અણહિલપુર પાટણ વસાવી
વિક્રમ સંવત્ ૮૦૨ માં ત્યાં રાજ્યગાદી સ્થાપી, એ તો તું બાલુ
જે ને ? ” શુરમહારાજે પૂછ્યું.

“ હા ! ભગવન્ ! અને અહીયાં પણ એમનીજ આણુ
વર્તે છે, એમના રાજ્યાભિષેક પછી ગુજરાતમાં સર્વત્ર શાંતિ
શાંતિ છે. ધંધા રાજગારથી પાછી દેશમાં ગૌરવતા અને તેજ-
સ્વિના આવી છે. પરરાજ્યના જુઝમોથી કંટાળેલી પ્રજા પુનઃ
સ્વાધીનતાના શિખર ઉપર ખીરાજે છે. ” આમકુમારે કંઈક
વસ્તુસ્થિતિનું સૂચન કર્યું.

“ ને પંચાસરા પાર્શ્વનાથની અદ્ભુત પ્રતિમા પંચાસ-
રથી લાવીને પોતાની માતાનર્થે પાટણમાં પ્રતિષ્ઠિત કરી
જેનોનું મહત્વ વધાર્યું. શીલગુણસૂચિનું પણ ગુર્જરેશ્વરે
કેટલું બધું સન્માન કર્યું. એમને પોતાના ગુરૂ સ્થાપ્યા, ”
વચમાં બપ્પભટ્ટજીએ આમકુમારના કથનની પાટપૂર્તિ કરી.

“ તેનું કારણ ? ” આતુર હૃદયે આમકુમારે પૂછ્યું.

“ ગયા સૈકાના મધ્ય કાળમાં જ્યારે કટ્યાણીના સોલંકીએ પંચાસરના ગુર્જરેશ્વર જયશિખરીને યુદ્ધમાં મેલે તે પહેલાં પ્રથમથીજ ગુર્જરેશ્વરી રૂપસુંદરી ગર્ભવંતાં હોય ત્યાંથી તેમના ભાઈ સુરપાલ સાથે વનના એકાંત પ્રદેશમાં મેલે દેવામાં આવ્યાં હતાં. સુરપાળ તો રૂપસુંદરીને મૂકીને જમીન તરફ ગયો, પાછળથી રૂપસુંદરીને વનમાં પુત્રનો જન્મ થયો. હમેશાં વન્યવૃત્તિ કરીને આજીવિકા કરતી ગુર્જરેશ્વરી રૂપસુંદરી બાળકને એક વૃક્ષની શાખાએ બાંધેલી ઝોળીમાં વાડી નજીકમાં કાષ્ટ શોધવાને ગઈ. પાછળથી જૈનના પ્રખ્યાત આચાર્ય શીલગુણ્યુરે ત્યાં આગળથી પસાર થતા હતા. રેલામાં ત્રીજો પ્રહર થઈ ગયો છતાં એ ઝોળા ઉપર વૃક્ષ છાયા સ્થલેલી જોવાથી તેમને આશ્ચર્ય થયું. ઝોળીમાં નાનકડું બાળક જોઈને તેમણે પૂછ્યું, ‘ એક મહાતેજસ્વી બાળક રમતો હોય એનું પુણ્ય, બાળતેજ, ગૌરવ તેમજ બીજાં કેટલાંક સામર્થ્ય લક્ષણો! જોઈને જાણ્યું કે, આ બાલક મોટો રાજા અને નેતા ધર્મનો પ્રભાવક થશે. ’ એટલું બોલતાં કંઈક વિચાર આ બાળકની વાદી ગુરૂ મહારાજ અટક્યા અને જરીકે દસ્તા.

“ આપ કેમ હસ્યા વાર ? ” આમકુમારે તરત જ પૂછ્યું.

“ એ બાળકને તું શું કરીશ ? ” ગુરૂ બોલ્યા.

“ આપના હાસ્તમાં મને કંઈક કંઈક તેજ જણાય છે. આમકુમારે કહ્યું.

“ તારી અટકળ સર્વથા સત્ય છે. ” શુરૂએ કહ્યું.

“ ત્યારે ભગવન્ ! જોનો ખુલાસો વચમાં જ કરી નાખે. ”

“ જરા વિષયાંતર તો થવાય છે, પણ જો ખુલાસાનો તારી સાથે સંબંધ હોવાથી હું પ્રથમ જો લેદનું રજાટન કરું છું. ” શુરૂએ વચમાં હાસ્યના લેદની ગાંઠ ઉકેલવા માંડી.

“ મારી સાથે સંબંધ ? આશ્ચર્ય. ” આમકુમાર અમકયે.

“ હા, તારી સાથે ! ”

“ ભગવન્ ! ગટ કહો. ” આમકુમારનું હૃદય પોતાનો લેદ ભણવાને અધીરું બન્યું. શુરૂ મહારાજ શું કહે છે, તે એકચિત્તે સાંભળવામાં લયલીન થયું.

—❀(❀)❀—

મકરણ ૪ થું.

ભૂતકાળનાં સ્મરણો.

તેવી રીતે શીલગુણસૂરિએ ગયા સૈકાના મધ્યકાળમાં વનરાજ અને તેની માતાને આશ્રય આપેલો, એવીજ રીતે મારા સંબંધમાં પણ બનેલું. પૂર્વે એક દિવસ અમે વિહાર કરતા લીલડીયાથી બાર ગાઉ રામસૈન્યપુર પાસેના એક જંગલમાં થઈને પસાર થતા હતા. તેવામાં પીલુવૃક્ષની યાખાએ એક ઝોળી બાંધેલી અમે જોઈ. સમય તૃતીય પહો.

રનો છતાં વૃક્ષની છાયા એની ઉપર અચળ રહેલી. તેથી અમે ઝોળીમાં નજર કરી, તો શું જોયું ? છ માસનો એક સુંદર ને તેજસ્વી બાળક એમાં રમતો હતો. બાળકનાં લક્ષણો તેમજ વૃક્ષની છાયા સ્થિતિથી જોઈ મેં ધાર્યું કે આ બાળક પુણ્યવંત છે. રાજા થાય એવાં એના શુભ ચિન્હો જોઈ વિચાર થયો કે, આવા જંગલમાં આ કોનું બાળક હશે. ?' બાળકની માતા એટલામાં ફરતી હતી. તે અમને જોઈને અમારી પાસે આવીને નમી.

બાળકની માતાનાં પણ સુંદર લક્ષણો જોઈને અમને વિચાર થયો કે “ આવી સારા ભાગ્યવાળી સ્ત્રી વન્યવૃત્તિ કેમ કરતી હશે ? ” જેથી અમે તેણીને પૂછ્યું “ વસે ! તું કોણ છે ? શા માટે આ વન્યવૃત્તિ કરીને તપ કરે છે ? તે તને અડચણ ન હોય તેવો કહે. ”

“ ભગવન ! હું રાજપુત્રી છું. ગોપગિરિ દુર્ગના સ્વામી શાન્તકુન્જના મહારાજ યશોવર્માની દુઃખની ને માટે નામ પુવરા ! ”

માતાને લગતાં વાત જાંકળી આનંદનાર અમકોણી
“ એ તો મારા નાનુથી ” મને લાગે છે કે ઝોળીમાં જોઈ
બાળક તો હું જેને જ કહી ? વચમાં અમકોણી

“ હું ઝોળીમાં મુનેસો બાળક
માતા મુવરા એવું કહું કે આ બાળક
સુનિચે કહું

“ શા માટે મારી માતાને શત્રુપુત્ર ત્યાગીને વન્યવૃત્તિ કરવી પડી હશે ? ” આમકુમારે પૂછ્યું.

“ અમે પણ જોજ પૂછ્યું કે, “ વત્સે ! તું પુત્રવત્ સોભાઅવતી છતાં વનમાં શા માટે રહે છે. ? ”

“ ભગવન ! આ પુત્ર જ્યારે ગર્ભમાં હતો, ત્યારે કામદુમળ્ય દરીને વશ દરેલા મારા પતિને બહાલી થઇ પડેલી માત્ર એક શોકચે મારી ઉપર કલંક ચડાવી મને દાદી મુકાવી ! મુશ્કેલીએ મુલાસો કર્યો.

અમે તેણીને કહ્યું કે “ જ્યારે સીને સામ્રાટ દુઃખ હોય અથવા તો પતિથી તબાજી સીને પીયર એ એકજ આધક હોવાય. તો તું પિયર શા માટે નથી જતી ? ”

અમારા જવાબમાં તારી માતાએ કહ્યું કે “ ભગવન જોવી નગણી સ્વલતમાં પિયર જઇ જધાંની જોશીયાળ તો વધવા કરતાં અભિમાનને લીધે હું જંગલને માર્ગે આવે ભમતાં ભગતાં અહીં આવીને હું રહી છું. વન્ય વૃત્તિ મારી આજીવિકા ચલાવી મારા જાળકને ઉછેરું છું. ”

તે અમચે અમે તારી માતાને કહ્યું કે “ વત્સે ! અમારે શૈલ્યમાં આવ. ત્યાં પિતાના ધરની માફક રહીને તારા જાળકને તું ઉછેર ! ”

“ તારી માતા તને લઇને પછી અમારી સાથે આવી. એને અમે દરેક પ્રકારની સગવડતા કરી આપી. તે સુખપૂર્વક તને ઉછેરી મોટો કરવા લાગી.

રનો છતાં વૃક્ષની છાયા એની ઉપર અચળ રહેલી. તેથી અમે ઝોળીમાં નજર કરી, તો શું જોયું ? છ માસનો એક સુંદર ને તેજસ્વી બાળક એમાં રમતો હતો. બાળકનાં લક્ષણો તેમજ વૃક્ષની છાયા સ્થંભેલી જોઈ મેં ધાર્યું કે આ બાળક પુણ્યવંત છે. રાજા થાય એવાં એના શુભ ચિન્હો જોઈ વિચાર થયો કે, આવા જંગલમાં આ કોનું બાળક હશે ? બાળકની માતા એટલામાં ફરતી હતી. તે અમને જોઈને અમારી પાસે આવીને નમી.

બાળકની માતાનાં પણ સુંદર લક્ષણો જોઈને અમને વિચાર થયો કે “ આવી સારા ભાગ્યવાળી સ્ત્રી વન્યવૃત્તિ કેમ કરતી હશે ? ” જ્યોત્સના અમે તેણીને પૂછ્યું “ વત્સે ! તું કોણ છે ? શા માટે આ વન્યવૃત્તિ કરીને તપ કરે છે ? તે તને અડચણ ન હોયતો કહે. ”

“ ભગવન ! હું રાજપુત્રી છું. ગોપગિરિ દુર્ગના સ્વામી કાન્યકુબ્જના મહારાજ યશોવર્માની હું પત્ની ને માઈ નામ સુયશા ! ”

પોતાને લગતી વાત સાંભળી આમકુમાર ચમક્યો. “ એ તો મારાં માતૃશ્રી ” મને લાગે છે કે ઝોળીમાં મુતેદો બાળક તો હું પોતેજ કેની ? ” વચમાં આમકુમાર બોલ્યો.

“ હા ! ઝોળીમાં મુતેદો બાળક તું પોતેજ હતો. તારી માતા સુયશાએજ કહ્યું કે આ બાળક માઈ છે. ” ગુરુ સિદ્ધમેન સ્મરિએ કહ્યું.

“ શા માટે મારી માતાને રાઝ્યરુખ ત્યાગીને વન્યવૃત્તિ કરવી પડી હશે ? ” આમકુમારે પૂછ્યું.

“ અમે પણ એજ પૂછ્યું કે, “ વત્સે ! તું પુત્રવતી સૌભાગ્યવતી છતાં વનમાં શા માટે રહે છે. ? ”

“ ભગવન્ ! આ પુત્ર ત્યારે જર્મમાં હતો, ત્યારે કામળ દુઃખ કરીને વશ કરેલા મારા પતિને બહાદરી થઇ પડેલી મારી એક શોકથી મારી ઉપર હલકે ચડાવી મને કાઢી મુકાવી ! ” મુચશાએ ખુલાસો કર્યો.

અમે તેણીને કહ્યું કે “ ત્યારે સીને સાસરે દુઃખ હોય, અથવા તો પતિથી તબાબેલ સીને પીયર એ એકજ આધાર કહેવાય. તો તું પિયર શા માટે નથી જતી ? ”

અમારા જવાબમાં તારી માતાએ કહ્યું કે “ ભગવન્ ! એવી નજાળી હાલતમાં પિયર જઇ બધાંની ઓશીયાળ ભોગવવા કરતાં અભિમાનને લીધે હું જંગલને માર્ગે ચાલી. ભમતાં ભમતાં અહીં આવીને હું રહી છું. વન્ય વૃત્તિ કરી મારી આજીવિકા ચલાવી મારા બાળકને ઉછેરું છું. ”

તે સમયે અમે તારી માતાને કહ્યું કે “ વત્સે ! અમારા ચેલમાં ચાલ. ત્યાં પિતાના ઘરની માફક રહીને તારા બાળકને તું ઉછેર ! ”

“ તારી માતા તને લઇને પછી અમારી સાથે અહીં આવી, એને અમે દરેક પ્રકારની સગવડતા કરી આપી. જેથી તે સુખપૂર્વક તને ઉછેરી મોટો કરવા લાગી.

વચમાં કેટલોક સમય પસાર થઈ ગયો ને તું પાંચ વરસનો થયો. એ અરસામાં તારી સાવકી મા કેક શોક્યોને મરાવતી પોતે પણ મરી ગઈ. ત્યારે મંત્રીઓએ રાજાને વિનંતિ કરી કે “ દેવ ! સુયશા રાણી નિર્દોષ, નિષ્કલંક છતાં શોક્યની શીખવણીથી આપે એને કાઠી મુકી, તે ઠીક કર્યું નથી. આપ આજ્ઞા કરો તો એને પાછી લાવીએ. ”

“ મંત્રીઓની વાણી સાંભળીને રાજાનું મન પીગળ્યું. તે પછી તને તથા તારી માતાને અહીંથી માનપૂર્વક પાછાં બોલાવી લીધાં.

એકવાર ફરતાં ફરતાં અમે તારા ગોપગિરિ દુર્ગમાં જઈ ચડ્યા. તારી માતાને ખબર પડતાં પૂર્વનો ઉપકાર સંભારી અમારાં દર્શન કરવાને આવી. ને રાજા યશોવર્મા પણ અમારો ભક્ત થયો.

પોતાનો પૂર્વ વૃત્તાંત સાંભળી આમકુમારે છુટકારાનો દમ જેવો. “ ભગવન ! ત્યારે આપનો તો મારા ઉપર બેવડો ઉપકાર થયો. બાલપણમાં પણ આપની છાયામાં હું ઉછર્યો, ફરીને પણ આપની પાસેજ મને આશ્રય મળ્યો. ”

“ એ બધા પૂર્વના રૂણાનુબંધ છે. આમ ! ” સિદ્ધસેન સૂરિ બોલ્યા. “ તો હું પણ વનરાજની માફક જૈન ધર્મનું ગૌરવ વધારીશ. રાજા થઈશ, તો જૈન ધર્મની ઉત્તતિ કરીશ. ” આમકુમારે પોતાનો ભાવી કાળનો નિશ્ચય કરી સંભળાવતાં કહ્યું. “ ભગવન ! હવે મૃગ વાત ઉપર આવો. ઝોળીમાં

મુલેતા વનરાજને સ્નેહ મુદ્દ મદાવનું એ હાજાર મળ્યા જો
શું થયું ? ”

“ શ્રીલગ્નગુરુદિ, જેની માતા ખાટલામાં જ રોગી ભેખે
જે વિચાર કરના ઉમા દત્તા, જેટલામાં તેની માતા જો
પહોંચી. તેની પામેથી સર્વ વૃત્તાંત જાણી લઈને શ્રીલગ્નગુરુ-
એ જોખને શુભ દીને નામ દેશીને પાતાના ચૈત્યમાં રાખ્યાં.
ત્યાં શાંતિપૂર્વક શ્વેતને શાળી પાર્શ્વનાથની પૂજારત્ન યાગને
પુત્રને મોટો કરવા લાગી. બાગદના મગજમાં લેન ધાવડો
અને સાધુઓના પરિચયથી ધાર્મિક સંસ્કાર પડ્યા. ”

“ ત્યારપછી જોવી સ્થિતિમાં પંદર વર્ષ વધી ગયાં
વનરાજ પંદર વર્ષની ઉંમરનો થયો, ત્યારે જેની જન્મ-
કુંડલીમાં રાજયોગ પડેલો હોવાથી જોના મામા મુરપાલના
રક્ષણમાં રહી શસ્ત્રવિદ્યાની કૃતજ્ઞતા લેવા લાગ્યો અને પરદે-
શીઓને હેરાન કરી ચક્રવર્તી લાગ્યો. ધીરેધીરે પોતે પણ
મજબુત માણસોને જીત્યાં કરવા માંડ્યાં. વરસો ઉપર વરસો
વહી ગયાં ત્યારે ચાંપરાજ, લહીર તેમજ બીજા કેટલાક સામં-
તોની મદદથી વનરાજે પરદેશીઓને ગુજરાતમાંથી ઠાઠી મૂક્યા
અને અણહિલવાડ વસાવી વિક્રમ સંવત્ ૮૦૨ માં પોતાની
રાજ્યગાદી સ્થાપી. આખું ગુજરાત કબજે કર્યું. એ સમયે
શ્રીમાલ નગરના શ્રીમાળીઓ ગુજરાતની રાજધાનીમાં ઉતરી
પડ્યા અને રાજ્યવ્યવસાયમાં, વ્યાપારમાં આગળ પડતો ભાગ
લઈ લઈને અને મુત્સદીપણના પ્રતાપે દેશમાં આબાદી વ-

ધારી દાધી.” ગુરુ સિદ્ધસેનસૂરિ એટલું વિવેચન કરીને થોભ્યા.

“ રાજ્યમાં આજે પ્રધાન, મંત્રી અને દંડનાયક આદિ મોટા મોટા હોદ્દાઓ તો શ્રીમાળીઓનીજ પાસે છે.” બપ્પ-ભટ્ટજી વચમાં બોલ્યા.

“ બેશક ! શ્રીમાળીઓએ વનરાજને રાજ્ય સ્થાપવામાં ઓછી સહાયતા કાંઈ નથી કરી, તન, મન અને ધન સર્વ કંઈ એ ગુર્જરેશ્વરને ચરણે ધર્યું હતું. શા માટે શ્રીમાળીઓએ એમ કર્યું હતું ! તેમના હૈયામાં માત્ર બે ચીજ હતી. દેશભક્તિ અને પોતાના માલેક તરફ વફાદારી ! ” સિદ્ધસેનસૂરિએ કહ્યું.

“ તેથીજ આજે પાટણ જાણે જૈનમયજ ન હોય એમ એના પ્રધાન તો જૈનો, દંડનાયક તો નાનગનો પુત્ર લહીરજૈન, કોશાધિકારી તો જૈન, ભંડારી તો જૈન, વ્યાપારમાં તો જૈનો, રાજના ગુરુ તો શીલગુણસૂરિ અને દેવ તો શ્રી પંચાસરા પાર્શ્વનાથ ! ” બપ્પભટ્ટજીએ પાદપૂર્તિ કરી.

“ એ પંચાસરા પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા વનરાજ પંચાસરથી લાવેલા કે ? ” આમકુમારે પૂછ્યું.

“ હા ! પહેલાં એ પ્રાભાવિક પ્રતિમા વલભીનગરમાં હતી; કેટલોક સમય ત્યાં પૂજાયા પછી અદૃશ્ય થઈ અને પંચાસર નગરમાં આવી; આજે એજ પ્રતિમા ગુર્જરેશ્વરની અધિષ્ઠાયા તરીકે પાટણમાં પૂજાય છે ” ગુરુએ કહ્યું.

“ ગુર્જરેશ્વર વનરાજની માફક રાજકુમાર ! તમે પણ

જેનધર્મનું જોડણ વધારી રાજા ચાલે ત્યારે કોઈમિથ થએ!
અમને પણ કવચિત્ સંભારજો ! ” બાપજીએ કહ્યું.

“જેવી રીતે ગુર્જરેશ્વરે શીલગુપ્તજ્ઞિને ગુરૂપદે આપ્યા.
તેમજ હું પણ રાજા ચર્મણ તો આજ મિત્ર બાપજીએ
રાજ્યગુરૂપદે સ્થાપીશ. વધારાકિંન જેનધર્મનું જોડણ વધા-
રીશ. ” આમકુમારે દમ્ભીને બાપજીએ કહ્યું. “ અને હામે
છે કે આ ધર્મ રાષ્ટ્રધર્મ છે. ”

“ તારૂં વચન સર્વથા સત્ય છે. જો કે કાગળના રોમ કરીને
કેટલાક મેઘાઓથી જોમાં મંદતા આવી છે. નદિતર પૂર્વના
રાજાઓ ધણાખરા જેનેજ હતા. તારા પૂર્વજ ચંદ્રગુપ્ત અને
તેનો પ્રધાન ચાણાક્ય ભદ્રબાહુ સ્વામીના આવક હતા. સંપ્રતિ
રાજા ત્રણ ખંડ પૃથ્વીનો સ્વામી આર્યગુહસ્તી સ્વામીનો
આવક હતો. તે પૂર્વના શિશુનાગવંશના મગધેશ્વરે પણ જેન
જ હતા. માલવપતિ વિક્રમાદિત્ય મારાજ નામધારી પૂર્વે ય-
થેલા સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરિનો શિષ્ય હતો. મહાવીરના સમય-
માં ભારતના લગભગ બધા રાજાઓ જેનેજ હતા, જેથી રાજ્ય-
ધર્મ પણ જેનેજ હતો. કાગડોયે કરીને જોમાં મંદતા આવતી
જાય છે. જેથી રાજાઓ અમારા પ્રતિજોધને અભાવે કહો કે
ગમે તેમ પણ પોતાના મૂળ ધર્મને છોડીને અન્યધર્મના ઉપા-
સક થતા ગયા. આજે કોઈને જોદ્ધધર્મની અસર તો કોઈને
શૈવધર્મની અસર પ્રગટ જોવાય છે. ” ગુરૂમહારાજ એટલું
બોલીને અટક્યા.

(૨૮)

સમય પરિપૂર્ણ થયેલો હોવાથી આ વાતો ને આંટલેથી પતાવી સૌ પોતપોતાને કામે લાગ્યા.

—*~*~*

પ્રકરણ ૫ મું.

પિતા અને પુત્રી.

અત્યારે મોઢેરા શહેરથી દૂર જંગલમાં બે અશ્વો આડ્ય જતા જણાય છે. તેો ગુજરાતનાજ એ ઘોડેસ્વારો ! બન્નેના રાજશાહી પોષાકો લગભગ પુરૂષના જેવાજ હતા. છતાં ઝીણી નજરે ભેતાં એક પુરૂષ ને એક સ્ત્રી હતાં. પુરૂષની ઉંમર લગભગ પચાશ વર્ષની જણાતી, ત્યારે સ્ત્રી તરૂણ બાળા કુમારિકા હતી. નિર્ભયપણે આડ્યાં જતાં આ બન્ને ડોણ હશે ? શિકારી પોશાક પહેરીને જંગલની ખુડલી હવા ખાવાજ નહિ નીકળ્યાં હોય ?

“ બાપુ ! આપણે ઘણાં દૂર આવી ગયાં. જુઓ, મધ્યાહ્ન સમય પણ થવા આવ્યો તે ! ” તરૂણ ઘોડેસ્વારે બીજાને કહ્યું.

“ હા, બેટા ! તારું અનુમાન સત્ય છે. તારી ઇચ્છા હોય તો આપણે હવે પાછા ફરીએ. ” જવાબમાં આગળના ઘોડેસ્વારે કહ્યું.

“ અવશ્ય ! શહેરથી આપણે લગભગ ચાર પાંચ કોશ

દર નો આખ્યાન દરમિયાન, ફેરો બચાફર મનુષ્યોમાં મારપોળે
આનો માર્ગ ? ”

“ તને થાકે તો નરો લાગ્યો ને ? જલિનર મારપોળે મન-
દીમાં જગ વિસામો લઈને મોલેમાં જઈએ. ”

“ બાપુ ! થાકની વાત નો ખટી, પણ મારપોળે દને પાછા
ફરીએ તો ઠીક. બૂબ પણ લાખરા મારી છે. ”

“ તો ચાલો. ” વૃદ્ધ પોતાનો અશ્વ બામ તરફ વાળી
એને લોઈને તરૂણે પણ અશ્વનું મુખ ફેરવ્યું. મોઢરાથી નીક-
ળેલા અશ્વો મોઢરા તરફ જ ર્યાં. શહેર ઉપર પોતાની મુખ
ચાલતો હોય તેમ જાણે જંગલમાં પણ પોતાની હકુમત કેમ
ન હોય ? એવીજ નિર્ભય મુખમુદ્રા આ મોઢ પુરૂષની જાણતી
હતી. વન અને નગર, મનુષ્ય અને જંગલો ફર માણી એને મન
સમાન દનાં, રાજમાર્ગ અને માઠ બાટીમાંનો ખંરબચડો માર્ગ
એનો એને હિસાબ નહોતો. ત્યારે આ મોઢ પુરૂષ અને તેની
સાથેની બાળા તે કોણ ?

આ બન્ને અશ્વો ધીવ્ર બાટીનો રસ્તો કાપતા શહેર તરફ
જવાને હવામાં ઉડતા હતા, પણ એટલામાંજ એક ભયંકર
ગર્જના સંભાગાર્થ અને હવામાં ઉડના એ ઘોડા સ્થંભ્યા.
બાપુ ! આ તો વાઘની ગર્જના. ” પોતાના હૃદયીયાર સંભા-
ગતાં એ બાળા બોલી.

“ હા, એટલે સાવધાન ! ” એ ધનુર્ધારી પુરૂષ ધનુષ્ય
ઉપર બાણ ચડાવતાં બોલ્યો.

અત્યંત નહુક આવેલો જોઈ એ તો ભયથી વિહ્વળ થઈ ગઈ. તેમજ એનો ઘોડો પણ તોફાને ચડેલો જોડેલો ઘોડાને વશ રાખવો કે શિકાર તરફ ખ્યાલ આપવો એ એને ન સુઝયું. મહા મુશ્કેલીએ એ પોતે પોતાના ઘોડાને કાળુમાં રાખી શકતી.

વાઘ તો એની તરફ જ પ્રથમ ધસ્યો હતો, પણ આ બીજો ઘોડેસ્વાર એની ઉપર ભાલો તાડીને વચમાં પડ્યો. તે ભાલો વાઘને લાગ્યો પણ એથી એના જીવનને કાંઈ હાનિ કરનારો ન થયો. આ તો આગમાં ઘી રેડાયું. વાઘ અધિક ખીજાયો. લોહી છરતો તે એક શિકારને પુરો કરવાને કુદ્યો. ઠટાકટીનો પ્રસંગ નહુક આવેલો જોઈને એ મજબૂત માણસ પોતાની તરવાર જેવી ઠાઠી ઘોડા ઉપરથી નીચે કુદ્યો.

પોતાની ઉપર વાઘને ધસી આવતો જોઈ એ બાળા અશ્વ ઉપરથી દૂર કુદી પડી અને બીજી પળે વાઘનો મજબૂત લોખંડી પાંજો અશ્વ ઉપર પડ્યો. એ મજબૂત પ્રાણી આગળ આ ગરીબ પ્રાણીનું શું મલું ?

પણ વાઘને કાંઈ અશ્વની જરૂર નહોતી. એને તો મનુષ્ય-શિકારની જરૂર હતી. અશ્વનો શિકાર કર્યા વગર એ તો પેલી બાળા તરફ ફર્યો. બાળાએ પોતાની તલવાર કાઢીને એ દૂર જાનવર તરફ ફેંકી, પણ એની એને જોઈ પરવા હતી. એધ હક એનો બાળા તરફ ધસ્યો. પૂર્વ ભવના વેરની વસુદાન કેમ ન કરતો હોય ! બાળાએ હવે જીવવાની આશા છોડી !

મજબૂત પુરૂષ ઘોડા ઉપરથી કુદ્યો તો ખરો પણ એને

પગે વાગ્યું હોવાથી એને પોતાના હરાઈ તરફ વસતા જાય
 થઈ. વાઘ તો એક છલંગમાંજ એ બાળાની પાસે જઈને
 પડ્યો. પોતાનો મજબુત પંજો ઉપાડી થાપ મારવા બંધ
 એટલામાં સણસણાટ કરતું એક ઝેરી તીર વેગપૂર્વક ધસ્યું
 આવતું શિકાર કરવા જતાં એ વાઘના તાળવે ચોટ્યું, એનું
 તાળવું વીધીને આરપાર નિકળી દૂર જઈ પડ્યું. એ શિકાર
 કરવા જતો ફર પ્રાણી પોતેજ શિકાર થયો ને ભયંકર રાડ
 પાડતો તે ચકરી ખાઈ એકદમ જમીન ઉપર ટુટી પડ્યો. એ
 મજબુત માણસે પણ પોતાની તલવાર વડે તરફડતો અને
 બીજી વખત ઉઠવાનો વ્યર્થ પ્રયાસ કરતો આ અધુરો રહેલો
 શિકાર પૂરો કર્યો. ભયંકર આફતનું વાદળ અચાનક આવીને
 ખસી ગયું. તેથી બન્નેના જીવમાં જીવ આવ્યા, પણ પેલું
 ઝેરી તીર મારનાર ત્યારે કોણ ?

બન્ને જણે પોતાને પરમ ઉપકાર કરનાર એ તીર
 જોયું હતું. બન્નેના હૃદયમાં વિચાર થયો કે “એ ધનુર્ધાર
 પુરૂષ કોણ હશે ?” પણ ત્યાં તો કોઈ નજરે જણાતું ન હોવાથી
 “બાપુ ! આ તીર મારનાર કોણ ?” બાળાએ પોતાના પિતાને
 પૂછ્યું. ને પોતાની સુંદર આંખો આસપાસ ફેરવવા માંડી.

“ચાલ ! આપણે એની તપાસ કરીએ ! એના ઉપકાર
 રના બદલામાં આપણે એને સારી રીતે નવાજીએ !” એ
 પ્રોત્સાહન બોલ્યો.

“હા ! બાપુ ! એને ઉપકારનો બદલો તો મળવોજ
 જોઈએ !”

“ બરાબર ? ”

“ પીતા પુત્રી વાતો કરનાં હતાં એટલામાં એક ધનુષારી તરણ સુવક મંદ મંદ ડગલાં જરતો એમના તરફ આવતો એમણે જોયો ! બાળાનું દેહું એ દૂરથી આવના તરણને જોઈ ધડકતું “ આજ તીર મારનાર ! ”

કામદેવના સમો રૂપાળો આ તરણ એમની મામે આવીને ઉભો રહ્યો. એ મુંદર વદન મંદ મંદ દગ્ગી શબ્દો અને પેલા સશસ્ત્ર મજબુત પુરુષને કોઈ મોટો માણસ સમજીને નમ્યું. બાળાની બન્ને આંતુર આંખો ધડકતે દેયે એની ઉપર હરી. એ મુંદર રૂપરાશિનું પાન કરવામાં ડુબી ? “ શું ત્યારે આજ તીર મારનાર ? આહ ? કેવું એનું રૂપ ? ”

“ આવા કટાકટીના પ્રસંગમાં અમને અણધારી મહં કરનાર તુંજ કે ? ” એ પ્રોદ પુરુષે એને જોઈને ઉઘાર કાઢ્યા.

“ હાથ ? મને લાગે છે કે માડું તીર તમને પુરતું મહદગાર થયું છે ? ” તરણે મધુર સ્વરે કહ્યું.

“ તારું અનુમાન સત્ય છે. મને લાગે છે કે મેં તને ઘણી વખત મોઢરામાં જોયો છે. ? તું મોઢરાનો રહિશ છે વાડ ? ”

પ્રત્યુત્તર સાંભળવાને એક દયું શુપચુપ આતુર બન્યું. દેહું ધડક્યું. અંતરમાં ઝીણો નાદ ઉઠતો ‘ મારો સમવડીયો દોય તો દેહું સાડું ? શા માટે એમ થતું એ તો એ બાળા પણ સમજી શકી નહીં.

યુવકની નજર પણ કણમાં એ મંજુશુભ પુરૂષ તરફ તો
કણમાં પામે ગુપચુપ ઉભી રહેલી વ્યક્તિ તરફ ફર્યા કરતી.
બીજી વ્યક્તિની સુંદરતા તો અનુપમ હતી પણ એને નવાઈ
તો એ થઈ કે 'એ પુરૂષ હશે કે સ્ત્રી ?'

"હાજી ? હાલમાં કેટલોક સમય થયાં હું મોઢરામાં
રહું છું. મારા ગુરૂ સિદ્ધસેન પામે શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરે છે."
એના એક એક શબ્દો મીઠાશયી બરેલા હતા.

"હતાં શાસ્ત્ર વિદ્યામાં પણ તું કુશળ છે. નિશાન સા-
ધવામાં તો તું બરાબર નિપુણ છે. પણ તારું વતન બહાર ?"

"મારું વતન શાન્તકુળ ! મહારાજ વસોવર્માનો
હું પુત્ર ?"

"ત્યારે તારું નામ આમકુમાર ?" પ્રોત્ત પુરૂષ ઉત્સુક
વાધી બોલ્યો અને એક જણની છાતી ફરેથી મજાગળ
હિચકાવા લાગી. તેને પાંચત્રા આ સુભાવરીયાનો ઉપમાર
માનવનું જન થઈ આવ્યું. પણ પિતાજીને ઉત્તરોત્તર અવધાર્યું.
"તમે અમારો શ્રવ બચાવ્યો છે તારકુમાર ? પીતાજી તમને
તેનો એવો અટકો આપ્યો. પ્રજુલેશ તમને અમારી મદદ
કરવાને નિમંત્રણ કર્યો ?" મીઠાશયી કરતા શબ્દો એ બાળકના
હૃદયમાં મીઠાવા હતા. અદુર્ભાવે એક એક શબ્દ એના
હૃદયમાં ફેરવે દહારી ની વેગે.

"હા જી અમકુમાર ! તારું અભ્યાસ કરેશ તારા નામની

હાલ તો માંડી દિકરીનો જીવ જોખમમાં હતો. ખંચીત આજે તે જોખીને બચાવી ? એ પ્રોંઠ પુરૂષ સામંતસિંહ હતો તેણે કહ્યું.

“ પ્રભુ-વિધિ ચે જ્યાંવી ? કોઈ કોઈ સંમયે હું આ જંગલમાં નિકળી પડી. મારી સંસ્થાસવિધાનો અતુલવ કટ્ટે છું. આજે મેં વાધની ગર્જના સાંભળી હતી. વાધનું ને તમારું દંદ યુદ્ધ મેં જોયું. મને લાગ્યું કે હવે તમને મદદની જરૂર છે એટલે તરતજ મારી શક્તિનો મેં ઉપયોગ કર્યો. ”

“ તે ઘણું સારું કર્યું ! નહીતર મારી કમલા તો અત્યારે ક્યારનીય આ સંસાર કુચ કરી ગઈ હોત ! જે યાચ તે સારાને માટે ? ચાલ હવે અમારી સાથે ! આજે અમારી સાથે રાજગદમાં રહેજે ? ”

“ આપ અહીંના-મોંઢવાના અધિશ્વર છે ? ”

“ મારા પિતાજી શુભદેશ્વર વનરાજના સામંત છે. એ મનાપરાક્રમથી ખુશી થઈને મોંઢરાની ગાદી એમને અર્પણ કરી જેવી રીતે ચાંપરાજને ચાંપાનેર વસાવી આપ્યું ? ” બાળાવચમાં બોલી ને તેણીની આંખો પેટી એ આતુર આંખો ત્રાથે મળી

ચારે આંખો એક થતાંજ એ જે તરણ હૃદયોમાં એની અસર જાદુઈ થઈ ગઈ. હૃદય કેમ વ્યાકુળ થતું એ ન સમજાયું. જાણે દેવો એક બીજાને મળવા વ્યાકુળ હોય-નરકનાં દોય તેમ ધણવા લાગ્યું.

“ કુમાર ? આપનું આમંત્રણ સ્વીકારી અનાગી ત્રાથે

યુવકની નજર પણ ક્ષણમાં એ મંજુત પુરૂષ તરફ તો ક્ષણમાં પાસે ગુપચુપ ઉભી રહેલી વ્યક્તિ તરફ ફર્યા કરતી. બીજી વ્યક્તિની સુંદરતા તો અતુપમ હતી પણ એને નવાઈ તો એ થઈ કે ‘ એ પુરૂષ હશે કે સ્ત્રી ? ’

“ હાજી ? હાલમાં કેટલોક સમય થયાં હું મોઢરામાં રહું છું. મારા ગુરૂ સિદ્ધસેન પાસે શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરું છું. ” એના એક એક શબ્દો મીઠાશથી ભરેલા હતા.

“ છતાં શાસ્ત્ર વિદ્યામાં પણ તું કુશળ છે. નિશાન સાધવામાં તો તું બરાબર નિપુણ છે. પણ તારું વતન ભલા ? ”

“ મારું વતન કાન્યકુબ્જ ! મહારાજ યશોવર્માનો હું પુત્ર ? ”

“ ત્યારે તારું નામ આમકુમાર ? ” પ્રૌઢ પુરૂષ ઉત્સુકતાથી બોલ્યો અને એક જણની છાતી હર્ષથી ગળગળ ઉત્તેજાવા લાગી. તેને પોતાના આ સમોવડીયાનો ઉપકાર માનવાનું મન થઈ આવ્યું, પણ પિતાજીને ઉભેલા જોઈ અચકાયું. “ તમે અમારો છવ બચાવ્યો છે રાજકુમાર ? પિતાજી તમને તેનો યોગ્ય બદલો આપશે. પ્રભુએ જ તમને અમારી મદદ કરવાને મોકલ્યા, સમજો ? ” મીઠાશ ઝરતા શબ્દો એ બાળાના સુખમાંથી નીકળતા હતા. જાદુભર્યો એક એક શબ્દ સાંભળનારનું હૈયું ફલાવી નાંખતો.

“ હા ? આમકુમાર ? તારી અભુધારી મદદ ન આવી

પ્રકરણ ૬ હું.

ઇતિહાસ પરિચય.

નવમા સેકાની શરૂઆતનો કનોજરાજ યશોવંશ મગધરાજ ચંદ્રગુપ્તના વંશમાંથી આવેલો, એ આપણે જાણ્યો ગયા. કેટલીક સાર્વભૌમ સત્તાઓ આ કારણ વર્ષ ઉપર સ્થપાઈ અને ઉભરી ગઈ. રાજ્યકાંતિ ક્યા ક્યા સમયમાં થઈ એ સંબંધી કંઈક આપણે નવીન અરલોકન કરવાને બૂતકાગળ પડદા ઉઘડીયે.

પ્રથમ શીશુનાગ વંશના કેટલાક રાજાઓએ ભારતવર્ષ ઉપર પોતાની સત્તા જમાવેલી; છતાં તેમની ગાદીનું કેંદ્રસ્થાન તેો મગધ દેશમાંજ હતું. શિશુનાગવંશના કેટલાક રાજાઓએ કુશામ્બપુરમાં રાજ કરેલું. ત્યાં રહીનેજ મગધ ઉપર સામ્રાજ્ય સ્થાપતા હતા. ત્યારપછી પ્રસેનજીત રાજાએ કુશામ્બપુર બાંધીને રાજગાદી રાજગૃહમાં સ્થાપી. તેના સો કુમારોમાં બિંબિસાર સાર સુખ્ય હતો. પિતાની પાછળ મહાવીરસ્વામીના સમયમાં બિંબિસાર મગધરાજ થયો. આ રાજાને સિદ્ધાર્થ-મુંદ્ર-પાસ લાગેલો; પરન્તુ પાછળથી એ વર્ધમાન-શાતપુત્રના સમયમાં આવતાં જૈન થયો. એનો પિતા પ્રસેનજીત શ્રી પાશ્વનાથ પ્રભુનો શ્રાવક હતો.

બિંબિસાર પછી મહાવીરના સમયમાંજ એનો પુત્ર મહાતશ્ત્રુ મગધની ગાદી ઉપર આવ્યો. એણે રાજગાદીને બદલ

ચંપાનગરી વસાવી ત્યાં રાજ્યગાદી સ્થાપી. એને પણ જોધનો પાસ લાગેલો; પરન્તુ ઇતિહાસ ઉપરથી સાફ જણાય છે કે પાછળથી તે જોધનો શત્રુ બનેલો. શિશુનાગ વંશમાં આ રાજ સમર્થ રાજ થયો ભારતના દરેક રાજ્યોને જીતી એણે અન્નતશત્રુ નામ ધારણ કર્યું. અન્નતશત્રુનો અર્થ એવોજ હોય કે કદાચ તે સમયમાં જેટલી દુન્યા હોય તે બધી એણે જીતી લીધી હોય !

તે પછી અન્નતશત્રુનો કુમાર ઉદાયી મગધરાજ થયો. તેણે પાટલીપુત્ર વસાવી ત્યાં રાજગાદી સ્થાપી. ઉદાયી રાજાનો સમય આજથી લગભગ ૨૪૦૦ વર્ષ પૂર્વેનો હતો, ૨૪ માં તીર્થંકર શ્રી મહાવીરસ્વામીનો એ શિષ્ય-શ્રાવક હતો. બસ શિશુનાગવંશનો આ છેલ્લો રાજા હતો.

ઉદાયી પછી મગધની ગાદી ઉપર અનુક્રમે નવનંદ રાજાઓ થયા. મહાવીર સ્વામી પછી લગભગ ૬૦ વર્ષ પહેલો નંદ મગધરાજ થયો. એ નવે નંદરાજાઓનું રાજ્ય મોટું અને પ્રબળ હતું. તેમની સેના અને સંપત્તિની કીર્તિ દૂર દેશાવર સુધી પહોંચી હતી. લગભગ દેઢ સૈકા એમની પરંપરા ચાલી. ત્રીસનો મહાન સિકંદર નવમા નંદના સમયમાં પારસના રાજાને હરાવી એલમ નદી ઉતરીને પંજાબમાં આવી ત્યાંના પુરૂષસેન-પૌસ્ટ નામના રાજાને હરાવ્યો. ત્યાંથી સિંધમાં આવીને પાછો પોતાને વતન ગયો.

શ્રી મહાવીરસ્વામી પછી બસો વર્ષ વીત્યા બાદ નવમા-

નંદને છત્રીને પ્રખ્યાત ચંદ્રગુપ્ત મગધરાજ થયો. મદામની આજ્ઞાક્રમે એનો પ્રધાન હતો.

ચંદ્રગુપ્ત ઇ. સ. પૂર્વે ૩૧૬ માં બારન સમ્રાટ થયો. એના સમયમાં મદાન સિકંદર કે લેનું ઇ. સ. પૂર્વે ૩૨૩ માં મરણ થયું અને એનો સેનાપતિ સેલ્યુકસ એના યોદ્ધા રાજ્યનો માલિક થયો. એણે અગીયાર વર્ષ પર્યંત લડીને ત્રીસીયાનું રાજ્ય છત્રી લીધું. પછી તે મગધ ઉપર ચડી આવ્યો, પણ ચંદ્રગુપ્તે એને સખ્ત ડાર ખવડાવી તેની પાસેથી પંજાબ, સિંધ, હાલનો અફઘાનિસ્તાન, બલુચિસ્તાન વગેરે મુલક લઈ લીધા. તેની સાથે સંધી થતા સેલ્યુકસે પોતાની કન્યા ચંદ્રગુપ્તને આપી. પોતાને વંતન ગયો. ચંદ્રગુપ્તે ઇ. સ. પૂર્વે ૩૧૬ થી ૩૦૨ સુધી રાજ્ય કર્યું.

ચંદ્રગુપ્ત પછી એનો પુત્ર બિંદુસાર ગાદી ઉપર આવ્યો. તેની પછી તેનો પુત્ર અશોક ગાદી ઉપર આવ્યો. આ રાજા પણ બૌદ્ધ હતો, તેને અને સેલ્યુકસના પૌત્ર આન્ટિઓકસને ઇ. સ. પૂર્વે ૨૫૬ માં કરાર થયો. જે કે અશોકરાજાને ઇતિહાસ બૌદ્ધ તરીકે જાણખાવે છે, છતાં એ ચોક્કસ નથી થતું, બનવાનું છે કે પાછળથી તે જન થયો હોય ! તક્ષશિલાના અશોકના શિલાલેખમાં ત્રેવીશમા તીર્થંકર શ્રી પાર્શ્વનાથનું નામ આવે છે; તેમજ ગાંધારના શિલાલેખમાં પણ જેનેનાં તીર્થંકર શ્રી પાર્શ્વનાથનું નામ સ્પષ્ટપણે જોવાય છે. અસ્તુ ! એણે કલિંગ દેશ ઉપર સ્વારી કરીને તે દેશ છત્રી લીધો. અશોક પછી એનો પૌત્ર સમ્રાટિ સાર્વભૌમ સમ્રાટ થયો—મૌર્યવંશનો

અંપાનગરી વસાવી ત્યાં રાજ્યગાદી સ્થાપી. એને પણ જોધનો પાસ લાગેલો; પરંતુ ઇતિહાસ ઉપરથી સાફ જણાય છે કે પાછળથી તે જોધનો શત્રુ બનેલો. શિશુનાગ વંશમાં આ રાજ સમર્થ રાજ થયો ભારતના દરેક રાજ્યોને જીતી એણે અન્ન-તશત્રુ નામ ધારણ કર્યું. અન્નતશત્રુનો અર્થ એવોજ હોય કે કદાચ તે સમયમાં જેટલી દુન્યા હોય તે બધી એણે જીતી લીધી હોય !

તે પછી અન્નતશત્રુનો કુમાર ઉદાયી મગધરાજ થયો. તેણે પાટલીપુત્ર વસાવી ત્યાં રાજગાદી સ્થાપી. ઉદાયી રાજનો સમય આજથી લગભગ ૨૪૦૦ વર્ષ પૂર્વેનો હતો, ૨૪ માં તીર્થંકર શ્રી મહાવીરસ્વામીનો એ શિષ્ય-શ્રાવક હતો. બસ શિશુનાગવંશનો આ છેલ્લો રાજ હતો.

ઉદાયી પછી મગધની ગાદી ઉપર અનુક્રમે નવનંદ રાજ્યો થયા. મહાવીર સ્વામી પછી લગભગ ૬૦ વર્ષ પહેલો નંદ મગધરાજ થયો. એ નવે નંદરાજ્યોનું રાજ્ય મોટું અને પ્રબળ હતું. તેમની સેના અને સંપત્તિની કીર્તિ દૂર દેશાવર સુધી પહોંચી હતી. લગભગ દેઢ સૈકા એમની પરંપરા ચાલી. ત્રીસનો મહાન સિકંદર નવમા નંદના સમયમાં પારસના રાજને હરાવી એલમ નદી ઉતરીને પંજાબમાં આવી ત્યાંના પુરૂષસેન-પૌસ નામના રાજને હરાવ્યો. ત્યાંથી સિંધમાં આવીને પાછો પોતાને વતન ગયો.

શ્રી મહાવીરસ્વામી પછી બસો વર્ષ વીત્યા બાદ નવમા

રાજા પલ્લુ શક જાતીનો હતો. શકલોકોને બારતમાંથી
 ઠાકવાનો ધણા દિન્દી રાજાઓએ પ્રયત્ન કરેલો, તેમાં રાજા
 વિક્રમાદિત્ય મુખ્ય છે. શકલોકોએ ઉત્તરનરાજ ગર્દભલિલને
 મારીને માળવામાં રાજ્ય સ્થાપેલું. તે વિક્રમાદિત્યે તેમની પા-
 સેથી પડાવી લીધું. અને ઇ. સ. પૂર્વે ૫૭ માં પોતાનો વિક્રમ
 સંવત ચલાવ્યો. એ વિક્રમાદિત્ય 'શકારિ' ને નામે ઓળખાય
 છે. ઉજ્જનમાં એણે પોતાની ગાદી સ્થાપી, રાજ્યસત્તા વધારી.

ઇ. સ. ૭૮ માં શક લોકોની સામે પ્રતિષ્ઠાનપુરનો રાજા
 શાલિવાહન ઉઠેલો. એણે પલ્લુ શક લોકોને હરાવી એજ આ-
 સમાં પોતાનો શક ચલાવ્યો.

શ્રીકૃષ્ણ લોકો નૈન હોય એમ ઇતિહાસ સાક્ષી પૂરે છે.
 ટોડ રાજસ્થાનમાં પાના ૬૪, માં ટોડ સહિજ લખે છે કે ઇ. સ.
 પૂર્વે અને લગભગમાં જે જાતિઓએ દિન્દુસ્થાન ઉપર સ્વા-
 રીઓ કરી તે જાતીઓમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ અને શ્રી મહાવીરના
 વખતથીજ તીર્થંકરની ભક્તિનો ઉપદેશ દાખલ થયો હતો.
 ઇ. સ. ના બીજા અને ત્રીજા સૈકાઓમાં પલ્લુ શક, દૃલ, ચવન
 અને કુશાન લોકોનાં ટોળાં બારતને હરાવ કરવા લાગ્યાં. છતાં
 ચલાઈ કરનારા પલ્લુ કાવડા તો નહીં જ ઇ. સ. ના ૪ થા સૈકાની
 શકઆતમાં ગુપ્તવંશના પ્રથમ રાજા ચંદ્રગુપ્તે મૌર્યવંશીય
 ચંદ્રગુપ્તની પેઠે સામ્રાજ્ય સ્થાપવાનો પ્રયત્ન કરેલો.

શ્રી ગુપ્ત ત્રીજા સૈકાની ખતે થયેલો, તે પછી તેનો પુત્ર
 ચટોત્કચ ઇ. સ. ૪૦૦ થી ૪૨૦ સુધી હતો. આ ચંદ્રગુપ્ત

ઘટોલકચ્છનો પુત્ર હતો. એને નાનપણથી સામ્રાજ્યનાં સ્વર્નાં આવવા લાગ્યાં. પોતાનું પરિણામ વધારી ઇ. સ. ૩૦૮ માં એણે પાટલીપુત્ર કબજે કરી ખીજા રાજાઓને પણ છતી લીધાં ઇ. સ. ૩૨૦ માં એણે રાજધિરાજ તરીકે રાજ્યાભિષેક કરાવ્યો. તે પછી દશ વર્ષ છવ્યો. તેની પછી તેનો પુત્ર સમુદ્રગુપ્ત ગાદીએ આવ્યો અને તેની પછી તેનો પુત્ર ખીજો ચંદ્રગુપ્ત રાજ થયો. આ ગુપ્ત રાજાઓની રાજ્યધાની પણ પાટલી પુત્ર હતી. મહાકવિ કાલીદાસે પોતાના રઘુવંશમાં રઘુરાજના દિગ્વિજયનું જે વર્ણન કર્યું છે તે સમુદ્રગુપ્તનો દિગ્વિજય દ્રષ્ટિ આગળ રાખીને જ કર્યું હોય એવો સંભવ છે. સમુદ્રગુપ્ત એ વિશ્વવિજયી રાજા હતો. પુષ્યમિત્રની માફક એણે પણ બધા રાજાઓને છતી અનવમેદ યજ કરેલો ! એણે જગતના ૪૫ વરસ પર્વત રાજ્ય કરેલું ઇ. સ. ૩૩૦ થી ૩૭૫ સુધી.

સમુદ્રગુપ્તનો પુત્ર ખીજો ચંદ્રગુપ્ત એની ગાદીએ આવ્યો. એણે માળવા, ગુજરાત સૌરાષ્ટ્ર ઉપર રાજ્ય કરનારા શક લોકોને હરાવ્યા. ક્ષત્રપવંશનો નાશ કરીને ઉર્જિયિનીનગરી છતી લીધી. જેવી રીતે સમુદ્રગુપ્તે પૃથ્વીને છતીને પરાક્રમા દિત્ય નામ ધારણ કરેલું તેવી જ રીતે ચંદ્રગુપ્તે વિક્રમાદિત્ય નામ ધારણ કર્યું. મહાકવિ કાલીદાસ એ ચંદ્રગુપ્ત-વિક્રમાદિત્યનો કવિ હતા. એણે ઇ. સ. ૩૭૫ થી ૪૧૩ લગભગ સુધી રાજ્ય કરેલું; એના સમયમાં ચીનાઈ સાધુ ફાહિયાન આવ્યો હતો. આ સમય પહેલાં ચીની ગુપ્તરાજાઓએ અયોધ્ય

આઠમા સૈકાની શરૂઆતમાં પંચાસરે પોતાની અપૂર્વ દૌલત અગ્રધાવી જ્યાં પરદેશીઓના કાન એનું ગૌરવ, બહો-જલાલી સાંભળીને ચમક્યા. કલ્યાણીપતિ ભુવડ સોલંકી એનો શત્રુ બન્યો. એણે ગુજરાતને પરાધિનતાની બેડીયો પહેરાવી એની રાજલક્ષ્મી હુંટી લેવાનો ધરાદો બહેર કર્યો.

આઠમા સૈકાનાં મધ્યકાલમાં ગુર્જરલક્ષ્મી જયશિખરને વરેલી. તેજ સૌભાગ્ય, અને અનગણકદ્વિધી પંચાસર ભાર-તની આંખે ચડ્યું.

પોતાના અનગણ સૈનિકોને લઈ ભુવડસોલંકી પંચાસર નજીક ધસી આવી એણે જયશિખરને પડકાર્યો. જયશિખરે એ પડકાર ઝીલ્યો. બંને શૂરવીર પોતપોતાના બળવડે ઝુઝ્યા. એકને સ્વદેશનું રક્ષણ કરવું હતું—બીજાને બલાતકારે પારકી રાજલક્ષ્મી હુંટવી હતી. કાળના પ્રભાવે કરીને એ આસુરી વૃત્તિનો જય થયો અને જયશિખર યુદ્ધમાં જ મરાયો. પાછું શુન્નરાત પરાધિનતાની શૃંગલામાં બંધાયું. સોલંકીયો ગુજરા-તની લક્ષ્મીને હુંટાય એમ હુંટવા લાગ્યા. ત્રાસ-મુદ્મથી ગુજ-રાતની ભૂમિ બળભાગાવી નાખી. જયશિખરનો પુત્ર વનરાજ જેનોના સહવાસમાં ઉછર્યો. પંદરવર્ષ પછી વનરાજ એના મામાની સાથે રહી યુદ્ધની તાલીમ લેવા લાગ્યો. પરાધિન-તાની બેડીઓમાં ગુજરાતે પોતાનું એ સતીનું શવન પૂર્ણ કર્યું.

વિક્રમની આઠમી સદીના ઉત્તરકાળમાં કનોજની ગાદી ઉપર મૈથવંશીય ચંદ્રશુભનો વંશજ યશોવર્મા આવ્યો.

મતિદાસ ઉપરથી સમજાય છે કે આ રાજ્યએ 'શાંતિમાં' જીવન ગાળ્યું હોય. જ્યારે ગુજરાત સૌરાષ્ટ્રમાં અંશાંતિ હતી તેવું સમયે ભારતના બીજા દેશો શાંતિનો આસ્વાદ લેતા હોય. ગમે તેમ પણ યશોવર્મા વિલાસપ્રિય હોતો. એ તો સ્પષ્ટ સમજાય છે પદરાણી મુચ્છા તથા બીજી પાત્ર એને અનેક રાત્રિઓ હતી.

એક વખતે એણે પોતાનાથી હલકા કુળની એકે કન્યા સાથે લગ્ન કર્યું, એના રૂપમાં એ મુગ્ધ બની ગયો. એ નવી રાણીએ કાંમલુ કરીને રાજાને એવો તો વશ કરી લીધા કે રાજા એનેજ કાને સાંભળતો, એના બોલેલા શબ્દોજ બોલતો. જેથી રાજાજામાં પણ એ બરાબર લક્ષ્ય આપતો નહીં. આ નવી રાણીને આધીન રહીને એના અંતઃપુરમાં પડયો રહેતો. રાજા આટલો આધિન હોવા છતાં નવી રાણીને સંતોષ થયો નહીં. પોતાની શોક્યોને આવી સ્થિતિમાં બેવાને પણ રાજા નહોતી. ધીરે ધીરે શોક્યનું સાલ દુર કરવાની યુક્તિઓ રચી એ પ્રયોગ એણે શરૂ કરી લીધો.

એક દિવસ અવસર સાધીને પદરાણી મુચ્છા જે ગર્ભવતી હતી અને તેનાથી આ કુટુંબ ત્રી હમેશાં ડરતી હતી. તેનો નાશ કરવાની યુક્તિ રચી રાજાના કાન ભલેરવા માંડ્યા. પર-પુરૂષ સાથે વ્યભિચાર કરવાનો આરોપ ઉભો કરી મહારાજ કનોજરાજાને ઉકેરી મુક્યા. કનોજરાજાના પોતાના કાન અને યુદ્ધિ તો વેચાઈ ગયાં હતાં. હમણાં તો એમનું સર્વસ્વ આ નવી રાણીજ હતી.

દાડમાં લક્ષ્મીનો વ્યય કર્યો. પણ એનો મૃત્યુનો ઘંટ વાગી ચુક્યો હતો. છતાં બીચારી જીવવાને ધમપછાડ કરી રહી હતી. અરે કોઈ બચાવો ! મને જીવાડો ? મહારાજ ? મને જીવાડો ? મારે નથી મરવું.” કનોજરાજ, દાસદાસીઓ, વૈદ્યો ક્ષણ ક્ષણ એ નબળી પડતી નાડ જોતા ડાંચાં વકાસી રહ્યા હતા. કોઈના મનને એમ થતું કે આ જાલીમ સ્ત્રીના પાપનો ઘડો હજી પણ ભરાયો નથી કે એ જીવવા ઇચ્છે છે ? મૃત્યુના એ ભય કર પડકારમાંથી બચાવવાની કોઈની તાકાત હોઈ શકે છે ? બિચારી જીવવાને માટે વલખાં મારતી આ શોક્ય ‘હાય’ ‘હાય’ કરતી પરભવનું ખાતું સરભર કરવાને ચાલી ગઈ.

એના મૃત્યુથી રાજાને તો અવશ્ય દુઃખ થયું. રાજાને ખુશી રાખવા માટે બધાઓએ ઉપર ઉપરનો શોક બતાવ્યો. થોડા દિવસ વહી ગયાને રાજા કામકાજમાં એને ભુલી જવા લાગ્યા.

પણ પ્રધાનોના મનમાં સુયશા રાણીનો દેશવટો ખુચતો હતો એમને ખબર પણ હતી કે દેવી ગર્ભવંતા હોવાથી અત્યારે તો રાજ્ય વારસ યુવરાજ પણ પાંચ વર્ષનો થયો હશે માટે રાજાને સમજતી રાણીને અને પુત્રને તેડાવવાં.

અવસરે યશોવર્મા રાજાને પ્રધાનોએ વાત નિવેદન કરી, સુયશારાણી નિર્દોષ હતી એવી રાજાને ખાતરી કરી આપી. એ કાચા કાનનો રાજા પણ સમજ્યો કે નવી રાણીની સમજાવટથી પોતે કાચું કાચું હતું. જેથી એમને-રાણી અને પુત્રને રાજધાનીમાં બોલાવી લીધાં. મોટા માનપૂર્વક પોતાની પાસે રાખ્યાં.

આમ કુમાર વયમાં વધવા લાગ્યો તે માટે મહારાજે તેનું લગ્ન કરાવે અને શાશ્વતિ આપે તેમજ દેવતાઓને નામ આપવાનું કહેવું હતું. આમ નામ આપવામાં આવ્યો. જ્યારે કુમારને થન શવવાનું બચન લાગ્યું ! જેથી થન મુદીને દક્ષીણા આપવા લાગ્યો. જોરથી બધો લોકો કુમાર કોઈમાં ખાઈને ! ખાઈ શોખમાં, ખાનપાનમાં, વસ્ત્રાણપણમાં, દાનમાં અને શામતીઆઓને સંતોષવામાં ! કોઈએ કાલજ્વર દાન આપ્યા !

કોઈ દિવસ કોનોજરાજ યગોવર્માએ એને પાનચીમાં ફરીને બચ નહીં કરવા ઉપદેશ કરેલો ! જેથી આ બાળક માર શુસ્તે થયો. જો કે પિતાની સામે એ કાંઈ પણ બોલી ક્યો નહીં છતાં એ શુસ્તાથી પિતા ઉપર દેખાવમાન થઈ જો પોતાનું વનન ઊભું. અને મોઢેરામાં બાપબટલોને રંગ અને સિદ્ધસેનસુરિને શિષ્ય થયો.

રાજાએ પાછળથી ઘણી તપાસ કરાવી પણ બાળકાશ્વતને તો લાગ્યો નહીં. રાજા મુશ્કેલી પુત્ર માટે વિજાપ કરવા ગી. પીતાને ઘણો પશ્ચાત્તાપ થયો પણ જે ઘટના બની ગઈ માં તે નિરૂપાય હતો.

કાળાંતરે રાજાને આમકુમારના મોઢેરાના સમાર મર્યા પિતાએ પુત્રને તેડાવવા માટે મંત્રીઓને મોકલ્યા તુ એ માનીપુત્ર બચત શેના ?

આમકુમાર મોઢેરા આવ્યો એ સમય વિકલ મય

નજીકમાં ઉભેલી એક વ્યક્તિ એની આ ચેષ્ટા જાણ કરતા હતી, બાળાનો ધ્યાન ઢાંગ જોઈને એ મનમાં હસી પડતો. એ ધ્યાનમાં આડું થયેલી બાળાના બાંધન રહીત શ્યામ કેશો હવામાં નૃત્ય કરી રહ્યા હતા. અભિષ્ટ સુર્તિના ધ્યાનથી ઉત્પન્ન થયેલો હર્ષ વિકસ્વર થયેલાં શરીરનાં રોમરાય, એ વાટે પ્રત્યક્ષ થતો “ વાહ ધ્યાનના આડંબરમાં મશગુલ થયેલી બાળા તારું ધ્યાન ! ”

બાળાના ચાળા જોનારી એ વ્યક્તિ આસ્તેથી બાળા ન જોઈ શકે એમ એની નીકટમાં આવી, એણે પોતાનો સ્વર બદલ્યો. “ બાળા ! તારા ધ્યાનથી હું પ્રસન્ન થયો છું ! માગ ! માગ ! ઇચ્છામાં આવે એવું વરદાન માગ ! ”

અભિષ્ટ ધ્યાનમાં મશગુલ થયેલી બાળા આ શબ્દો સંભળી ચમકી “ આહા ! કોણ બોલ્યું એ ! ” આશ્ચર્યમાં નજર ફેરવી પણ કંઈ જણાયું નહિ. “ શું તારા ધ્યાનથી શેષ-નામ પ્રસન્ન થયા કે દેવ ! હાનવની માયા તો ન હોય ! ” બાળા વિચારમાં પડી.

ફરીને અવાજ આવ્યો ! “ બાળા ! માગ ! માગ ! તારી ઇચ્છામાં આવે તે માગ ! ” બાળા ચમકી “ આપ કોણ છે ! પ્રત્યક્ષ થાવ ? ”

દેવતાએ પ્રત્યક્ષ ન થાવ ! બાળા ? ”

“ આપ દેવ છે ! ”

“ હા ! હું તને વરદાન આપવા આવ્યો છું ? ”

પણ વાદ ! મને ખાતર જાણે ! મારી હંમેશા મારા માર
જેવું વાદના આપો !

તારી શી પ્રજા છે ?

આમકુમાર મારા પતિ થાય !” બાળાના મુખમાંથી
અચાનક શબ્દો નીકળી ગયા.

“ તમારું ”

“ માફ ધ્યાન તો સાફ થયું. વાદ ! શું માફ ધ્યાન !
દેવતાઓ પણ કાંઈ ધંધા વંચરના જણાય છે. આમ સહેલા-
પથી પ્રસન્ન થતા હશે ને ! ”

“ જેવું તમારું ધ્યાન એવાં આ દેવ ! દેવતાઓને આ-
પણી શી પડી હોય, એ નાટક તો આપણે જ ભજવી લેવું ? ”
મામે ઉસેલી એક બ્યકિતના શબ્દોએ બાળાનું ધ્યાન એમનું.

એ બ્યકિતને જોઈ આ લાવણ્યવતી કુમારિકા ગભરાઈ
ઝાંઝ, એ અંદરવદન ઉપર શરમના ચેરડા પડ્યા. પગ નાચિથી
જમીન સરી જતી હોય એમ લાગ્યું. એ લાલ લાલ થયેલું
વદન કમલ ક્યાં છુપાવવું એની સમજણ ન પડી. કંપાયમાન
થતી તરવરેતી મૂઠુ લતાઓની માફક આ નાણુક દેહકળી
કંડી પડવા લાગી. શાંત વસમાં નિમગ્ન થઈ ઝાંઝ. એણે જાણ્યું
કે પોતાના સગી લોળીને આ અડંગ ધુતારે ઠગી હતી. દેવનો
પાઠ આજે માનવે ભજવ્યો હતો પણ આખરે તો એ પોતાની
આરાધ્ય-મુર્તિ હતી. “ તમે કોનો જવાસીઓ બધા ઠગા-
રાજ ! ” બાળા કંઈક ધૈર્ય તાનું અવલંબન લઈ બેઠી અને હસી.

નવીન તારુણ્યમાં પ્રવેશેલાં આ બન્ને તરૂણ પાત્રો તો એક બીજાના અંતરમાં ક્યારનાંય ઘુસી ગયાં હતાં. એ નવીન સ્નેહનું આકર્ષણ, રક્ત ઓષ્ઠ પર જણાતું મંદ સ્મિત જણાઈ આવતું હતું.

જે સમયે આત્મા જે વસ્તુમાં સુખ માને છે, તે વસ્તુ સદંતર અતુકુળ હોય ત્યારે એની મીઠાશમાં શું ખામી હોય ? આમકુમાર અને કમળા બન્નેની અંરસ્પર્શ આવી સ્થિતિ હતી. જગતની એક મહાનમાં મહાન ગણાતી શક્તિ પ્રેમશક્તિ ને સ્નેહનું બંધન દ્રઢ કરી એ ગાંઠને મજબુત કરી હતી શરીરો લિપ્ત હતાં છતાં બન્નેનો આત્મા-મન અને વિચાર એક હતાં. દુન્યામાં તો બહુધા પ્રેમનોજ વિજય હોય !

“ પિતાજી તો અચાનક કારણસર પાટણ ગયા છે, લગ-લગ અઠવાડીયું તો એમને ત્યાં મહેલે પસાર થશે.” કમળાએ આમકુમારના જવાબમાં જણાવ્યું.

કમળાનાં વચન સાંભળી આમકુમાર વિચારમાં પડ્યો. “કમળા ! એક વાત પૂછું ?” “પૂછોને ! એકને બદલે બે !” મધુરતા અને ઉત્સુકતા ગર્ભિત એ વાક્યો હતાં, પ્રત્યુત્તર સાંભળવા આંખો આતુર હતી. હરિણી સરળી આંખો આમકુમારની આંખોપર ઠરી. વિશ્વામિત્રને ધ્યાન રચુત કરનારી મેનકાની નૃત્ય કરતી આંખોનું કામણ કમળાની નજરમાં કળાતું ! ભસ્માસુરને મોહ પમાડી સુંઝવનાર કૃષ્ણનું અપૂર્વ મોહીની સ્વરૂપ કમળાના સ્વરૂપમાં આમકુમારનું હૃદય વલોવી નાંખતું.

મહાસમર્થ યોગીરાજના ધ્યાનને લેહનારાં એ સૌંદર્ય આગળ આમકુમાર તો એક આશાને દિડેળે બુંદતો પ્રેમી હતો.

“તારાં માતાપિતા કોઈ દિવસ તારા લગ્નની વાત કરે છે કે નહીં?” આમકુમારે કહ્યું. કમળા લગ્નની વાત સાંભળી શરમાઈ ગઈ પણ જવાબ તો આપવો જોઈએ. માતાપિતાના વિચારની એને પણ ખબર હતી અને એનું પોતાનું મન પણ આતુર હતું. ફક્ત આમકુમાર વાતની શરૂઆત કરે એટલી જ વાર હતી. ભાવી ભવિષ્યનું કોકડું એને લાગ્યું કે આજે ઉઠેલાતું હતું.

એ હું કેમ જાણું? લગ્ન જાણતમાં હું તો કાંઈએ ના સમજું. કમળાએ ઉઠાઉ જવાબ આપ્યો.

તું કંઈ સમજતી નથી, લગ્ન શું? પ્રેમ શું? એની તને કાંઈ માહિતી નથી?” આમકુમાર ચીડાયો અને ગોઠ્યો.

“ના?” એકદમ ગોલી દીધું.

હીક ત્યારે હું ઠગાયો! આજથી હવે કોઈ દિવસ હું તારી પાસે આવીશ નહીં, સારું થયું કે તારા મૂર્ખા હૃદયની મને અત્યારથી જ ખબર પડી.” નિરાશ થયેલા આમકુમાર ઉભો થઈ ચાલવા લાગ્યો.

આમકુમારને જતો જોઈ એનું ઉજવણ ભાવી એના હાથમાંથી સરી જતું દેખાયું એને લાગ્યું કે કાચું કાપીને પોતાને હાથે પોતાનું નિકંદન કાઢ્યું હતું. આંસ પ્રાણવહન હમેશને માટે પોતાને છોડી જાય એ આઘાત એને અસહ્ય હતો.

“ રાજકુમાર ? આવા વાત્સલ્યવાળા પિતાનો ત્યાગ કરવો એ કઠોરપણું કહેવાય ? અમને દુઃખ થાય છે કે અમારી છાયામાં રહીને તમે માતાપિતાની ભક્તિ ન શીખ્યા ? ” શુર સિદ્ધસેને કહ્યું.

“ ભગવાન્ ! એ પિતાના કઠોર શબ્દો હજી પણ મારા હૈયામાં કોતરાઈ રહ્યા છે ? આપે એમાં શા માટે ખોટું લગાડવું જોઈએ ? ” પ્રત્યુત્તરમાં આમકુમારે કહ્યું. પણ એથી શુરનું મન માન્યું નહીં.

“ વત્સ ! ગમે તેવા તો પણ એ તારા પિતા કહેવાય ! માતા પિતાનો વાત્સલ્ય ભાવ તું ન સમજે ! એક દિવસ તું પણ જ્યારે પિતાની પદવી ધારણ કરીશ ત્યારે જ એ અનુભવ વસ્તુ તને સમજશે. માતાપિતાનો વાત્સલ્યથી ઉભરાતો ક્રોધ પણ ક્ષણિક હોય; પિતાના વચનની ખાતર રામે બાર વર્ષ વનવાસનાં દુઃખ સહન કર્યાં. માતાપિતાને કાવડમાં બેસાડીને પોતાની ખાંધે ઉચકી શ્રવણે જત્રા કરાવી. માતાપિતાના ઉપકારનો જાદવો વાળવાની પુત્રની શક્તિ નથી હાતી. એ ઉપકાર ! એ આભાર, એ સ્નેહ, અપૂર્વ વાત્સલ્ય ! એનો જાદવો તો તું ઠીક આપે છે ? તારા જેવો શુણ્ણિયલ પુત્ર તો ઉપકારના જાદવામાં આવું જ આપે ને ? ” શુર સિદ્ધસેને આમકુમારને સમજાવવા માંડ્યો.

“ દેવી મુચશા રાત દિવસ પુત્રની જાળનામાં રહી રહીને નિસ્તેજ થઈ ગયાં છે. ખાતા પીતાં બસ એક જ વાત !

“મારો આમ ક્યાં છે ? લાવો ! લાવો મારા આમકુમારને
 ચોખી લાવો ! માફ એ બચ્ચું અત્યારે ક્યાં રખડતું હશે ?
 અરે ભુખ લાગી હશે ત્યારે એને કાણ ખવડાવતું હશે ?
 એની સાર સંભાળ કાણ લેતું હશે ?” દેવી મુચશાની આવીજ
 હાલત છે પ્રધાને કહ્યું “ સગકુમાર ! લગાર નજરે આવીને
 ભુખો કે તમારી આ હકને પરિણામે એ વાત્સલ્યપૂર્ણ માતાની
 શી સ્થિતિ છે ? એક તરફ ક્રોધરાજ મૃત્યુના મુળમાં પડ્યા
 પડ્યા પણ તમારું જ નામ જંખી રહ્યાં છે. દેવી મુચશા ત-
 મારા વિશેષે ગાંડાં ગાંડાં થઈ ગયાં છે ! અરે એ હૃદય જોઈને
 પાપાણુ હૃદય પણ પીગળે છતાં તમારું હૈયું તે શાનું થઈયું
 હશે ? ” શુભવર્માએ હૃદયની ઉમિંચો કલવવા માંડી.

“ વત્સ ! અમને ખબર છે જંગલમાં જ્યારે અમે તને
 પ્રથમ જોએલો તે સમયે પણ તારા મુખે મુખી અને દુઃખે
 દુઃખી તારી માતા કેવા વાત્સલ્યથી તારું પાલન કરતી. પાંચ વર્ષ
 અહીંયા પસાર થયાં એ દરમિયાનમાં પણ તારી ઉપરતું એતું
 વાત્સલ્ય અમે જોયેલું. એ માતાને તારા માટે કેવી કેવી આ-
 શાઓ હતી હા તારા જેવા પુત્રને પાખી એ બિચારી આજે
 ખાતલ હતાશ થઈ ગઈ ? એની બધી આશા પાણીના પરપો-
 ટાની માફક નષ્ટ થઈ ગઈ ! ” શુદ્ધે એને સમજાવવા માંડ્યું.

“ સગવત્ ! બસ ! બસ ! આમકુમાર સમજી જશે
 મારો મત જોટલો બધો કઠોર હોવાનો નથી. આપનું વચન

એને માન્ય છે. પ્રધાનોની સાથે જ જેમ બનશે તેમ જરૂરીથી કોનોજ તરફ રવાને થશે." બાપ્પલટ્ટીએ આમકુમારની વતી જણાવ્યું.

" ભગવત્ ! આપનું વચન હું ત્રાથે ચડાવું છું. પિતાનાં દર્શન કરવાને હું આતુર છું ! " રાજકુમારે ગુરુનું વચન અંગીકાર કર્યું.

" બહુ સારું ! વત્સ ! તને એજ કહ્યું છે; તારાં માતા પિતાને મળી તેમનાં કણ્ઠમાંથી તું મુક્ત થા ! ધર્મ સાધનનાં તત્પર થા ? " ગુરુ સિદ્ધસેનમુરારીએ આશિ આપી.

" ભગવત્ ! તારાં વચન મને તબીબને તારી સાથે મોકલો. તેમનાં કણ્ઠમાંથી તું મુક્ત થા ! ધર્મ સાધનનાં તત્પર થા ? " ગુરુ સિદ્ધસેનમુરારીએ આશિ આપી.

" તે તારાં કંઠમાંથી છે. પણ હાલમાં તારે મનમાં જવાની જરૂર છે. ત્યાં મયા પડી પણ તું મને તે મારી સાથે મોકલે. મોકલે શકે છે. બાપ્પલટ્ટી તારી સાથે આવશે એને તારી મરજી હશે તે તને હાલમાં એ જાહેરમાં આવેલાં કંઠમાંથી ત્યાં મયા પડી આવશે તેમજ ત્યાં મુક્તિ મળે. પણ મુરારી શરૂ " ગુરુએ જણાવ્યું.

" ભગવત્ ! મરજી " કુમારે કંઠમાંથી મોકલ્યું.

" રાજકુમાર ! આવડી શકે છે. મોકલવામાં આવેલું "

મધ્યે બેઠી. "પ્રધાને શુભરમાને પ્રભાવના નિધિ મળ-
જાવી રીધે."

"હીં છે જેવી તમારી હેઠળ ! " રાજકુમારે કહ્યું.

"પ્રધાનશ્રી ! રામજીને મઠી આવ્યા ? સામંતગિદની
જગ પછુ દરે તો તમારે લેવી પડશે." શુભરે શુભરમાને
ઉદેશીને કહ્યું.

"અમે એમને પણ વાત કરી છે. દરે રજા લેવા સાંજના
જઈશું. જેમ અને તેમ સ્વદેશ તરફ તાપ્રીદે જવાની અમારી
વૃત્તિ છે. મદારાજની સ્થિતિ બચકર છે. બમવન ? પિતા
પુત્રનો મેળાપ થવો એ અસંભવ છે. છતાં કોશિય કરવી એ
અમારી ફરજ છે." પ્રધાને જણાવ્યું.

"તમારો પ્રયત્ન સફલ નિવડે ? અને પિતા પુત્ર મળે ?"
શુભરે આશિય આપી.

"આપનું વાક્ય સફલ થાઓ ? " પ્રધાનોએ શુભરની
ગાંઠ વાળી.

રાતના પ્રધાનોએ સામંતગિદને મઠી આવી પ્રભાતના
સ્વદેશ તરફ ગમનનો પાતાનો નિશ્ચય ઠહી સંભળાવ્યો.
પ્રભાતે કમળા ને પણ સાથે વળાવવા માટે એનાં માતાપિતાએ
તેવારી કરવા માંડી દિકરીના વિયોગે માતાનું હૈયું ભરાઈ
આવ્યું પણ માતા સમજતી હતી કે "દિકરી એ આખરે તો
ચારડી મિલકત છે, તેમજ આ પ્રસંગ એવો હતો કે એને

એને માન્ય છે. પ્રધાનોની સાથે જ જેમ બનશે તેમ દીથી કોનોજ તરફ રવાને થશે.” બપ્પલદ્વીએ આમકુમાર વતી જણાવ્યું.

“ લગવન ! આપનું વચન હું માથે ચડાવું છું. પિતા દર્શન કરવાને હું આતુર છું ! ” રાજકુમારે ગુરુનું વચન અંગીકાર કર્યું.

“ બહુ સારું ! વત્સ ! તને એજ ઉચિત છે; તારાં માતા પિતાને મળી તેમનાં ઋણમાંથી તું મુક્ત થા ! ધર્મ સાધન તત્પર થા ? ” ગુરુ સિદ્ધસેનસૂરીએ આશિ આપી.

“ લગવન ! મારા મિત્ર બપ્પલદ્વીજીને મારી સારી મોકલો. તેમના સિવાય મને કશું માત્ર પણ એન પડશે નહીં. મારી એટલી માગણી આપશ્રી માન્ય રાખો ? ” આમકુમાર દરખાસ્ત કરી માગણી કરી.

“ તે તારું કહેવું ઠીક છે. પણ હાલમાં તારે સત્વ જવાની જરૂર છે. ત્યાં ગયા પછી પણ તું ગમે તે રીતે તારા મિત્રને બોલાવી શકે છે. બપ્પલદ્વી તારી પાસે આવશે અને તારી મરજી હશે તો તને હુમ્મેશાં એ ધર્મોપદેશ આપ્યું કરશે. ત્યાં ગયા પછી અવસરે તેડાવજો. ત્યાં સુધીમાં એને પાઠ પણ પુરો થશે. ” ગુરુએ જણાવ્યું.

“ જેવી આપની મરજી. ” કુમારે ટુંકમાં પતાવ્યું.

“ રાજકુમાર ! આવતી કાલે પ્રભાતમાંજ આપણે

પ્રધાન કર્યું. " પ્રધાન શુભવર્માએ પ્રયાણનો વિધિ મંજૂર
જાવી દીધો. "

" હીં છે જેવી તમારી ઇચ્છા ! " રાજકુમારે કહ્યું.

" પ્રધાનજી ! રાજાજીને મક્કી આવ્યા ? સામંતસિંહની
રજા પણ હવે તો તમારે લેવી પડશે. " શુરેએ શુભવર્માને
ઉદ્દેશીને કહ્યું.

" અમે એમને પણ વાત કરી છે. હવે રજા લેવા સાંજના
જઈશું. જેમ બને તેમ સ્વદેશ તરફ તાઘ્રીદે જવાની અમારી
વૃત્તિ છે. મહારાજની સ્થિતિ ભયંકર છે. ભગવન્ ? પિતા
પુત્રનો મેળાપ થવો એ અમૂલ્ય છે. છતાં કૌશિય કરવી એ
અમારી ફરજ છે. " પ્રધાને જણાવ્યું.

" તમારો પ્રયત્ન સફળ નિવડે ? અને પિતા પુત્ર મળે ? "
શુરેએ આશિષ આપી.

" આપનું વાક્ય સફળ થાઓ ? " પ્રધાનોએ શુકનની
ગાંઠ વાળી.

રાતના પ્રધાનોએ સામંતસિંહને મક્કી આવી પ્રભાતના
સ્વદેશ તરફ અમનના પોતાનો નિશ્ચય કહી મંજૂરગાવ્યો.
પ્રભાતે કમળા ને પણ સાથે વળાવવા માટે એનાં માતાપિતાએ
નૈવાસી કરવા માંડી. દિકરીના વિયોગે માતાનું હૈયું ભગઈ
આવ્યું પણ માતા સમજતી હતી કે " દિકરી એ આખરે તો
પાતાની મિલકત છે. તેમજ આ પ્રસન્ન એવો હતો કે એને

પ્રાતાઃશ્રાવણે પ્રધાનોએ જવાબી તૈયારી કરવા માંડી. આમકુમાર પણ પોતાના મિત્ર અખબરીજીને મળી ગુરૂ સિદ્ધ-સેન સૂરિનિ વાંઢવાને આગ્યો. એની સાથે પ્રધાનો હતા. રાજ-કુમારે ગુરૂને નમી આશિર્વાદ માગ્યો. "પ્રભુ! શુભ આશિષકુ આપો ? આપના પુણ્ય દર્શનથી નાજ સકત નાજ પામે ?"

[illegible][illegible][illegible]

છે. મને સમજાય છે કે હવે ઘોડા સમય પહોં તારા સામ્યનો ઉદય થશે. કનોંજ દેશનો રાજમુશ્ત તારા મસ્તકે ઉપર આવશે. અત્યારે તું સ્વનંત્ર રાજકુમાર છે. ભવિષ્યમાં તું રાજા થશે. રાજકુમાર અને રાજા એ ઉભય સ્થિતિમાં રહેલું મહદઅંતર તું રાજા થઈશ ત્યારે સમજાશે. તે સમયે તારે શું કરવું જોઈએ ? રાજા તરીકે તારી શું શું ફરજ છે ? તારા દેશ પ્રત્યે, તારી પ્રજા પ્રત્યે ને તારા આત્મીય ધર્મ માટે તારે કેવી રીતે વર્તવું જોઈએ, એ બધું તને અનુભવ શીખવશે. તારી કેલવળી, વિદ્યા, અત્યારના તારા ઉચ્ચ સંસ્કારો તને ઘણા કામ લાગશે. પ્રથમાવસ્થામાં મનુષ્યે જે જે માનસિક કે શારિરીક તાક્ષીમ લીધેલી હોય છે, તે બીજી અવસ્થામાં આવતાં એની ડોહાટી બરાબર થાય છે. છતાં વડીલોનો ધર્મ છે કે વાત્સલ્યબાવધી એમણે જે શબ્દો હિત શિક્ષાના કહેવા જોઈએ વત્સ ! અત્યારમુખીના તારા જીવનમાં તને જે સત્સંગનો પરિચય થયો છે તેને તું સાર્થક કરજે, રાજા જે ન્યાય પ્રજાને આપે તેજ ન્યાય પોતાના જ્ઞાતામાં જ્ઞાતા પુત્રને માટે પણ મંજુર રાખે. પુત્રની માફક પ્રજાને પાળે, જાતમહેનતથી કમાઈને પણ પ્રજાએ કમાણીમાંથી રાજાને એનો અંશ આપે તે કાંઈ રાજાને જોશઆરામ કરવા ન હોય, બલકે સંકટમાં, ચોરોના ઉપદ્રવમાં, કે પરવચ્કની મુશીબતમાં અથવા તો દુષ્ટાન જેના સમયમાં એ રાજા આપણું રક્ષણ કરે—આપણને મદદ કરે, અથવા તો અમારાજ એ પૈસા લોકોપયોગ કાર્યમાં ખર્ચી પ્રજાની સુખ સગવડતામાં, કેલવળીમાં વધારે

કરે. અધિકારીઓ અદ્યાપાંશ સત્તા મેળવીને ગરીબ પ્રજાને ન કનડે, બાલીમો, લુચ્ચાઓ, સંત કે સાધુજનોને ન કનડે એ સર્વે રાજાની પ્રજા તરફ રહેલી બાંધવિ બાંધવિ ઉપર આધાર રાખે છે. રાજા જો રાત દિવસ બાંધવિ હોય તો બનતાં લગી અધિકારીઓ, કે બુદ્ધીઓ પ્રજાને હેરાન કરતા નથી. પ્રજા રામરાજ્યને પણ ભૂલી જાય એવો આદર્શ રાજા થાય.

જે ધર્મનું તને શિક્ષણ મળ્યું છે તારા સંસ્કારોને પોષણ મળ્યું છે એમાં દૃઢ રહેજે. પરંતુ બીજા પાસે બદલાતકારે એ ધર્મ પગાવવાની ફરજ પાડતો નહીં. તારા ધર્મનું જોરવ તું સમશેરના બગથી વધારતો નહીં. પણ દ્રવ્યથી, ભક્તિથી, પ્રેમથી, પ્રભાવકર્મણથી ધર્મનું મહાન્મય વધારજો એટલે આપોઆપ સમાજનું આકર્ષણ થશે. કારણકે પ્રજાને સાડ તો અવશ્ય ગમે છે.

તારા અહિંસાના વ્રતમાં તું ચુસ્ત રહેજો, નિરપરાધી એવી ડીડીને પણ મનથી હાલું ના. તારી પ્રજાના રક્ષણ માટે, તારા દેશના સ્વાતંત્ર્ય માટે પરચકના બગ સામે યુદ્ધ કરવાને પાછી પાની કરી જો નામને લગવતો ના. કેમકે જો નામને છતવું-ગમે તેને પણ છતવું પડી તે બાહ્યશત્રુ હોવા અંતરંગ ? રાજાઓ કે ગૃહસ્થો પ્રાયઃ (વિશેષ કરીને) બાહ્યશત્રુઓને છતે છે. સાધુઓ અંતરંગ શત્રુઓને !

જો તમે એટલે હથિયાર છોડી કટાકટીને સમયે નિર્જાન બની ધરમાં બેસવું એ કાંઈ જોનત્વ નથી. એ તો કાયરતા

વીરતા કહેવાય. એથી તો એનું જૈન નામ લખવાય, વામ-
વિકરીતે, તો જે અંતરંગ કે બાહ્ય જે સમયે જેવી સ્થિતિ હોય
એવી સ્થિતિમાં પણ એ જો શત્રુઓને હતો તો જ જે આચો
જૈન કહેવાય. વત્સ ! જે બાહ્ય શત્રુઓને હતો તે પ્રથમે
અંતરંગ શત્રુઓને પણ હતી શકે. પરંતુ બાહ્ય શત્રુઓને
હતવાની કમનાકાતવાળો અંતરંગ શત્રુઓને કેવી રીતે હતો ?
માટે તારી મળના સંરક્ષણ માટે યુદ્ધ ભૂમિમાં વીરપુરુષની
માફક-તારા પૂર્વજ ચંદ્રશુભ, અગ્રોક અને સંપ્રતિની માફક
અડમ ઉલો રહી શત્રુઓને હતી તારું જૈનત્વ સાચું કરશે.
અહિંસા ધર્મને પાળનારા તારા સરદારો અને સુભદ્રો પોતાની
વીરનાને ઝાંખપતો નજ લગાડે. શત્રુઓનાં ખખર લેવામાં
પોતાના બાહુબળનો પરિચય બરાબર કરાવે !

વિશાલાપતિ એટલે મહારાજે (બારમતધારી ચુસ્ત
જૈન રાજાએ) અજ્ઞાતશત્રુ સામે પોતાની તલવાર ઉઠાવી હતી.
દેશના રક્ષણ માટે ચંદ્રશુભ અને સંપ્રતિ રાજાઓએ પોતાની
સમગ્રેદો ધ્યાનમાંથી બહાર કાઢી હતી. પોતાના ગૌરવને ન્યૂન
કરનાર માળવરાજ ચંદ્રપ્રલોત સામે સિંધુપતિ ઉદયન રાજાએ
શમગ્રેદો ખખડાવી હતી. બન્ને ચુસ્ત જૈન મહાવીરના ભક્ત
જીવદયાના પાત્રક હતા. એજ ભવમાં દીક્ષા લઈને મોક્ષ કે
દેવલોકની લક્ષ્મીને વરનારા ચક્રવર્તીઓ ભયંકર-ખુનખાર
યુદ્ધ કરે છે ત્યારે જ જાળના અધિશ્વર ચંદ્ર શકે. યુદ્ધમાં
શત્રુઓને હતવા એતો ક્ષત્રીયનું પ્રથમ કર્તવ્ય છે અને
એજ આચો જૈન !

ક્ષત્રીય એટલે જ જૈન બન્નેનો પરસ્પર અલિન સંબંધ છે. કારણકે આ જૈન ધર્મની શરૂઆત કરનાર જ ઇશ્વાકુ વંશીય પ્રથમ પુરૂષ હતા. બધા તીર્થંકરો, ચક્રવર્તી, વાસુદેવો ને બળદેવો શુદ્ધ ક્ષત્રીયો જ હોય છે. જૈનધર્મના પણ એ આદર્શ પુરૂષ હોય છે. જે આ તારો મિત્ર બપ્પભટ્ટી ક્ષત્રીય છે. પ્રભવસ્વામી ક્ષત્રીય હતા. ખુદ મહાવીરસ્વામી ક્ષત્રીયાવતંસ હતા. આજમુધી જેમ રાજાઓએ પોતાનાં રાજ્ય અને યુદ્ધમાં વીરતાથી પોતાનાં જનત્વ શોભાવ્યાં છે તેમ તું પણ જૈનત્વને શોભાવજે.

શત્રુઓને પીડ અને પરસ્ત્રીઓને હૃદય ક્યારે પણ આપતો નહી. વિક્રમની માફક પ્રદેશી રાજાની માફક દાતાર થજો. રાજ્યની તિજોરીમાં આવેલું પ્રગતનુ નાણું પ્રગતનાજ હિતકાર્યમાં વાપરજે પણ કૃપણ થઈ તારા જન તત્વને નિદાવીશ નહી.

દહતાથી શ્રદ્ધાથી આરંભેલું કાર્ય પાર ઉતારજો, પણ અધવચ્છ છોડી દઈ લોકમાં હાંસીને પાત્ર થતોના ! વત્સ ! તારાં માતાના હર્ષનું કારણ થા ? ધન માં દહ-સ્થિર ચિત્ત વાળો થા ?” આટલું કહી ગુરૂ મૌન રહ્યા. તે પછી ગુરૂ મહારાજની અનુજ્ઞાથી રાજકુમાર ઉપાશ્રયનાં બહાર નીકળ્યો, સર્વે મંડળ એની સાથે બહાર આવ્યું.

આમકુમાર બપ્પભટ્ટાણને મલી સર્વના સાથે શહેર બહાર આવ્યો પોતાના સામુ સસરાને નમ્યો. લક્ષ્મીદેવીએ એનાં મીઠાં લીધાં. જિવના બે શબ્દો કહ્યા. દિદરી માટે અશ્રુભરી આંખે બે શુકન કહ્યા. “ વત્સ ! દિદરી આપીને અમે

તો તારા જેવો દીકરો હીધો. પણ વિધિએ આ ઘટના ઉભી કરી. તમને રજા આપતાં હુંજ ચાલતી નથી પણ આવી સ્થિતિમાં અમે તમને કેમ અટકાવી શકીએ. તમારા વિજેને તમારા માતાપિતાને હૃદયમાં કેવું દુઃખ થતું હશે ? માટે બેઠકા બેઠકા વંતનમાં જઈ માતા પિતાને બહાલા થાઓ. અને મુખો થાઓ. અમારો એકનો એક દિકરી લાડકોડમાં ઉચ્છ-રેલી છે. એને માતાપિતાની ઉણપ જણાવા દેશે નહી. જરાપણ એાધું આવવા દેશે નહી. આજથી એ તમારા શરણમાં છે. એ બાળક છે બાદ્યાવસ્થાની અપગતાથી એનો અપરાધ થાય થાય તો એને ક્ષમા આપશે." માતાની આંખમાં આંસુ હતાં. સર્વત્ર કરુણારમ્ભ, — આંત રસનું વાતાવરણ જાતી રહ્યું હતું. રાજકુમારે લક્ષ્મીદેવીના એકે એક શબ્દ મસ્તકે ચડાવ્યા. શહેરથી પછે દૂર ગયાં હોવાથી એમને પાછા વળવા કળું. પાછા વળતાં ઉપટે દીકરીને પણ માતાએ રહતે હૈયે બે શબ્દો કહ્યા. " દીકરી ! આજમુખી અનન્ય મનથી જેવો અમારો ભક્તિ કરી છે તેવી જ રીતે તારાં આસુ સમરને ભક્તિથી વશ કરજો. સાસરે શાળી થઈને રહેજો પૂજ્ય પુરુષો તરફ તારા ઉચીત ધર્મ બૂલતી ના ? આપણા નિર્મળ કુળને શોભાવજો. તારા હૃદયમાં જે ઉચ્ચ સંસ્કારોનાં બી અમે વાવ્યાં છે એને ખીલવજો, વચનમાં મીઠાસ રાખજો. " દિકરીને શિખામણ આપી સામંતસિંહ અને લક્ષ્મી પોતાના આપ્તજનોની સાથે ઉભાં રહ્યાં ને આ પરદેશી મેમાનોએ ઉપટનાં નમન કરી પોતાની મુસાફરી આગળ શરૂ કરી.

મઠરાણુ ૧૦ મું.

પૂર્વ પરિચય.

જગત અનાદિ કાળથી ચાલ્યું આવે છે. ચૌદરાજલોક-
માંના મધ્યરાજ લોકમાં જગતનો સમાવેશ થઈ શકે છે.
કેટલાક મત વાળાઓ મધ્યર કતૃત્વ એ વસ્તુઓ હોય એમ
માને છે. પણ તાત્પની ગ્રીક સુગ્રીના ઉડા અગ્યાસીઓ તેમજ
જૈનદર્શન ચૌદરાજલોકને શ્રાવ્યત માને છે. જેમ જગત
અનાદિ છે તેવીજ રીતે આત્માઓ પણ કર્મની પ્રકૃતિથી.
બંધાયા થકા અનાદિજાત્યો એ ચૌદરાજ લોકમાં જન્મ મરણ
ક્યાં કરે છે, રથના ચક્રની માફક ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિ-
ણીરૂપ બન્ને કાલચક્રાથી કાળ ગતિ કરી શકે છે. દશ કોડાકોડી
સાગરોપમે અવસર્પિણી તેમજ તેટલોજ કાળ ઉત્સર્પિણીનો
ગણાય. એ વીશ કોડાકોડી સાગરોપમનું એક કાલચક્ર, એવાં
અનંતા કાલચક્રે એક પુદ્ગલ પરાવર્તન. આ જીવે આજ
સુધીમાં અનંતા પુદ્ગલ પરાવર્તન ક્યાં ધમને નહી પામતો
એ ભવિષ્યમાં અનંતા કરશે.

અવસર્પિણી અને ઉત્સર્પિણીએ દરેકના ૧૨ આરા-ભાગ
હોય છે. અવસર્પિણી એટલે ઉતરતો, અને ઉત્સર્પિણી
એટલે ચડતોકાલ-આજનો વર્તમાન સમય અવસર્પિણી
પાંચમો આરો !

અવસર્પિણીનો સુખમ સુખમનામે પહેલો આરો ચાર

કોડકોડી સાગરોપમનો પસાર થયો. તે પછી બીજો સુપ્રમ આરો ત્રણ કોડકોડી સાગરોપમનો પણ વહી ગયો. ત્રીજો બે કોડકોડી સાગરોપમનો સુપ્રમ દુપ્રમ નામે આરો પણ આર્યો ગયો. આ ત્રણે આરામાં એટલે લગભગ નવ કોડકોડી સાગરોપમ જેટલા મુખમાં યુગલીયા મનુષ્યો હોય. આયુષ્ય, બળ, વૈભવ, સુખ, તેજ, સૌભાગ્ય વગેરે ક્રમેક્રમે ઉતરતાં હોય. વ્યવહારે અત્ર હોવાથી ધર્મ ક્રમેંરહીત સ્વર્ગ સ્વભાવી હોય.

ત્રીજા આરાના અંતમાં ત્રણજાને દરીને રૂપભદ્રેવનો જન્મ થયો. એમણે યુગલીક ધર્મને પટ્ટાવી વ્યવહાર ધર્મની શરૂઆત કરી. પ્રથમ રાજા થયા. તે પછી પ્રથમ સાધુ થયા-તીર્થંકર થયા. એ રૂપભદ્રેવ થકી ઇક્ષ્વાકુવંશ આર્યો.

રૂપભદ્રેવના મુખ્ય બે પુત્ર, ભરત અને બાહુબલી તે સિવાય બીજા અહાલુ પુત્રો હતા. ભરતને વિનિતાતું રાજ્ય આપ્યું. બાહુબલીને તક્ષશીલાતું રાજ્ય આપ્યું. ભરતના પુત્ર સૂર્યવંશથી સૂર્યવંશની શરૂઆત થઈ બાહુબલીના પુત્ર સોમવંશથી ચંદ્રવંશની શરૂઆત થઈ.

રૂપભદ્રેવ પ્રથમ તીર્થંકર થયા ત્યારે તેમણે ધર્મ દેશના આખી ધર્મની શરૂઆત કરી ચતુર્વિધ સંઘની સ્થાપના કરી. તે પહેલાં એક પણ ધર્મ નહોતો. ધર્મ શબ્દ પણ કોઈના દાને પડ્યો નહોતો. એ રૂપભદ્રેવને ચયાં આજે લગભગ એક એક કોડકોડી આગર વહી ગયાં છતાં એનો પ્રરૂપેલો ધર્મ

એ બંનેને વાદમાં છુટી કરી તેમની આગળ માનુષ્ય અને પિતૃમેય યજ્ઞની શ્રુતિએ દ્વારા સ્થાપના કરી યજ્ઞમાં બંનેને ડોમીને મારી નાખ્યાં. મિત્રાંશુકમતની પ્રશિદ્ધિ કરવામાં આ પીપ્પલાદ આચાર્યે ઠીક પ્રયાસ કરેલો છે. પીપ્પલાદથી દિગ્મુક યજ્ઞની પ્રગતિમાં અધિક્યલે વધારો થયેલ.

વેદોમાં મુખ્યતાએ બે ભાગ ભેવાય છે. એક છંદ ભાગને બીજો મંત્ર ભાગ, એ લોકો એની ઉત્પત્તિ ૩૧૦૦ વર્ષ લગભગની માને છે અને મંત્ર ભાગ બન્યા ને ૨૬૦૦ વર્ષ માને છે.

એ વેદો ઉપર અવટ, સાયણ, મહીધર અને શંકરાચાર્ય આદિ વિદ્વાનોએ ભાષ્ય, ટીકા, દીપિકા આદિ વૃત્તિઓ રચેલી છે એ ભાષ્યાદિકને અયયાર્ય બાણીને હયાનંદ સરસ્વતીએ વેદો છાદિત્રા છુપાવવાને નવીન ભાષ્ય બનાવ્યું. પરંતુ બ્રાહ્મણ પંડિતો આ હયાનંદ સરસ્વતીના ભાષ્યને પ્રમાણિક માનતા નથી.

ઈ. સ. ના નવમા સદ્વત્સમાં થયેલા શંકરાચાર્યે જૈનોની સ્પર્ધામાંથી ખંડન કર્યું. એમણે કર્મકાંડની ઉપેક્ષા કરી ઉત્તર મિત્રાંશુનો માર્ગ પકડી બોદ્ધમાંથી કેટલાંક તત્ત્વો ગ્રહણકરીને ઉપદેશ દેવો શરૂ કર્યો. કુમારિલ ભટ્ટનો એ અનુયાયી હતો. કુમારિલે પણ જૈન તત્ત્વોનું ખંડન કરવા તરફ લક્ષ્ય આપેલું એનું અધુરું રહેલું કાર્ય આ આચાર્યે પરિપૂર્ણ કર્યું.

એજ શંકરાચાર્યની પાછળ દક્ષિણમાં થયેલા રામાનુજ આચાર્યે ઈ. સ. ના બારમા સદ્વત્સમાં શરૂઆતમાં શંકરાચા-

ર્યના મતનું ઠીક રીતે ખંડન કરેલું છે. શંકરાચાર્યના અદ્વૈત મત ઉપર શતદ્વણી નામનો ગ્રંથ રચી રામાનુજ આચાર્ય એને પ્રચ્છન્ન બોદ્ધ કહીને એના તત્વનું ઠીક ખંડન કર્યું છે.

એ બાવીશમા તીર્થંકર નેમિનાથ અને નવમા વાસુદેવ કૃષ્ણ બગલદ્રને થયા આને લગભગ ૮૬૦૦૦ વર્ષ કરતાં અધિક સમય પસાર થઈ ગયો. એમના શાસનમાં પ્રજાદત્ત બારમા ચક્રવર્તી પાંચાળ (પંજાબ) દેશના કાંપિલ્યપુરનગરમાં સાતસો વર્ષના આયુષ્યવાળા થયા, આ ભરતક્ષેત્રમાં છેલ્લા ચક્રી આ પ્રજાદત્ત થયા છે. દરેક ચક્રવર્તી રાજાઓ, વાસુદેવો અને બગદેવો કે પ્રતિવાસુદેવો અહિંસા ધર્મના ઉપાસક જૈન હોય છે, છતાં સંગ્રામમાં એમનાં યુદ્ધો અતિ ભયંકર હોય છે.

ગૌતમ રૂપિ પછી વ્યાસરૂપિ થયા. વ્યાસરૂપિએ તે સિવાય અઢાર પુરાણ રચ્યાં, છતાં કેટલાકે પુરાણ વ્યાસજીએ રચ્યાં હોય એમ માનતા નથી. આ વ્યાસરૂપિને થયાં પાંચ હજાર વર્ષ માનવામાં આવે છે.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

જેન ઇતિહાસની સાંકળ.

નેત્રિનાથ પાટી કાશીનગરમાં અશ્વસેન રાજાના કુમાર પાર્શ્વનાથ તેવીરમા તીર્થંકર થયા. એ પાર્શ્વનાથ પ્રભુએ કમડ નામના યોગીને પંચાગ્નિ સાધન કરનાં થતી હવદિંચા પ્રત્યક્ષ બતાવી અલિંસાનો ઉપદેશ કર્યો. શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને સર્પનું લંચન દોવાથી અને તદા એ સર્પનો પર્યાય વાચક શબ્દ દોવાથી તે સમયના રાજાએ તાર્ક્ષ્ણિના રાજાએ તરીકે ઓળખાયા હાથા. છેવટે પાર્શ્વનાથ પ્રભુ ૧૦૦ વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને સ્વમેતશિખરના પહાડ ઉપર મોક્ષે ગયા. આજે પણ એ પહાડ પાર્શ્વનાથના કુંગર તરીકે ઓળખાય છે.

એ પાર્શ્વનાથજીના મુખ્ય ગણધર ગુલદત્તજી થયા. તેમની પાટે હરિદત્તજી, તેમની પાટે આર્યસમુદ્ર, તેમની પાટ ઉપર સ્વયંપ્રભસૂરિ થયા તેમની પછી પાર્શ્વનાથજીની છઠ્ઠી પાટે કેશીસ્વામી પ્રદેશી રાજાને પ્રતિબોધ કરનાર મહાવીર સ્વામીના સમયમાં થયા.

શ્રી સ્વયંપ્રભસૂરિને શિષ્યવર્ગમાં પિહિતાશ્રવ નામે એક શિષ્ય હતો, દક્ષિણવસ્તુનગરના શાક્ય રાજા શુદ્ધોદનના કુમાર સિદ્ધાર્થે વૈરાગ્ય પામી એ પિહિતાશ્રવ મુનિની પાસે દિક્ષા ગ્રહણ કરી, એમનું નામ બુદ્ધકીર્તિ પાડ્યું. એ બુદ્ધકીર્તિએ પાછળથી પોતાનો નવીન પંથ ચલાવ્યો.

એક દિવસે એ પાર્શ્વનાથના તીર્થમાં સરયૂ નદીને કાંઠે પલાસ નામે નગર હતું, ત્યાં વિહાર કરતા બુદ્ધકિર્તિ મુનિ આવ્યા ને તપ કર્યું. તપ કરતાં કંટાળ્યા એટલે ચારિત્ર મોહનીય કર્મના ઉદયથી રૂપલદેવના મરિચીની માફક એમણે પ્રવ્રજ્યારૂપ દિક્ષા છોડી દીધી અને જે “ સુઝતો આહાર મલી શકે તે શામાટે પોતાને ન ખપે ? જગતની દરેક વસ્તુઓ ક્ષણિક છે. આત્મા પણ ક્ષણિક છે. માંસ મધ વગેરે સુઝતું મલી શકે તો ખાવા પીવામાં શું દોષ છે ? વલી આત્મા ક્ષણિક હોવાથી કરનારો પણ અન્ય છે, લોગવનારો પણ કોઈ બીજો આત્મા છે ” વગેરે સિદ્ધાન્ત વિરૂદ્ધ પ્રરૂપણા કરીને બોદ્ધ મત ચલાવ્યો. શારિપુત્ર અને મુદ્ગલાયન નામના એના બે મુખ્ય શિષ્યોએ બોદ્ધ ધર્મની ઠીક રીતે વૃદ્ધિ પણ કરી.

એ કેશીકુમારના સમયમાં ચૌવીશમા તીર્થંકર શ્રી મહાવીરસ્વામી થયા. બુદ્ધના નિર્વાણ પછી લગભગ ચૌદ વર્ષ સુધી મહાવીરસ્વામી કેવલજ્ઞાનીપણે વિચર્યા હતા.

એક રૂપલદેવને છોડીને શેષ તીર્થંકર આદિ શલાકી પુરૂષો—ચકવર્તી વાસુદેવ વગેરે ચૌથા આરામાં થયા. મહાવીર નિર્વાણ પછી લગભગ સાડાત્રણ વર્ષે બેંતાલીશ હજાર વર્ષ ન્યુન એક કોડાકોડી સાગરનો ચોથો આરો સંપૂર્ણ થયો. મહાવીરસ્વામીની પદપરંપરા પાંચમા આરામાં ચાલી છે. જે પાંચમા આરાને આજે ૨૪૫૨ વર્ષ થયાં છે. શ્રી મહાવીરસ્વામીના મુખ્ય ગણધર ગૌતમસ્વામી હતા. તે મહાવીરથી ૧૨ વર્ષ મોટા

યા છતાં મહાવીરસ્વામીની પાટે તરતજ મુધમાસ્વામી આઘ્યા.
વલ્લજ્ઞાન પામી મહાવીરથી ૨૦ વર્ષે તે સો વર્ષની ઉંમરે
મોક્ષે ગયા. તેમની પાટે જંબુસ્વામી આઘ્યા. તે મહાવીરથી
૬૪ વર્ષે મોક્ષે ગયા. તેમની પછી મોક્ષનો માર્ગ આ ભરત
પ્રત્નને આશ્રયી બંધ થઈ ગયો. તેથી મનઃપર્યવજ્ઞાન, પરમા-
વધિ, આહારક શરીર, બન્ને શ્રેણિ, જનકરૂપી આચાર, છેલ્લાં
ત્રણ આદિત્રને કેવલદુગ આદિ દશ વસ્તુઓ વિચ્છેદ થઈ ગઈ.

એ સમયમાં પાર્શ્વનાથની સાતમી પાટે રત્નપ્રભસૂરિ
થયા, એમણે ત્રવાલકુલ ક્ષત્રીયોને જૈન બનાવી ઉકેશપદ્મન નામ-
ના નગરમાં જોશવાલ વંશની સ્થાપના કરી. તેમજ શ્રીમાલ
નગરમાં ક્ષત્રીયોને જૈન બનાવી શ્રીમાલીવંશની સ્થાપના કરી.
મહાવીરથી ૭૦ વર્ષે એ બનાવ બન્યો.

જંબુસ્વામીની પાટે પ્રભવસ્વામી થયા, એ રાજકુમાર
હતા. પાછળથી જંબુસ્વામીના ઉપદેશથી એમણે ૫૦૦
ચારો સહિત દીક્ષા લીધી ને યુગપ્રધાન ચૌદપૂર્વી થયા. જંબુ-
સ્વામીની પાટે એ પ્રભવસ્વામી થયા, તે મહાવીર થકી ૭૫
વર્ષે ૫૨૫માં વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી દેવલોક ગયા. તેમની
પાટે શશ્યંભવસૂરિ થયા, શશ્યંભવસૂરિ રાજગૃહના ધનાઢ્ય
બ્રાહ્મણ હતા. પાછળથી પ્રભવસ્વામી પાસે જોષ પામીને દીક્ષા
ગ્રહણ કરીને ચૌદપૂર્વી થયા. એમણે પોતાના પુત્ર મનકને
પાટે દશ વૈશલિક સૂત્ર રચ્યું. વીર પછી ૯૮ વર્ષે એ સ્વર્ગ
ગયા. તેમની પાટે યશોભદ્રસૂરિ થયા. તે મહાવીરથી ૧૪૮

તેમની પાટે ઈંદ્રદિનસૂરિ થયા. તેમની પછી વીર સંવત ૪૨૧ માં દિનસૂરિ થયા, તેમની પાટે ૧૨ માં સિંહગિરિ સ્વામી થયા. વીર સંવત ૫૪૭ માં સ્વર્ગે જવાથી તેમની પછી વજ્રસ્વામી થયા જે વજ્રસ્વામી પૂર્વભવમાં જાંભકદેવ હતો. ગૌતમસ્વામી સૂર્યનાં કિરણનું અવલંબન લઈને ત્યારે અષ્ટા પદ પર્વત ઉપર ચોવીસે જીનવરોને વંદન કરવા ગયા. ત્યારે એમણે પુંડરિક અધ્યયન વડે પ્રતિ જોયેલો એજ આ વજ્રસ્વામીનો જીવ !

ખાટ્યાવસ્થામાં જ વજ્રસ્વામી અગીયારે અંગભાગી ગયા. એમણે મહાપુરીના જોદરાજાને જોન કર્યો. એમના સમયમાં વીર થકી ૫૨૫ વર્ષ શત્રુજય તથા વિસ્ફોટ ગયેલું ત્યાંનો કપર્દિયક્ષ મિથ્યાત્વી થઈ કુંગરની આશાનના કરતો તે વીર થકી ૫૭૮ વર્ષ વજ્રસ્વામીની સહાયથી જીવકશાદે શત્રુ-જયનો તેરમો ઉદ્ધાર કર્યો. સંવત ૧૧૪ માં રથાવર્ત પર્વત ઉપર વજ્રસ્વામી અણુસણ કરીને સ્વર્ગે ગયા.

ભદ્રબાહુની પાટે થયેલા સ્થુતિભદ્ર સ્વર્ગે જતાં છેલ્લા ચારપૂર્વ, પ્રથમ સંધ્યજીને પ્રથમ સંસ્થાન અદૃશ્ય થયાં. અને વજ્રસ્વામી સ્વર્ગે જતાં ૧૦ મું પૂર્વ, ચતુર્થ સંધ્યાત્મ અને ચતુર્થ સંસ્થાન એ વ્યવચ્છેદ થઈ ગયાં, એમની પાટે એમના શિષ્ય વજ્રસેનસૂરિ થયાને બાર વર્ષીય દુષ્ટાદ પડ્યો. મહાવીર પછી ૬૨૦ વર્ષે એટલે વિક્રમ સંવત ૧૫૦ માં વજ્રસેન સ્વામી સ્વર્ગે ગયા.

એ વજ્રસેનસ્વામીના ચાર શિષ્ય હતા. શ્રી મંદરશિષ્યો
ચંદ્રગચ્છની શાખા, નાગેન્દ્રશિષ્યો નાગેન્દ્ર શાખા, નિવૃત્તિ-
શિષ્યો નિવૃત્ત શાખા, વિદ્યાધરશિષ્યો વિદ્યાધર શાખા,
એ પ્રમાણે ચાર શાખાઓ નીકળી. આચારાંગ અને મુવડાંમ
સૂત્રોની વૃત્તિના કર્તા શ્રીશંકરાચાર્ય વિક્રમ સંવત ૭૩૨ માં
નિવૃત્તશાખામાં થયા. તેમજ વિદ્યાધર કુલમાં વિક્રમથી ૫૮૫
વર્ષે દરિદ્રશિષ્ય ૧૪૪૪ મંથના કર્તા થયા.

આ વજ્રસેનસ્વામીના સમયમાં શિવજીનિ (શ્રદ્ધામય)
નામના મનુષ્યે રથવીરનગરમાં આર્યકૃષ્ણશિર પાસે દીક્ષા
ગ્રહણ કરી. પાછળથી પોતાના ગુરૂ સાથે વાંધા પડવાથી-વસ્ત્ર
સંબંધી તકરાર થવાથી એણે નમ રહેવાનો ઠરાવ કર્યો, ને ગુરૂ-
થી અલગ થઇ ગયો. તેની સાથે એની જોડેન ઉત્તરાએ પણ નમ
રહેવાનો વિચાર કર્યો. પણ એણે ધાર્યું કે સ્ત્રી નમ રહેશે નો
પણો ગેરફાયદો થશે, એમ વિચારી પોતાની જોડેનને કશું કે
'શ્રી જાતિને મોક્ષ મળતો નથી.' એમ કહી એને નિવારી તે
પછી તેણે દિગંબર મતનો ફેલાવો કરવા માંડ્યો. વિક્રમ
સંવત ૧૩૬.

એ દિગંબર મતસ્થાપક શ્રદ્ધામયને બે શિષ્ય કોડિન
અને કોષ્ટ વીર હતા. તેમના ધરસેન, ભૂતિજત્રી અને પુષ્પદંત
થયા. વિક્રમ સંવત ૨૧૩ પછી પુષ્પદંત અને ભૂતજત્રીએ
જેઠ મુદી ૫ ને દિવસે શાસ્ત્ર બનાવવાં શરૂ કર્યાં. ૭૦૦૦૦ શ્લોક
પ્રમાણુ થવડ, ૬૦૦૦૦ શ્લોક પ્રમાણુ જયધવડ અને ૪૦૦૦૦

(૯૨)

૧૫૭૫૫૫૫૫૫૫ ૨૮ મા ને ૨૯ મા, જ્યાનંદસૂરિ. ૩૦ મા રવિપ્રભસૂરિ થયા. એ રવિપ્રભસૂરિએ સંવત ૭૦૦ માં નાડોલ નગરમાં શ્રી નેમિનાથ પ્રભુની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી. સંવત ૭૨૦ માં બીજા ઉમાસ્વાતિ યુગ પ્રધાન થયા. તેમની પછી ૩૧ મી પાટે શ્રી યશોદેવસૂરિ થયા તેમની પછી ૩૨ મી પાટે પ્રદ્યુમ્નસૂરિ વિક્રમ સંવત ૮૦૦ માં થયા. તેમની પછી નવમા સૈકામાં ત્રીજા માનદેવસૂરિ થયા.

વલ્લભીના લાંગ પછી ગુજરાતની રાજ્યધાની વઢીયાર દેશના પાટનગર પંચાસરમાં થઈ એ રાજ્ય વિક્રમના આઠમા સૈકાના મધ્યાન્હ સમયમાં તુટયું, અને ગુજરાતમાં પર રાજ્યના પ્રતાપે અંધાધુની ચાલી. સંવત ૮૦૨ માં અણહિલપુર પાટણ વસાવી વનરાજે રાજ્યગાદી સ્થાપી, ત્યારથી ગુજરાતમાં શાંતિ જણાવા લાગી.

—❀❀❀❀❀—

પ્રકરણ ૧૨ મું.

બાળતેજ.

દશપૂર્વધર વજ્રસ્વામીના શિષ્ય વજ્રસેનસૂરિના ચાર મુખ્ય શિષ્યોમાંથી ચાર શાખા નીકળી. વજ્રસેનસૂરિની પાટે આવેલા ચંદ્રસૂરિથી ચંદ્રકુલની શાખા નીકળી. એ ચંદ્રકુલમાં કંઈ આચાર્યો પરંપરાએ થઈ ગયા. વિક્રમસંવત આઠમા

સૈકાના મધ્યકાળ પછીના સમયમાં જે વંશમાં અપ્પર વિદ્વાન અને વિદ્વાનના પારંગામી એવા મિદ્ધસેનસૂરિ રહ્યા. આ સૂરિ જો કે અપ્રતિજ્ઞદ વિદ્વાદી હતા. ૧૬૧૧ના સુરજાનદેશમાં આવેલા પાટણાનમળ અને મોઢરામાં વિશેષ સમય રહેના હતા. બન્યરત્નેને ઉપદેશ આપી જીનધર્મનું મોક્ષ વધારવાને પ્રયત્ન કરી રહ્યા હતા.

નવમાં સૈકાની શરૂઆતમાં મિદ્ધસેનસૂરિ પાંગાના પરિવાર સાથે પાટણામી વિદાર કરતા થી મહાવીરસ્વામીને વંદન કરવાને મોઢરા શહેરમાં આવ્યા. આ સમયમાં મોઢરા મોઢું શહેર હતું. મોઢ લોકોની વસ્તી વિશાળ અને ધનધાન્યથી સુખી હતી. તેમના હાડમાંસમાં પણ જીનત્વ રમી રહ્યું હતું. અહિંઆની ઉપાસક એવી આ મોઢ કોમ વીતરાગનાધર્મનું— જીનધર્મનું આશાધન કરતી ધર્મ, અર્થ અને કામને બાધા રહીતપણે સિધ્ધ કરતી હતી.

અંતરંગ બાવણક્રિત પૂર્વક સિદ્ધસેનસૂરિ વિધિપૂર્વક શ્રી મહાવીરસ્વામીને નમીને ત્યાંના સંઘના આગ્રહથી કેટલાક દિવસ ત્યાં રહ્યા. ભવિતન્યતા યોગે એક દિવસે રાતના આવકો સાથે ધર્મ ગોષ્ઠી કર્યા પછી સંચારાપોરમ્ની બણાવીને યોગ-નિદ્રાએ મુતા હતા. તે સમયે એમણે અદ્યરાત્રી શેષ રહી ત્યારે એક ઉત્તમ સ્વપ્ન જોયું. ‘જીનેશ્વરના ચંત્રના શિખર ઉપર એક કિશોર વયનું સિંહનું જન્મ્યું જેણું હતું’ ન્યારે એમની યોગનિદ્રા દૂર થઇને પ્રાતઃક્રિયા કર્યા પછી સ્વપ્નની વાત યાદ

2000

[illegible]

418

1. The first part of the document is a list of names and their corresponding dates. The names are: John, Mary, and John. The dates are: 1870, 1871, and 1872.

2. The second part of the document is a list of names and their corresponding dates. The names are: John, Mary, and John. The dates are: 1870, 1871, and 1872.

3. The third part of the document is a list of names and their corresponding dates. The names are: John, Mary, and John. The dates are: 1870, 1871, and 1872.

4. The fourth part of the document is a list of names and their corresponding dates. The names are: John, Mary, and John. The dates are: 1870, 1871, and 1872.

5. The fifth part of the document is a list of names and their corresponding dates. The names are: John, Mary, and John. The dates are: 1870, 1871, and 1872.

6. The sixth part of the document is a list of names and their corresponding dates. The names are: John, Mary, and John. The dates are: 1870, 1871, and 1872.

7. The seventh part of the document is a list of names and their corresponding dates. The names are: John, Mary, and John. The dates are: 1870, 1871, and 1872.

8. The eighth part of the document is a list of names and their corresponding dates. The names are: John, Mary, and John. The dates are: 1870, 1871, and 1872.

9. The ninth part of the document is a list of names and their corresponding dates. The names are: John, Mary, and John. The dates are: 1870, 1871, and 1872.

10. The tenth part of the document is a list of names and their corresponding dates. The names are: John, Mary, and John. The dates are: 1870, 1871, and 1872.

... પૂર્વનો દુષ્યોપશમથી બાલકને વૈરાગ્યની તીવ્ર ભાવનાથી દીક્ષા લેવાનો મનોરથ થયો. વારંવાર દીક્ષાને માટે તે શુરૂને આર્થના કરવા લાગ્યો. સંઘના અગ્રેસરો પણ આ બાગકને દીક્ષા તો લેવાને આતુર થયા, પણ શુરૂ મહારાજે એ વાત ઉપર કંઈ વિશેષ ધ્યાન આપ્યું નહીં. બાગકના અતિઆગ્રહથી શુરૂ બોલ્યા “વત્સ! તું હજી બાગક છે; ભેંકે દીક્ષાલેવાની તારી મનોવૃત્તિ અતિ ઉત્કટ છે છતાં તારા માતાપિતાની રજા મંગાવવી જોઈએ. માતા પિતાની અનુમતિ સિવાય તને મારાથી દીક્ષા કેમ અપાય ? ”

“ તો અહીં આ મારા માતાપિતા કંઈ આપણને આવીને કનેડશે નહીં. મારી ઇચ્છા છે ત્યાં પછી મારાં માબાપને પૂછવાની શી જરૂર ? ” બાલકે કહ્યું. એનો વૈરાગ્ય, સંવેગ-રંગ તીવ્ર હતો, નિશ્ચય અદ્ભુત હતો. એ દ્રઢતા લેહી શકે એવી દેાઈની તાકાત તો નહોતી છતાં એ દ્રઢતાને કમ્પ્રોમીસના ખતર ઉપર કમ્પ્રોમીસની જરૂર હતી.

“ વત્સ ધીરો થા ? આ ચોમાસું પૂર્ણ થતાં આપણે તારે ગામ બંધું. તારાં માતા પિતાની રજા મેલવીને તને દીક્ષા આપશું પછી કંઈ ? ” શુરૂનો એ વિચાર સુરેને યોગ્ય જ જણાયો. કેટલાક ધર્માભિમાની પુરુષોને મનમાં ખટકતું કે “ દેવાય માતા પિતા રજા નહીં આપે ને બાલકને લઈ લેશે તો ? ” આવો વિદ્વાન બાલક હાથમાં આવેલો મરી જાય એ એમને ગમતું નહોતું.

(૧૦૨)

કોણ છોડાવી શકે ? કોઈની તાકાત છે કે અહીંથી તને લઈ જઈ શકે ? ” પિતાએ કહ્યું.

“ હા ? બાપાજી ? એવું એક જણ છે કે આપણી ઇચ્છા નહીં છતાં આપણને તે આ ઘરમાંથી બહારકારે કાઢી શકે ! મને તો શું બલકે તમને પણ કાઢી શકે ? ” પુત્રની વાત સાંભળીને માતાપિતા અન્યથા થયાં,

“ શું આપણા દુશ્મનો ? એમને તો તારા જવા પછી મેં જીતી લીધા છે. ”

“ તે છતાં હજી એક બલવાન દુશ્મન નથી જીતાયો ? ”

“ કયો વાડ ? ”

“ મૃત્યુ ? ”

સાતવર્ષના સુરપાલની આવી દિવ્ય વાણી સાંભળીને માતાપિતા ચકિત થયાં બન્ને એક બીજના સામે જોવા લાગ્યાં “ આહા ! અત્યારથી આ બાબકતું શું આ જ્ઞાન ? ”

“ દિકરા ? એ મોતનો તું શા માટે વિચાર કરે છે ? તારે વળી આવા વિચાર શા ? તું જરી મોટો થશે એટલે અમે તને પરણાવશું નાની વહુ આવશે. તારો સંસારનો કોડ પૂરો થશે તને સુખી જોઈ અમારું પણ હૈયું ઠરશે. ”

“ બાપુ ? મને સુખી જોઈ તમારું હૈયું ઠરે; એ બરાબર પણ હું શાથી સુખી થઈ શકું એ જાણો છો ? ”

“ મોટો થશે ત્યારે ધન કમાવાથી, સારી સ્ત્રી પરણવાથી વળી ? ”

“ ના ? માતાપિતા ! ના ? મને લાગે છે કે દુન્યામાં
હું એ માટે નથી આવ્યો ! ”

“ તો ? ”

“ હું તો ત્યાગી થવાં આવ્યો છું. ગુરૂ મહારાજ સિંધ-
સેન ખાસે હું દીક્ષા લઈ ગેન ધર્મનો ઉદ્યોત કરીશ ? ” બાલકે
મનની વાત ઠઠ્ઠી દીધી.

દીક્ષાનું નામ સાંભળી માતાપિતા હેબતાઈ ગયાં. બાન
બૂલાં એ ક્ષણવાર બ્યમચિત્તવાગાં થઈને શું કરવું એ પણ
બૂલી ગયાં. “ શું તું દીક્ષા લેવા તૈયાર થયો છે ? જોય મા !
આ તું શું જોલે છે ? પેલો તો નથી થયોને દિકરા ? ”
માતાએ એકદમ સુરખાલને હૈયા સાથે દાબતાં કહ્યું. “ દિકરા ?
હજી ઉગીને તો ઉભો થયો નથી ત્યાં દીક્ષા શી ? ”

માતાનું હેત જોઈ સુરખાલ હસ્યો ! “ માતા ! મારે
વળી આવાં લાડ શાં ! હું તો હવે સાધુ થવાનો ! તમારી
રત લેવાજ હું ગુરૂને લઈ અહીંયાં આવ્યો ! ”

“ ત્યારે શું અમને છોડીને તું જતો રહેવાનો ? એક
વખત છોડીને જતો રહ્યો ત્યારે તારા વગર હૈયા સુનાં બનેલાં
અમે કેવાં રડતાંતાં. દિકરા ! તારી બહાલી માતાને તું કરી-
ને વળી રડાવવાનો ! તારી વહુનું મુખ મને નહીં બતાવીશ ? ”
માતાએ કુસકાં બરી રડવા માંડ્યું. “ સાંભળો છો ? મારા
આ લાડકાને એ સાધુએ ભૂરકી નાખી છે કેઈ ઉસ્તાદને :

ખેલાવો ? કે તેથી એ જાદુગરની ભૂરફી ઉતારે ? મારા આ
જન્માને ડાહ્યો કરે ? ” માતાએ ખાળકના પિતાને કહ્યું.

“ માતા ! શામાટે વલોપાત કરે છે ? મને કાંઈ શુદ્ધ
ભૂરફી નાખી નથી. કે એમણે જાદુ પણ કર્યું નથી. હું તો
ત્યાંજ દિક્ષા લેવાનો હતો. પણ ઉલટા એમણેજ તમારી રજા
વગર દિક્ષા આપવાની ના પાડી. તેથી એમને સાથે લઈ હું
તમારી રજા લેવા ઘેર આવ્યો ! ”

“ તો અમે તને રજા આપવાનાં નથી. આપણે વળી
દિક્ષા શી ? ” માતાએ કહ્યું.

“ પિતાજી ! હું દિક્ષા લઈશ એ નિઃસંદેહ છે ! તમે
મારી માતાને સમજાવી રજા અપાવો ? ”

“ તે કોઈ રીતે જનવાતું નથી. તું આંખની કીકી સમે
એકનોએક છે. અમારો આધાર છે ! આશાઓનો અંખાર
છે ! ” માતાપિતાએ કહ્યું.

“ તમે એ સાધુને કહો કે આપણી આજ્ઞા સિવાય મારા
આ લાડીલાને સાધુ ન બનાવે ! હું એને મારા હૈયા આગળથી
અંજાળે કરવાની નથી. ”

માતાપિતા અને પુત્રની આ પ્રમાણે દિક્ષા માટે હોંશ-
તોંશી ચાલતી હતી. જન્મે પક્ષના વિચારો દબ હતા. અત્યાર
સુધી એકે પક્ષતું નમતું જણાયું નહોતું. એટલામાં હુંબા
ઉંઘી ગામના સંઘના અગ્રમાન્ય સ્ત્રી પુરોહિતે લઈ શુદ્ધ સિદ્ધ-
સેનસૂરિના મોઢેરાના શ્રાવકો એમને ત્યાં આવી પહોંચ્યા.

મેતાને ઘેર આવેલા મેમાનેનો મુરખાઈના માનાપિતાએ સત્કાર કર્યો. અને શામાટે આપ લોકોનાં પનોતાં પગલાં મારે ત્યાં થયાં છે એ ભણવા મંચિયું.

“અમે તમારી પાસે એકઠીજની બિદ્યા માગવા આવ્યા છીએ. તમે પ્રમુદ્ધ થાઓ અને એ વસ્તુદાન આપી અમારા શુદ્ધ સદ્દીત અમો સર્વને દૃતાર્થ કરો ?” એક મુખ્ય વ્યક્તિએ કહ્યું.

“સમજી ! સમજી ! હું તમારા આવવાનું કારણ ! તમે બધા આ મારા કોઠીલાને લેવા આવ્યા છો ? એને સાધુટો બનાવવા માગો છો કેમ ? એ પ્રભુ ? આતે શો જુલમ ?” માતા દુસકાં ભરી રડવા લાગી.

“જેન ! શા માટે રડો છો ! તમારી રજા હશે તો અમે આ બાળકને લઈ જશું ! તમારો એના ઉપર પડેલો હક છે ! જો તમે આપશો તો તમે જગતપૂજ્ય માતા થશો. તમારા આ કિશોર બાળકને જગતનો ઉદ્ધાર કરવામાં સહાયક થશો !” એક શ્રાવકે કહ્યું.

■ રાત્રીઓના રાત્રી પછી આ બાળકના ચરણમાં મસ્તક નમાવશે એવો એ જગતમાં પૂજનીય થશે. મોટો પ્રભાવક થશે. આવા જગતઉદ્ધારક બાળકનો જન્મ આપી તમે તો દુન્યા ઉપર ઉપકાર કર્યો છે. તમારો બાલક એ કાંઈ અમારા જેવો મહત્ત્વ ઇવન શુભરનાર સામાન્ય બાલક ન હોય જેન ?” બીજાએ સમજાવવા માંડ્યું.

“ માતા ? માતા ? મને રજા આપો ? મારા મુખનાં માર્ગમાં તમે વિદ્ય ન નાખો ! ” બાલકે કહ્યું.

“ વત્સ ? દીક્ષામાં શું મુખ જણાયું તને ! ટાઢ, તડકા, જૂખ, તરસ સહન કરવાં, શરીરે કષ્ટ વેઠવાં એ બધું તું કેમ સહન કરશે ? ” માતાએ કહ્યું.

“ પાપ કરીને નરકમાં કે તિર્યચ્ચયોનીમાં ઉત્પન્ન થનારા પ્રાણીઓ એમનાં દુઃખો કેવી રીતે સહન કરતા હશે ? માતા ! એવાં દુઃખો આપણે અનંતવાર ભોગવ્યાં છે અને હજી કેટલી વાર ભોગવવાં પડશે. પરાધિનપણે એવાં દુઃખો ભોગવવા કરતાં સ્વતંત્રપણે ચારિત્રનું અદ્ય કષ્ટ ભોગવાય એતો મુકિતને આપનાર થાય માતા. ”

“ દિકરા ? આવી વાતો કરતાં તને કોણે શીખવ્યું ? એ સાધુએ તને બરાબર ભુરફી નાખી લખાવ્યો છે ! ”

“ જેન ? તમારો પુત્ર તો જગતનો ઉદ્ધાર કરવા આવ્યો છે ! બાધ્યાવસ્થામાંથીજ જુઓને કેવું વીતરાગપણ લાવ્યો છે ? ” એક શ્રાવકે દિલ્લાસો આપ્યો.

“ પણ એને અજણો કરવાનું મને મન થતું નથી. એના વગર અમને કેમ ચાલે ? એના વગરતો રડીરડીને મેં મારો સમય કાઢ્યો છે. માંડ ફરીથી એ હાથ આવ્યો છે. ”

“ માતા ? હું મરી જાત તો તું શું કરત અથવા તો અત્યારે મૃત્યુ કદાચ મારી શકે જોતું હોત તો મને તું કેમ બચાવી શકત ? ”

“ દિકરા ? એવી કદું વાણી ન બોલીયે ? તારે તો હજી દુન્યામાં કંઈ કરવાનું છે આશા ભંચું તારું જીવન હજી તો અવનવા હિંદોળે જીવવાનું છે. ”

“ માતાનો સ્નેહ તો એવોજ હોય. પરંતુ જેન તમારો આ પુત્ર દુન્યાદારી લોગવવા નથી આવ્યો ? ” એક શ્રાવકે કહ્યું.

“ એ બધું મારે જાણવાનું છે ! હું મારો પુત્રતો આપીશ નહીં. તમે કોઈ બીજો પુત્ર શોધી કાઢી એને સાધુ બનાવો. ”

“ જેન ! રત્નો કાંઈ બધે ઉત્પન્ન થતાં નથી. સિંહનું બાલક તો સિંહજાત ઉત્પન્ન કરી શકે ! રાહજાતના સિવાય રત્નો ન મળી શકે ! ”

“ તમે તો બધા જીદી થઈને ન આવ્યા હો ! એમ હક કરીને માગો છો ! પણ એમ હોકરાઓને કોઈ આપી કેવું હશે ? દિકરીનાં માગાં હોય; નતો દિકરાનાં ! ”

“ ઠીક છે જેન ! તમે વિચાર કરી જાઓ ! તમે રાજ થઈ હો પણશો ત્યારેજ અમે એને લઈ જશું. ”

સમય થઈ જવાથી અધુરી વાત મુઠ્ઠીને બધા ઉઘા અને પોનાને ઠેકાણે ગયા.

“ પણ એતો અપાસરે સુતો છે એનું કેમ ? ” એના પિતાએ કહ્યું.

“ અરરર ? એતો સાવ ખોટું ! એને ત્યાં સુવા શા શા માટે મોકલ્યો ? એ લોકો એને ભભાવી દેશે. એમના સહવાસમાં તો એને રાખવોજ નહોતો જોઈતો.”

“ શું કરીયે છઠ્ઠી છોકરો કાઢવું માને તેમ છે ? ” માતાએ કહ્યું.

“ એ તો હજી બચ્ચું કંઈવાય, સમજણ હોય તો આવું કરેજ શાનો ? આવતી કાલે રાતના એને આપણે ઘેર સુવાડો. એ ઉઘી જશે પછી આપણે લઈ આવશું. ” ગારે જણાવ્યું.

“ તમારી યુક્તિ અનન્ય ગમા. માટે આવતી કાલે પહોર રાત વીત્યે જરૂર તમે અહીંયાં આવજો. અમે જવાની બધી તૈયારી કરી રાખશું.”

પછી ગારમહારજ શીવરા કર હરખાતે દેવે ત્યાંથી છુટા પડી પોતાને ઘેર ગયા. શીવરા કર ચુલ્લ શય અને દુભારીસ બંદના શિખ્ય હતા. જેથી જેન ધર્મ પ્રત્યે તેમની કદુ લાગણી હોય એ સ્વાભાવિક હતું. તેમાં એ પોતાનું ગૌરવ સમજતા હતા. આજ અચાનક આ કાર્ય આવેલું તેમને નિઃશ્વાસ થતા. નનનાં ઉપકાર માનવા લાગ્યા. નિઃશ્વાસેનેનું નિર્ભય હૃદય એને બહુ મન થતું તેથી કોઈ પણ રીતે મુશ્કેલીને સમજતી જતી થતો અટકાવવો એ એણે પોતાને મન નહીં કર્યું. “ હાથ

આને સિધ્ધમેનસુરિ હીક અપાટામાં આવ્યા છે એમને વિશે કે દયે પરાજય દેનો થાય છે. મારો કે એનો.”

માતાકાલે બહી કાચીયાળી-મુરખાની માતા મુરખાને તેડવાને ઉપાશ્રયે આવી અને કે કમને મદારાજના સરખમાં નથી. જેમું તો સિધ્ધમેનસુરિની પાસે મુરખાલ અકયાન કરતો હતો.

“ કેમ દિકરા ઘેર આવે છે ને ? ” માતાએ પુત્રને હરે શીને કહ્યું.

સુરિએ મુરખાલની માતાને ધર્મલાભ આપ્યો ને કહ્યું
“ તમારો મુરખાલ બાપુવામાં ધણો હોંશીયાર છે ! એનાં લક્ષણો જોતાં એ કાંઈ તમને કમાઈને ખવડાવશે નહીં. તમે એને સાધુ થવાની રજા કાં આપતાં નથી. ”

“ મદારાજ ? એ છ વર્ષનો બાલક, હજી તો એના દુધીયા દાંત છે એ સાધુપણું શું સમજે. ”

ગમે તેવો મોટો પુત્ર હોય પણ માતા તો એને બાલકજી લેએ ! તમારા બાલકની તમને કિંમત ન હોય. જે પરાક્રમી છે એની કાંઈ વય જોવાતી નથી. ગજેંદ્રોનાં કુંભસ્થળ વિદારતું કેશરીતું બચ્ચું પણ એની મા આગળ તો બાલક જ ગણાય ને ? ” સુરિ જોલતાં જોલતાં મૃદુ હસ્યા. વંદન કરવા આવેલાં ગ્રાવક-ગ્રાવિકા ગુરૂનો વાદ સાંભળતાં હતાં.

“ ભગવન્ ? એ અમારો એકાકી બાળક અમારા જીવનું જીવન છે. એ બાળકને એમ કેમ હોડાય ? ”

(૧૧૪)

“ મને ક્યાં ઉપાડી જાઓ છો ? ” બાળકે તીવ્રદષ્ટિ
ફેંકતાં કહ્યું.

“ તને અમે તારા મોસાળ લઈ જઈએ છીએ ? ” ગોર
શિવશંકર બોલ્યા.

“ આમ ચોરીછીપીથી ? ”

“ હા ! તારા લલા મારે મુરખાળ ? અમે તારા કિતલની
છીએ તે તું ક્યાં નથી જાણતો ? ” ગોરે કહ્યું.

“ તમે જાણો છો બદલ ? હું તો હવે માધુ થવાનો
છું. મારે વળી મોસાળ શાં ? ”

“ એમ ન બોલે બેટા ? અમે તને પરણાવશું ! તને
પરણવું નથી ગમતું ? ” પિતાએ કહ્યું.

હું તો ધર્મના ઉદ્ધાર કરવા આવ્યો છું. બાપુ !
મારે હવે એ પરણવાની રમત શી ? એ સંસાર મારે મારે
નહોય.” દૃઢ પાણી નિઃશ્વસ અવાજે બોલકે કહ્યું.

સાત વર્ષના બાલકના એકએક શબ્દો શિવશંકરના
હૃદયમાં આરપાર ઉતરતા હતા. આટલી નાની ઉંમરમાં
આવો અપૂર્વ વૈરાગ્ય એણે અંદાજીલરમાં આવે જ દીડો. મૃદ
સ્વેદ બનીને એ કોકરના સામે જોઈ રહ્યો. એને કાનમાં
“ આંતે બાળક હતા કે દેવ ? ”

“ તારે ધર્મના ઉદ્ધાર કરવા આવે તો આટલું અજાણ
હું કુન્યાવિદસદ ખાતે લેમને. શિવ શંકર ધર્મના ઉદ્ધાર
કરશે. પછી શું ? ” ગોરે વળતી દૃષ્ટિ ફેરવી.

“કુમારિલલટ ! એ કોણ વંચી ? ” બાલકે આતુરનયને પૂછ્યું.

“આપણા વેદાંત ધર્મના મુખ્ય આચાર્ય ! દીક્ષા લેવી હોય તો આપણા ધર્મમાં લેની ? ”

“નહી ! મારા ગુરૂ તો સિદ્ધસેનસૂરિજી ! અને ધર્મ તો અહિંસામય જીન જ ! ” બાલકે પોતાનો નિશ્ચય જાણાવ્યો.

“એ લોકોના ધર્મમાં તેં શું એવું દેખ્યું ? એ લોકોના તત્વોનું તો આપણા આચાર્યે ખંડન કર્યું છે. આપણુંજ તત્વ સત્ય છે. ” શિવશંકરે પોતાના પક્ષનું સમર્થન કર્યું.

“કુમારિલલટનું તત્વ સત્ય હોય તો મારા ગુરૂ સાથે વાદ કરે. જોડે જે જીતે એનો હું શિષ્ય થાઉં; બાલકે કહ્યું.

“વાદ એતો વિતાંડાવાદ કહેવાય. એમાં તો કોઈ વખત જુદિવંત હોય તે પણ જીતી જાય. તારે તો ધર્મના ઉદ્ધાર સાથે કામ છેને ? તો આપણા વેદધર્મનો ઉદ્ધાર કર ? ”

હું તો જીન ધર્મનો ઉદ્ધાર કરીશ. મહાશય સિદ્ધસેનસૂરિનો શિષ્ય થઈશ. ” બાલકે પોતાની હક આગ્રહ રાખી.

છોકરાનો નિશ્ચય અદ્ભુત હતો. એના નિશ્ચય આગળ પહાર જેવો શિવશંકરલલટ હારી ગયો. “બાપુ ! મુરખાલ ધગધગતો અંગારો છે. એને મોઝાગ લઈ જઈ શું કરશો.” શિવશંકરેજેબ હાકારને કહ્યું.

“નશીબ હમારાં ! ” હાકાર બોલ્યા. “કેમ મુરખાલ ?

(૧૧૬)

તારે મોશાળ આવે છે કે નહીં ? ” સુરપાલે દઢ આવાજે કહ્યું. “ ના ! ”

“ બાપુ ! એ છોકરો સાધુ થવાજ જન્મેલો છે. તમે એને રાખીને શું કરશો. મેં તો જોયું એ કદાપિ તમારા ઘરમાં રહેશે નહીં. મારું માનો તો એને રાજી ખુશીથી ને કરે તે કરવા દો ? તમે રજા નહીં આપો તો પણ એ તમારા ઘરમાં તો નહીજ રહે ? ” લટ્કણએ સલાહ આપી.

“ એક સાત વર્ષના બાલકે આપણુ બન્નેને હરાવી દીધા. એના આત્મબળ આગળ આપણે ના ઇલાજ થયા. ” ઠાકોર બોલ્યા.

“ પણ હું સાધુ થાઉં એમાં ખોટું શું ? તમે રાજી ખુશીથી રજા નહીં આપો તો પછી હું ખાવું પીવું છોડી દઈશ. બલાત્કારે રજા અપાવવાની ફરજ પાડીશ. ” છોકરાએ ફરીને મક્કમ અવાજે પરખાવ્યું. “ રાજી થઈને રજા આપો તો એમાં મીઠાશ રહેશે. નહીતર હું તો મારૂં ધાર્યું કરીશન ? ”

“ સાંભળ્યું બાપુ ! તમારા છોકરાનું આ કથન ? કહે તો લલા ! આને રાખીને તમે શું કરશો ? ” લટ્કણ બોલ્યા.

સુરપાળને ત્યાંજ છોડીને બન્ને ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા. સુરપાલ બીછાને જઈ સૂઈ ગયો.

તે પછી બે દિવસ વડી ગયા. પણ હજી સુરપાલને રજા નહીં મંજૂર થઈ એણે ખાવું પીવું તજ દીધું છે. સુરપાલે કાં બાપુ ન હોવાથી માતાપિતા પોતે પણ બાળ્યાંજ દત્ત

આખરે કંટાળીને મુરપાલને લઈને ઝીનાં માતાપિતા ઉપાધ્યે આવ્યાં. ગુરૂને મૂર્ખી “ ભગવન ! આ અમારો મુરપાલ અમે આપને અર્પણ કરીએ છીએ. ” એમ જોલી મુરપાલને ગુરૂના પગે લગાડયે. ગુરૂએ ધર્મસાબ આપ્યો. પ્રશંસાના ભે શબ્દો કહ્યા. “ ધન્ય છે તમારા જેવાં માતાપિતાને કે જેનો ખાલક સાધુ થઈને જન્મનો ઉધ્ધાર કરશે. ”

“ ભગવન ! એ અમારો એકનોએક આધાર છે. અમારો પ્રાણ છે. એ અમારા જીવનનું સર્વસ્વ અમે આપને અર્પણ કરીએ છીએ. પરંતુ અમારી એક માગણી રાખજો ? ”

માતાપિતાનાં વચન માંગળી ઉત્સુક હૈયે ગુરૂએ કહ્યું, “ ખુશીથી કહે તમારી માગણી ? ”.

“ દીક્ષા લીધા પછી એનું નામ બપ્પભટ્ટી રાખજો. ”

‘ અસ્તુ ! ’ ગુરૂએ તેમનું વચન અંગીકાર કયું.

માતાપિતાનો સ્નેહ અપૂર્વ હોય છે એમનાં હૈયાં રડતાં હતાં. આંખમાં અશ્રુ હતાં. તેમાં વળી માતાના સ્નેહની તો હદ જ ન હોય. ગુરૂને લક્ષ્મણ કરી અશ્રુ ભરી આંખે બન્ને પાછાં ફર્યાં.

સંઘના આગેવાન શ્રાવકશ્રાવિકાઓએ વારંવાર એમના ઘેર આવી એમને આશ્વાસન આપ્યું એમનાં વખાણ કરવા લાગ્યાં. અને પુત્રનો શોક વિસરાવ્યો.

સિધ્ધસેનાચાર્ય તે પછી વિહાર કરીને ત્યાંથી મોઢેરા

(૧૧૮)

આવ્યા. ત્યાં આગળ સંઘની અનુમતિથી સંવત ૮૦૭ ના
વૈશાખ સુદી ૩ ને ગુરુવારે સુરપાલને દીકરા આખી એના માતા-
પિતાના નામે નામ ' અખબદી ' મળ્યું.

વિક્રમસંવત ૮૦૭ ના ચતુર્માસ સુદી ૩ ને દિવસે અખ-
બદીજીનો જન્મ થયો. તેને નામ ૮૦૭ ના એમાંથી સાત વર્ષની
ઉંમરે દીકરા તરીકે મળ્યું અને તેને આ નામ મળ્યું. આ બાલક
સાધુના વંશને તેને નામ અખબદી પડેલાં એમને માટે
અખિબદન નામ મળ્યું.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

વજ્રસ્વામીની માફક પાડે આપતા કઠિન વિષયો છતાં અન્ય જનોને સમજાવવાની એમની શક્તિ તીવ્ર હતી. જેથી ગમે તેવો વિષય પણ બીજાને સમજાવી શકતા હતા.

એમની આવી અપૂર્વ યોગ્યતા જોઈને ગુરુ સિદ્ધસેનસુ-
રિએ એમને સરસ્વતીનું આરાધન થઈ શકે એવો સારસ્વત
નામે મહામંત્ર આપ્યો. એમણે એ મહામંત્રનું આરાધન
કયું. પૂર્વના અથાગ પૂણ્યના યોગે આ સારસ્વતમંત્ર એમને
સહેજે સિદ્ધ થયો.

એ મંત્રનો જાપ કરતાં સિદ્ધ થયો જેથી તરતજ સર-
સ્વતીનું આકર્ષણ થયું. બનવા જોગે તે સમયે ગંગાના પ્રવા-
હમાં સરસ્વતીદેવી નબળાણે સ્નાન કરતાં હતાં. એવી સ્થિતિમાં
મંત્રનું આકર્ષણ થવાથી એકદમ ત્યાંથી બપ્પબટ્ટીજી-(બદ્ર-
કીર્તિ) આગળ પ્રગટ થયાં.

સરસ્વતીનું નમનસ્વરૂપ જોઈ બદ્રકીર્તિએ પોતાનું મુખ
સદસા દેશી નાખ્યું તે સમયે મંત્રના ધ્યાનમાંજ એકાથ
ચિત્તવાળી ને પોતાના સ્વરૂપને નહીં જાણતી સરસ્વતીદેવી
જોડી, “વત્સ ? તારા મંત્રના બળથી હું અહીં આં પ્રગટ
થઈનું તો મુખ દેશી નાખે છે એતો આશ્ચર્ય ? ”

“ માતાજી ! તમારું આવું વિરૂપ સ્વરૂપ હું કેમ
જોઉં ? ” બદ્રકીર્તિ એ કહ્યું.

બદ્રકીર્તિનાં વચન સાંભળી દેવીને પોતાના સ્વરૂપનો
ખ્યાલ થયો. “ આહા ? શું આમજાલકનું અસ્ખલિત પ્રસ-

(૧૨૦)

અર્થ ત્રત ! ” દેવી લાઠીકીર્તિ ઉપર અધિક પ્રસન્ન થઈ અને એનાં વસ્ત્રો પ્રગટ થયાં.

“ વત્સ ! હું તારા સન્વથી પ્રસન્ન છું. વરદાન માગ ? ”
દેવીએ કહ્યું.

“ માતાજી ! વાદવિવાદમાં હું અજ્ઞેય થાઉં ? ”

“ તથાસ્તુ ? ”

“ બીજું કંઈ ! ”

“ જ્યારે મને જરૂર પડે ત્યારે આપે તરતજ નમસ્કાર માત્રમાં દર્શન આપવાં ? ”

“ અસ્તુ ! જ્યારે તું સંભારીશ ત્યારે તારી પાસે હું હાજર થઈશ. ”

સરસ્વતીદેવી તરતજ અદશ્ય થઈ ગઈ. લાઠીકીર્તિનું એવી રીતે એક મહાકાર્ય સહી સલામત પાર ઉતર્યું. એ સરસ્વતીનું તેજ તેમનામાં અધિક પછે પ્રકાશવા લાગ્યું. અને બાહ્યાવસ્થામાંથી વાદવિવાદમાં તે સર્વને છતનારા થયા. છાસામુને તે સહેલાઈથી ધર્મ પમાડતા; પરન્તુ એમને દરાવવાની બુદ્ધિએ કોઈ વાદી એમની પાસે આવીને વાદવિવાદ કરતો એતો હારીનેજ એમની આગળથી વિદાય થતો. તથા જાણ્યું કે આતે શ્રી પાદલિસસૂરિનો નવો અવતાર પ્રગટ થયો કે વજ્રસ્વામીનો ! અથવા શાસનની શામા વધારવા અને મહાવાદી

શક્તિથી ગામે ગામના નાના મોટા સગોમાં એમની પ્રસિદ્ધિ અદ્ય સમયમાં થઇ ગઇ. લોકો એમને સરસ્વતીપુત્ર તરીકેજ ઓળખતા.

સિદ્ધસેનસૂરિના શિષ્યસમુદાયમાં ભદ્રકીર્તિવયે નાના હોવા છતાં જ્ઞાને કરીને સૌથી મોટા થયા. જેથી ગુરુએ શિષ્યોને પકનપાકન કરાવવાનો પોતાની ઉપરનો ભાર ભદ્રકીર્તિને માથે નાખ્યો. કેટલાક શિષ્યો એમનાથી મોટા છતાં એમની પાસેથી વિનય વડે વિદ્યા લેતા ત્યારે કેટલાક પોતાની વિદ્વતાથી અનેક શંકાઓ કરીને ભદ્રકીર્તિને મુંઝવવાનો વચમાં પ્રયત્ન કરતા. પણ ભદ્રકીર્તિ એમની ગમે તેવી શંકાઓનું સામાધાન કરી એમને આશ્ચર્ય ચકિત કરી નાખતા.

જેનોની સ્યાદ્વાદશૈલી, -અનેકાંતવાદ, સ્પૃતભંગી નયનું સ્વરૂપ ઘણીજ સૂક્ષ્મ રીતે એમના સમજવામાં આવ્યું હતું. ઉત્પાદ, વ્યય અને મુવ એનો પરામર્થ સારીરીતે બીજાને સમજાવી શકતા. પદ્મવ્યનું સ્વરૂપ, એકજ વસ્તુમાં રહેલા લિપ્ત લિપ્ત ધર્મો સ્યાદ્વાદ શૈલી પ્રમાણે બીજાને સારી રીતે સમજાવી શકતા. એમની આવી અપૂર્વ દિવ્ય શક્તિ જૈન શાસનમાં તો શું બહુકે અન્ય દર્શનીયોના ધર્મ નેતાઓને કાને પણ પરંપરા પહેાંચી ગઇ અને એમનાં હૃદયો ખગલ્યાં. નાના સરખા પણ મિંહના મુતની ગર્જના સાંભળીને ગજેંદ્રોનાં ટોળાં દૂરથી પલાયન કરી જાય છે.

કુમારિલભટ્ટને કાને આવાત આવતાં એ પણ ચમકેયો.

એની સ્પર્ધા કરી શકે એવો વિદ્વાન શિષ્ય પોતાને પણ મહે તો ડીક. એવી સંભાવના કરી, ભોળાનાથની પ્રાર્થના કરી. એને લાગ્યું કે કોઈ સારા શિષ્યને અસાવે પોતાનું આરંભેલું કાર્ય આ ઉગતું મિંહનું જમ્યું ફના કરી નાખશે માટે એની સામે ટક્કર ઝીલી શકે અને સ્માર્ત્તવેદાંત ધર્મનું ગૌરવ વધારે એવો શિષ્ય મળે તોજ પોતાનું અધુરું રહેતું કાર્ય એ શિષ્ય પાર ઉતારે. એ વેદાંત ધર્મનું ગૌરવ વધારતો અને જૈન તેમજ બૌદ્ધ મતનું અપમાન કરતો હવે મરવાની રાહ જોતો જીવતા હતા. અવસ્થા ના પાયા. એની શક્તિઓ આત્મે આત્મે ના પડતી નહોતી. તેથીજ એને કોઈ કાયદે શિષ્યની જરૂર હતી.

બીજા પાત્રને જનક આઘાતપ્રત્યાઘાતોને સહન કરતા બૌદ્ધ પાત્ર જનક થયા હતા. જોકે કુમારિલભદ્રે જૈનોની નાદેક એમના ઉપર પણ અઘાત કર્યો હતો; છતાં એ દશન નાંડનાં પાત્રોના અસ્તવસ્તુ પ્રતિ પક્ષીઓ સામે તરી રહ્યું હતું. એ દશનના પાત્ર વધનકુંજર નામે એક હતો સિવાય એ દશનના આધારનું હતો. વધનકુંજરને લાગ્યું કે એક તરફ વેદાંત - કુમારિલ મદ્દ પોતાની સામે હરીફ તરીકે ઉભા છે બીજી તરફ જૈન દશન પોતા કાંડને એને પોતાને ડગવી રહ્યું છે. અન્યાય આગમન જૈન દશનના આઘાતો એણે પોતાની પીડ પર કાઢ્યા છે એવાનો હજી તાજા છે. ત્યાંતો ફરી પાછા એ દશનના એને ડગવા રહ્યા છે. આવી મુશ્કેલી ભરી સ્થિતિમાં એમની સામે ટક્કર ઝીલવા એને

લાગ્યું કે 'કોણે દિવ્ય શક્તિનો જરૂર છે. એ દિવ્ય શક્તિ-
ની મદદ દરેકે નોજ પાતાના દરેકે જામે દરેકે જાણે.
કોણેકે દુન્યાનો અવગણ પુરુષો જાણે છે. દારેકે પુરુષો જાણે
કેનાં પણ મુજા જવાજ છે, જાણે કોણેકે કરે.' "

મહારાજ ૧૬ મું.

રાજ્યાભિષેક.

“ પ્રધાનજી ! હજી રાજકુમાર તો ન આવ્યા ! ” શું
અત્યાશનો જમાનાનું જાણકોનું જ્ઞાન થયે ! એક પત્ર રાજા તે-
મને કહેવાયજ નહીં ? ”

“ મહારાજ ! ધીરજ ધરો ! પ્રધાનો ગમે તે પ્રકારે
અમલખીને કુમારને તેડી લાવ્યા વગર રહેશે નહીં. પ્રભુ ઈચ્છા
હશે તો આપને પુત્રદર્શન અવશ્ય થશે-આપનો એ મનોરથ
સિદ્ધ થશે. ”

“ વ્યાધિને લીધે દિવસે દિવસે હું નબળો પડતો જાઉં
છું. મારા શરીરનો મને હવે સુદે લેજો નથી-મારો મનનો
મનોરથ મનમાંજ રહેશે હાય ! ”

“ આપ પ્રભુનું સ્મરણ કરો ? સર્વે સાડું થશે-આપને
આરામ થશે. રાજવૈદ્યો કાળજીથી આપશ્રીની દવા કરી રહ્યા

પડ્યો. પોતાનાં બંધ લોચનો મંદ મંદ રીતે ખુલાં કરી રાજાએ
એલાલીલું પુરાણ વદન નિહાળ્યું—મહામુશીળતે જોળાળ્યું.
એણે જાણ્યું કે પોતાની આખરની ઈચ્છા આજે પૂરી થઈ.

“ હાથ! મારો હવે હવે ગતે જશે ! દિકરા ! આવ્યો ?
સલ્લે આવ્યો ? ” ઈણે થયેલા ટંકમાંથી એ શબ્દો માંડ માંડ
નીકળ્યા. એક વખતનો પ્રચંડ હાથ કુમારના વાંગા ઉપર
મૂક્યો. “ દિકરા ! ક્યા વગર જતો રહ્યોને ? ” જાણે એ
નેત્રો હપકો હેતાં હોય એમ રાજકુમાર તરફ સ્થીર થયાં.

પિતાજી ! “ માફ કરો ? મારો એ અપરાધ ! હાથ !
હુધ વિધિએ આપની ક્ષી દશા કરી ! ” રડતાં રડતાં રાજકુમાર
બોલ્યો.

“ એથી શું ! દિકરા ! જે જન્મે એ શું મરે નહીં ! હવે
મારી સુનાકરી પૂરી થઈ છે. આજથી ક્ષેત્રજનો રાજમુકુદ
હવે તારે શિર છે ! ”

“ બાપુ ! એ શું બોલો છે ? આપને સારું થઈ જશે. ”
દિકરાની બાપ પ્રત્યે અત્યારે લગ્નિ ઉત્તરાતી હતી. અંધણી
જુલના પડવાનાથી હૃદયમાં પારાવાર વ્યથા ધર્મ હતી. પણ
જે જુલ થઈ ગઈ એ કેમ મુકરી શકે ?

“ વત્સ ! દેવ તારામાંજ મારો જીવ લગ્યો. દિકરાથી
જનને મોત હરે હવે. આજે મારી કે દેવિજાને પડે કરી જનને
મુક્તિ થશે. ” પિતાએ ઈણે સ્વરે કહ્યું.

એ અખર વખતના રાજાના મુખમાંથી નિકળતા શબ્દ

એક શબ્દો રાજકુમારને બાણની માફક ખુંચતા હતા. એની આંખમાં અશ્રુ હતાં-હૈયું પશ્ચાત્તાપથી સળગતું હતું.

“હા ! મને ધિક્કાર છે કે પિતાની સેવા ભક્તિનો લાભ મને ન મળ્યો ! અરે મારા જેવા પુત્રો તો માતાપિતાને ઉલટા દુઃખરૂપજ થાય. જે માતાપિતાનું ફેણ ફેડવાને માટે પુત્ર ગમે તેટલી ભક્તિ કે ગરદાસ કરે તોપણ માતાપિતાના ઉપ-કારનો બદલો વળી શકે નહીં. એને બદલે મારા જેવા કુલા-ગારો તો પિતાને દુઃખ કરનાર થયા. હા ? હું જ તને ધિક્કાર છે કે મને કુમતિ આપી પિતાની સેવાથી વંચિત કરાવ્યો-પરદેશ પકેલી દીપો. હા ! બાપુ ! કહો ! કહો ! હું શું પ્રાપ્ત થિત છું ? આપના મનોરથ હું કેમ સફલ કરું ?”

“દિકરા ! તું આવ્યો એજ મારે મન સર્વસ્વ છે ! હું નહોતો ધારતો કે તું મને છેલ્લું દર્શન આપશે-પણ વિ-ધિએ મારી એ ઇચ્છા પૂરી કરી છે. હવે આ કનોજનો રાજ-મુકુટ તારે શિરે લેઈ હું મુખે મુખે મરીશ. ” પ્રભાતું સારી રીતે પાલન કરશે એટલે થયું. ” એમ કહી રાજાએ પ્રધાનોના મુખ સામે જોયું.

પ્રધાનોએ રાજજેશીને જોલાવી ઉત્તમ ચોઘડીયું નેવ-રાવી રાજમુકુટ ગ્રામકુમારના મસ્તકે મૂકી સર્વેએ એને નમન કર્યું. આખર અવસ્થાએ રાજાનું હૈયું ઠર્યું.

તે પછી રાજકુમાર પિતાની માતાને નમ્યો માતાએ

હુધ વિધિ ? મારા જેવા પુત્રોને જન્મ આપી શામાટે પૃથ્વીને
મારે મારે છે-પૂજ્ય માતાપિતાને શોકનું કારણ ઉત્પન્ન
કરાવે છે ?” બાળકની માફક રાજકુમાર પિતાના ગુણ સંભા-
ળીને રડતો અને પશ્ચાત્તાપથી હૈયાના ઉભરા બહાર કાઢતો.

“રાજકુમાર ! શામાટે હવે શોક કરો છો ? વિધિનો
ઉપકાર માનો કે તમારોને એમનો મેલાપ થયો. નહીતર
બન્નેની મનની મનમાં રહી જાત ?” પ્રધાન ગુણવર્માએ દિલાસો
દેવા માંડ્યો.

“હાય ? પ્રધાનજી ! જે પિતા સાથે કજીઓ કરી હું
પરદેશ જતો રહ્યો, આજે લાખો સૈન્યો બચ્ચતાં પણ એમનું
દર્શન હર્લિભ થયું. એ પિતાની રાખ પણ આજે તો હવામાં
મળી ગઈ.”

“સંસારની માયા એવી જ છે યુવરાજ ! ગઈ વાતને
શોક શો ? હાલના ગાણસો ગઈ વાતનો શોક કરતાં નથી.
આપની રજા હોય તો સાડું મુહુર્ત જેમ હવે અમે આપને
રાજ્યાભિષેક કરીએ. રાજા વગર રાજ્યમાં અરાજકતા પથરા
જાય. જીલમગારોને સંત સાધુઓને સંતાપવાની તક મળે.
આસ્તેથી રાજકુમાર આગળ પ્રધાનોએ રાજ્યાભિષેક મા
પ્રસ્તાવ શરૂ કર્યો.

“આ તમે શી વાત કરો છો ! હજી મારી આંખ
માંથી આંસુ તો સુકાયાં નથી, પિતાનો વિયોગ માડું ક્ષેત્ર
વિધિ નાખે છે, ત્યાં તમે અભિષેકની વાત કરો છો ?”

“રાજકુમાર ? પિતાની જોડે મીઠું મીઠું બુદ્ધિએ અ-
ત્યારથી શાળ્યાભિષેક માટે તૈયારી કર્યું નોપણ અરે ? પંદર
દહાડા તો નિકળી જશે. દોઢ મુળ મુદૂર્ત આવશે. ત્યારે
શાળ્યાભિષેકની ક્રિયા તો થશે. પણ એને માટે તૈયારીયો તો
કરવીજ નેહએને ?”

“હશે એ વાત હાલમાં જવારો ? ચોક્કસ માત્ર તુલ્ય
કારી જાય છે; અરે હું તો પિતાને દુઃખ કરનારો જ થઈ.”

“તો પણ આપને પશ્ચાત્તાપ થાય છે એ શું જોણું
છે ? આપે આપની ભૂલ નેહ છે, પિતા પ્રત્યે જને એટલી
ભક્તિ બતાવી છે ?” પ્રધાને દિલાસો આપ્યો.

“હાં ! પ્રધાનજી, પિતાને દુઃખ દેવામાં હું તો બીજો
અજાતશત્રુ પાડ્યો. મને પિતાની સેવાનો નેહએ તેવો લાંબો
વેા નજ મળ્યો. મેં સાંભળ્યું છે કે સમર્થ એવા વર્ધમાન
કુંવરની માતાપિતા તરફ અપૂર્વ ભક્તિ હતી. તીવ્રબુદ્ધિ
ન ધાન અભયકુમારની માતાપિતા તરફની પૂજ્ય બુદ્ધિતો
જુઓ ? અરે એક પિતાની જે સમજપણે યજ્ઞેલી આજ્ઞાનું
પાલન કરી આપણા પૂજ્ય મહાન સમ્રાટ અરોહનાપુત્ર કુણાલ
અંધ થયા. માતાપિતામાં ભક્તિવાળા કુણાલના પુત્ર સંમતિ.
અધોભરતાધિપ સમ્રાટ થયા. અરે જગતમાં એમનું જાણ્યું
ધન્ય છે કે જેમણે માતાપિતાનો પડતો ભોલ ઉચકી લઈ
એનું પાલન કર્યું છે. એજ પુરોષને ધન્ય છે કે જેમણે
માતાપિતાની સેવા બજાવી એમના ઉપકારનું ઋણ અદા
કર્યું છે.”

“ સુવરાજ ? તોપણ માણસને પોતાની ભૂલ સમજાય એ એાછું નથી. આખરે એ ફર અન્નતશત્રુને પોતાની ભૂલ સમજાઈ. પિતા તરફ અનન્ય ભક્તિ જાગૃત થઈ. માતપિતાની પાછળ એણે પારાવાર શોક કર્યો. એક બાળકની માફક એ શૂરવીર પુરુષ રડી પડ્યો. ”

“ પણ એથી શું ? રાંડ્યા પછીનું એ તો ડહાપણ ! પિતાની હયાતીમાં એ ફરપણે પિતા તરફ વર્ત્યો. બાકી ભક્તિ તો અભયકુમારની ? હું પણ બીજો અન્નતશત્રુ-કોણિક જેવો જ પાક્યો કે પિતાને દુઃખનું કારણ થયો. ”

“ હશે હવે એ જીનાં પુરાણાં પડ ઉઠેલીને શોકમાં વધારો કર્યો શો ક્યાંદો ? કાળ જ કોઈ એવો છે કે જીવાન પુત્રોને વૃદ્ધ માતાપિતાનું વાતસલ્ય નથી સમજતું ! એમના પૂર્વના ઉપકારનું સ્મરણ માત્ર પણ નથી થતું. ” પ્રધાનોએ સમાધાન કર્યું.

એનું કારણ ? ” રાજકુમારે પૂછ્યું.

“ પુત્ર જીવાન થાય છે એટલે સ્ત્રી તરફ એનું આકર્ષણ થતાં માતાપિતાની એને ગરજ નથી રહેતી. એમાં કંઈક એની સ્વચ્છંદતા, અવિવેકતાને મદાંધતાથી એને પોતાની ભૂલ નથી સમજાતી. કેમકે આ સ્વાર્થમય સંસારમાં મનુષ્યો સ્વાર્થને જ મુખ્ય ગણી પ્રાયઃ કરીને સ્વાર્થ હોય તોજ એ પ્રવૃત્તિ કરે અન્યથા ઉપકારનું સ્મરણ કરનારા વિવેકી પુત્રો તો કોઃ વિરલાજ હોય. ”

“ અને હું તો એવા વિવેક શ્લીન મનુષ્યોમાં અતિમર થયો । હા ? પિતાજી । પિતાજી । ” શોકથી પિદ્ધત થતાં ચક્રુમાંથી અશ્રુનાં જિંદુ ખરી પડ્યાં.

રાજગદમાં શોક નિવારવાને મનુષ્યો આવતાં ને જતાં. દિવસો જતાં પ્રધાનોએ રાણી અને રાજકુમારનો શોક જોઈ કશાએ. તે પછી યોદા જ દિવસોમાં એક શુભ દિવસે આમ કુમારનો ધામધુમપૂર્વક રાજ્યાભિષેક થયો. રાજકુમાર મંત્રીને આમકુમાર ક્રોડરાજ થયો.

—*—*—

પ્રકરણ ૧૭ મું.

રાજમાન.

રાજ્યાભિષેકની ક્રિયામાં આમરાજાએ મુક્તાદાયે સંત, સાધુ સજ્જનોને સંતોષ્યા. દાન દેવામાં એણે પાછું જોયું જ નહીં. પ્રાણલોને પણ દક્ષિણાઓ આપી. અને પિતાના પ્રતાપમાં વધારો કર્યો. આ સમયે ભારતવર્ષમાં ક્રોડરાજ રાજ પણ ઉચ્ચ પંક્તિમાં ગણાતું. બગવાન રાજાઓમાં ક્રોડરાજની પણ ગણના થતી. એનું પાયદલ, હાથી, યોદા અખૂટ હતું. રાજસમૃદ્ધિ પારાવાર હતી. જે સાળ અશ્વોનો એ માલિક ગણાતો. ચૌદસો હાથી અને ચૌદસો રથ યુદ્ધભૂમિમાં ચતુના લશ્કરમાં હાહાકાર કરી મુક્તા. અને પાયદલની સંખ્યા તો એક કરોડની હતી. આવી

કદિ સમૃદ્ધિના આમરાજ માલેક થયો. એનામાં
 કેલવણીની કચાસ નો... શોખેલું અત્યારે એને અનુભવમાં
 મુકવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો હતો. આવ !! વડું ને કેળવો રાજ
 એનો પ્રભાવ પ્રજા પર જેવો પડ્યો તેવો. મન... રહિ
 છે. આનંદગત એ પણ બુદ્ધિશીલ રાજા તર વસાવવા માડ્યું.
 એના પ્રધાનોની એણે બરાબર કસોટી કરી-નિમકડલાડીની
 ખાતરી કરી. રામ રાજ્યની માફક પ્રજાને આદર્શ રૂપ રાજ
 થયો. જે કોઈ બુદ્ધિમગાશે સાધુ મન કે ગરબ પ્રજાને
 સંતાપતા હતા. એમનો વિનાશ કરી પ્રજાનો સુખાશિષ્ય
 મેળાવી. પ્રજાએ પણ જાણ્યું કે પોતાને જોઈએ એવા ધર્મી
 મળ્યો હતો. વિદ્યા કેળવવા માટે બુદ્ધિના પુર નવાં થયો
 હતો. એનો પ્રભાવ... વન...
 કીર્તિ સાંભળીને એનું રાજ્ય પચાવા પાડવાનું... વરસા
 એના હુકમનું શત્રુ રાજાઓનો હાથ હેડા પડ્યા. એમના દેવા
 કહેલા...

રાજ્યાભિષેકને થોડાક દિવસ વહી ગયા. એ દરમિયાન
 એણે રાજ્યનો જોશબસ્ટ કર્યો. પણ એને મુશ્કેલી થતી પડતી
 નહીં. એક ત-કી પિતાને વિશેષ હુકમના હોય તો...
 બાગ પોતાના નિત્ય અભ્યસત્વી એને વારંવાર યાદ આવતા.
 એને વારંવાર હુકમના થતું કે... આવા સમયના અભ્યસત્ત્વ
 મારી પામે હોય તે કેવું સારું ?

એક દિવસ રાજાએ રાજ્યના અભ્યસત્ત્વને કહ્યું. મેં પ્રજા
 નહીં... એ કે...

પિતાના મરણનો જંખમ હુલ તાલો જ છે એ જંખ તો ત્યારે જ વિસરાય કે મારા મિત્ર બપ્પભટ્ટીજી મારી પાસે હોય. ”

“ આપની ઇચ્છા હોય તો બપ્પભટ્ટીજીને આપની પાસે તેડી લાવીએ. ” મહા અમાત્ય વરાહમિત્રે જણાવ્યું.

“ હા ! મારી પણ એજ ઇચ્છા છે કે તમે પ્રધાનોને મોકલીને એમને-મારા મિત્રને અહીંયાં બોલાવો. ” રાજાએ કહ્યું.

“ પણ હાંસમાં એ ક્યાં હશે ? ” પ્રધાને પૂછ્યું.

“ મોઢરામાં તપાસ કરાવો. કહાય ત્યાં હશે અથવા તો જ્યાં હશે ત્યાંની મોઢરામાં એમની ળગર પડશે. સામંતસિંહને મારા અને એમની પુત્રીના સુખ સમાચાર કહેવડાવજો. ” રાજાએ વરાહમિત્રને કહ્યું.

રાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે મહા અમાત્યે પ્રધાનોને ખીજે દિવસે મોઢરા તરફ રવાને કર્યાં.

પ્રધાનોએ મોઢરા આવીને ગુરૂ સિદ્ધસેનને વિનંતિ કરી. “ ગુરૂ મહારાજ ! કનોજરાજ આમકુમાર એમના મિત્ર બપ્પભટ્ટીજીને અતિ ઉત્કંઠાથી તેડાવે છે, માટે આપ કૃપા કરીને એમને મોકલો. વારંવાર એ પોતાના મિત્ર બપ્પભટ્ટીજીનું નામ યાદ કરે છે. એમનાં દર્શન માટે હું મેથાં આતુર રહે છે. ”

ગુરૂએ પ્રધાનોની વાણી સાંભળી બપ્પભટ્ટીજીની સન્મુખ નજર કરી. “ તારો મિત્ર તને યાદ કરે છે. બદકીર્તિ ! ”

“ જેવી આપની ઇચ્છા ? આપને લાગતું કારણ જણાવું

સદીત શુદ્ધ મેદવાગા મિત્રો એક જીવન ગરબ નજર મેં એ
 દાખલને લાગે "અદર્શિને આં જીવ મેં દેશકર્તા એક મેં
 નાચ અદર્શિને ધર્મના ભાવનાં એકે કાર્યો જાણ જાને
 કરાવે એવા કરના કેશમાં વિદેશી પ્રાદેશીનાં મનમાં અલ્પને
 'ધર્મના મદિમા વધારે' કેમકે દિકરો ના જરોર જ નારો
 એમ આવા વિદાન શિષ્યો ના જુદી દેશ જોય નારો જ એમના
 સત્યની, એમની વિદનાનો કોઈ પણ ન જાણે અદર્શિને
 મોકલવા માટે શુદ્ધને અનુમતિ આપવા લાગ્યા ગુરુને ૧૭
 એ બદલા શિષ્યને કથવાને દેશે બીજા જીનાથ આપુએની
 સદિત-કેનોજનના પ્રધાનો આમ મોકાપેલ

ગામ પરગામ ભવ્યજનોને પ્રતિબોધ કરના પરિવાર
 સદીત અદર્શિને પ્રધાનોની આપે કેનોજનગરના સીમાટે
 આવી પહોંચ્યા, પ્રધાનોએ આમરાજને નરનજ આગળથી
 વધામળી પહોંચાડી. રાજાએ મિત્રના આમમન નિમિત્તે નંગ
 રમાં મોટો ઉત્સવ મંડાવ્યો. યેર યેર તોલેના બંધાવ્યા,
 રસ્તાઓ સાફમુક કરાવીને રાજાએ આપું ચંદેર શણગારવાનો
 પ્રધાનોને હુકમ આપ્યો. પોતે પોતાના બાયાતો-પ્રધાનો
 અને અમલદારો તેમજ નાગરિક નરનારીઓ સદીત મોટા
 આડંબરથી વાગતે ગાગતે શુરની સામે આવ્યો. શુરની પાસે
 આવ્યો, એટલે હાથી ઉપરથી નીચે ઉતરી પડ્યોને પગે ચાલી
 મિત્રની પાસે આવી એના ચરણમાં નચ્યો. બીજા મુનિઓને
 'વંદન કર્યું', રાણીઓ તેમજ નગરની ઉત્તમ સ્ત્રીઓ મંગલ
 ગીતો ગાવા લાગી એવા જ મહોત્સવ પૂર્વક રાજા શુરને

નગરમાં તેડી લાવ્યો. એ ઓચ્છવ નિમિત્તે અનેક દીનજનોનો દાન વડે ઉદ્ધાર કરીઃ જૈન ધર્મનો મહિમા વધાર્યો. ચાલે વર્ષમાં જૈન ધર્મની વાહવાહ જોલાવા લાગી. રાજકુમાર સમા તેજસ્વી એવા બાળ બપ્પભટ્ટી-ભદ્રકીર્તિને જોઈને નગરનાં સ્ત્રી પુરૂષો અનેક રીતે એમનાં વખાણ કરવા લાગ્યાં એ બાળસાધુ ઉપર નરનારીઓને પૂજ્ય બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થઈ, લોકોનાં મન એમની તરફ આકર્ષાયાં એમનાં દર્શન કરી પાપ ધોઈ નાખવાને કનોજ તેમજ આસપાસની પ્રજા ગાંડી ગાંડી થઈ ગઈ. “આહા ? આપણા રાજના શુર એ તો આપણા પણ શુરજ ?” એ ભાવના પ્રજાના હૈયામાં જાત થઈ.

પોતાના બાળમિત્ર-શુરને લઈને રાજા રાજગઢમાં આવ્યો. રાજગઢના આગાનમાં જન્મે મિત્રો ઉભા રહ્યા એમણે નજર કરી તો અસંખ્ય માણસની મધ્યમાં એ પોતે ઉભેલા હતા. આ બાળસાધુનાં-રાજાનાશુરનાં દર્શન કરવાને એમનાં ઉત્સુક હૈયાં નિહાળ્યાં. કોઈ પોતાના મહેલની બારીઓમાં, કોઈ જોલેરીઓમાં-તો કોઈ અગામીઓમાં-ઝરખામાં એમ જ્યાં જુઓ ત્યાં માણસોની અબુટ મેદની હતી. છતાં રાજ્યની વ્યવસ્થા સારી હોવાથી શાંતિ જોવાતી. સર્વની શાંતિનો લાભ લઈને એ બાલ સાધુ ભદ્રકીર્તિએ થોડો શો ધર્મોપદેશ આપ્યો. એના એક એક શબ્દો જાણે વદન રૂપી છીપમાંથી મૌકિતક-મોતી વેરાતાં હતાં. એ મીઠા શબ્દોથી ભરેલી ધર્મરસ ભરીવાણી સાંભળનારાનાં હૈયામાં કોઈ અપૂર્વ ભાવ ઉત્પન્ન કરતી. બાળસાધુનું હૈયામાં ઉત્તુ પાંડિત્ય

જરાજના વિદ્વાન પંડિતોને પણ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરનારું
સચું.

એ સમયે ઉપદેશ પૂર્ણ થતાં રાજા જાપ્તમંદીરને
લઇને મહેલમાં ગયો અને પ્રજા આ રાજસુરૂ માટે અવનવા
વિચારો કરતી વિખરાઇ. મહેલના વિશાળ દિવાનખાનામાં રાજા
ગુરનેલઇને આવ્યા. રાજાની આંખે એમના પ્રધાનો ભાગાતે,
રાજ્ય માન્ય ક્ષાણે પંડિતો અને નગરના કેટલાક પ્રતિષ્ઠિત
મહત્ત્વો હતા. “મિત્ર તમે આવ્યા તે આરૂં સચું. તમારા
પસાયે હું રાજ્ય પામ્યો. મેં તમને કહ્યું તું કે હું રાજા થર્પશં
ત્યારે આરૂં રાજ્ય તમને આપી દઇશ. માટે આ રાજ્ય તમે
જ મહત્ત્વ કરો.” આમ રાજાએ કહ્યું.

રાજાનાં વચન સાંભળીને જાપ્તમંદીર હસ્યા. “મિત્ર ?
તમારૂં રાજ્ય તમે જ લોગવો ! એ રાજ્ય અમારે ન કદપે ?
અમે તો અંસારનો ત્યાગ કર્યો, ત્યારથી એ અર્થે બાહ્ય પરિ-
મહનો પણ ત્યાગ કર્યો છે. હવે પાછા તમે ફરીને અમને એ
બંધનમાં પાડવા ઇચ્છો છો શું ?”

“મિત્ર ? અર્ધ રાજ્ય પણ હવે ! તમે પણ મારી માન-
દક સુખી થાઓ ? તમારા ઉપકારના ઋણમાંથી મારો આત્મા
મુક્ત કરો. !” રાજાએ ફરીને આગ્રહ કર્યો.

“રાજા ? હવે એવા આગ્રહથી સચું. અમે ત્યાગી-
ઓને રાજ્યનું શું પ્રયોજન હોય ? અનેક દોષોથી ભરેલું એ
રાજ્ય અમને તો અધોગતિએજ લઇ જનારું થાય ? અમારો
વિનાશ કરનારું થાય !”

જોડોને નિરૂત્તર કરી દીધા. જોડાચારે પણ જાણ્યું કે વસ્તુ
તત્વને નહીં સમજનારા આવા મુર્ખાઓ સાથે વાદ કરવો એ
નકારી માથા ફેરવતી. જેથી જોડાઓએ વ્યર્થાવન કરવા
છાડીને ચાલ્યા ગયા, એટલે કુમારિલાલ પોતાનો જવ માનીને
કુલાગો. અને લોકોને સમજાવવા લાગ્યો. “ જોડા ! નાસ્તિકો
વાદમાં હારી જવાથી કેવા ચાલ્યા ગયા ? વારન જેવા આપ
દેશમાં આવા નાસ્તિકો રહેવાને નાકાયક છે. માટે જનજન
એવા ખાખડી લોકોથી ફસાવા ના ? ”

હવે કુમારિલાલને પોતાના વેદાંત મંત્રની પ્રગતિમાં
દિન પ્રતિદિન અત્યંત રસમળી જવા લાગ્યું. જોડા
લાગ્યું કે આપના મન દિન મનુષ્ય . . .
નોએ પણ જાણ્યું કે કુમારિલ પોતાના પ્રવચન
શ્રેણીના હક્કને પુકસાન કરી રહ્યો છે. જેના
વાદ કરવાને પડકાર્યો. પણ કુમારિલ એવે
જેનાચારો સાથે વાદ કરીને પોતાના
એ જાણ્યો હતો કે વાદવિવાદમાં
કદાપિ ફાવી શક્યો નહીં. જેથી શિ
પડકાર નહીં કરતાં મૂકની માફક
કાપ મૂકવાનું જ કામ સાલુ રાખ્યું

સ્વધર્મની સામે નવીન
ચારો એક ઉદાત્ત પોતાના સર્વ
નવા હૃદયન સામે કેવી રીતે દર

રક્ષા કરવી, એ માટે એ બધા વિચાર કરવા લાગ્યા.
 “યેંછ ! આપ શા માટે ચિંતા કરો છો ? એ કુમારિ
 ધર્મની નિંદાનું પાપ કરીને દેવે મરવાને તૈયાર
 થઈ ગયો છે. એ પાપનો મરુ સંપૂર્ણ રીતે બચાવવા
 ફરી જશે. એનું દેવ ભોગવવાને એ રવાના થશે.” એ
 સાધુએ કહ્યું.

“ તારું કહેવું સત્ય છે, છતાં પણ ઉઠેલા
 આપણે ઉપેક્ષા ન કરવી જોઈએ, દર્દ અને દુઃખન
 દગતા જ કામવા એ નીતિ કહેવાય. ” જોડાચાર્યે

“ કદાચ કાલે એની પછવાડે બીજો કોઈ જન
 પડી ? ” એક બીજાએ તર્ક કર્યો. “ ચુરુછ ! એ એરી
 આપે દૂધ પાચું એ ઠીક નથી કયું. એ કપડી જોડા થઈને
 ઘર જોઈ ગયો, આજે એનો નતિજે જોયો ? ”

“ મને લાગે છે, કે એ વિશ્વાસઘાતી સામે આપણે
 દિવ્યશક્તિની સહાય મેળવવી જોઈએ. એની મદદથી
 ગમે તેને હરાવી શકીએ. પૂર્વે પણ આપણા પૂર્વજોએ વા
 દિવ્ય શક્તિવડે મોટી સંખ્યાઓમાં ઘણાનો પરાજય કરે
 સૌગતાચાર્યે જણાવ્યું.

“ આપણું કહેવું સત્ય છે તેથી એવી દિવ્યશક્તિ
 વવા આપણામાં એક યોગ્ય પુરૂષ-સાધુએ સરસ્વતીનું આર
 કરવું જોઈએ. ” એક જણે પોતાનો અભિપ્રાય આપ્યો.

“ બરાબર છે. ” સરસ્વતીનું આપણું

જૌદાને નિરૂત્તર કરી દીધા. જૌદાચાર્યે પણ જાણ્યું કે વસ્તુ તત્વને નહીં સમજનારા આવા મુખાઓ સાથે વાદ કરવો એ નકામી માથા ફેડ હતી. જેથી જૌદાએ એ વ્યર્થાવતાં વાદ છાટીને ચાડ્યા ગયા. એટલે કુમારિલલકૃષ્ણ પોતાનો જય માનીને કુલાયો. અને લોકોને સમજાવવા લાગ્યો. “ જોયું ! નાસ્તિકો વાદમાં હારી જવાથી કેવા ચાડ્યા ગયા ? ભારત જેવા આર્ય દેશમાં આવા નાસ્તિકો રહેવાને નાલાયક છે. માટે એતને એવા પાળાંડી લોકોથી ફસાતા ના ? ”

હવે કુમારિલલકૃષ્ણે પોતાના વેદાંત મતની પ્રગતિમાં દિન પ્રતિદિન અધિક ઉત્તેજન મળવા લાગ્યું. જૌદાને લાગ્યું કે આપણા ધર્મમાંથી લોકો પતિત થતા જાય છે. જેનોએ પણ જાણ્યું કે કુમારિલ પોતાના પ્રયત્નમાં ફળીભૂત થઈ જાનાના હક્કને નુકસાન કરી રહ્યો છે. જૈનાચાર્યોએ પણ એને વાદ કરવાને પડકાર્યો. પણ કુમારિલ એવો લોખો નહોતો કે જૈનાચાર્યો સાથે વાદ કરીને પોતાના ધર્મને ઝોકો લગાડે. એ જાણતો હતો કે વાદવિવાદમાં જૈનાચાર્યો સાથે પોતે કદાપિ ક્ષતી થકશે નહીં. જેથી સિંહની માફક એણે સામે પડકાર નહીં કરતાં મૂષકની માફક કુંકી કુંકીને કરડવાનું-કાપ મૂકવાનું જ કામ ચાલુ રાખ્યું.

સ્વધર્મની સામે નવીન હરીફ જાગેલો જોઈ જૌદા-ચાર્યે એક ડંકાણું પોતાના સર્વ સાધુઓને એકત્ર કર્યા. આ નવા હુકમન સામે કેવી રીતે ટક્કર ચીલીને આપણા ધર્મની

“વત્સ ! કંઈ બીજુ વરદાન માગવા ઇચ્છા હોય તો તું આપી શકું એમ છું ? માટે તે સિવાય કાંઈ અન્ય વરદાન માગ ?”

“માતાજી ? આપ આપી શકો તો એજ ‘અનૈય’ તું વરદાન આપો કે જેથી દરેક દર્શનવાદીઓને છૂટી મારા દર્શનનો મદ્દિમા વધારી કૃતજ્ઞ થાઉં ?”

“વત્સ ! તારા દર્શનનું સ્વરૂપ તું કાંઈ સમજે છે કે એના મોહમાં ધેસો થઈ અસત્ય વસ્તુને પણ તું જગત સમક્ષ મારા પ્રભાવથી સત્ય કરી બનાવવા માગે છે ?”

“અસત્ય વસ્તુ કેમ ? અમારું દર્શન કેટલું બધું પ્રાચિન અને તત્વોથી ભરેલું છે એ શું આપ નથી જાણતાં ?”

“તારું દર્શન કેટલું પ્રાચિન છે તે મારાથી અજાણ્યું નથી. જેમ રૂપભદ્રેના પૌત્ર મરિચીથી સાંખ્યદર્શન ઉત્પન્ન થયું તેમ શ્રી પાર્શ્વનાથની પરંપરામાં થયેલા સ્વયંપ્રભ સૂરિને એક પિહિતાશ્રવ નામે ગ્રિપ્ય હતો તેના બુદ્ધદીર્ઘિ નામના શિષ્યે સરથુ નદીના કાંઠે ૧૫ કરવા માંડ્યું. ૮૫ કરતાં જ્યારે કંટાળો આવ્યો ત્યારે એણે ખાવાની વૃત્તિ શરૂ કરી. અને જે સૂજતો ખોરાક મળે તે ખાવા લાગ્યો પછી જલે તે અક્ષર્ય હોય ! એ બુદ્ધદીર્ઘિને પોતાનો નવીન મન ચક્રાવરણો ઇચ્છા થવાથી એણે કેટલાંક જીનદર્શનનાં તત્વોમાં પોતાનો મનગમતો મુધાનો કરીને હોડોળી આનંદ એણે પ્રદેખવા કરી, ને પોતે બુદ્ધ-સર્વજ્ઞ વરીકે જગતમાં પ્રગટ થયો. અર્જુન

અટકાવવાનો પ્રયત્ન ચાલુ કર્યો. જે જે દર્શનકારો વાદ કરવા આવ્યા એમને વર્ધનકુંજરે જીતી લીધાને જગતમાં મહાવાદી તરીકે એ પ્રસિદ્ધ થયો. એથી કુમારિલભટ્ટનું જોર કાંઈક નરમ પડ્યું. નિર્જાળ થયેલા જૌદોમાં નવીન જીવન-બળ આવ્યું. એમના ઉત્સાહમાં વધારો થયો. પોતાની સામે ઝુઝતા હરીફોને નરમ પાડીને સ્વમતનું રક્ષણ કરવાને સમર્થ થયા. એ રીતે જૌદોનો પ્રયત્ન સફળ થયો ને નબળો પડ્યો. પોતાનો પક્ષ ઉભરો મજબુત થયો.

પ્રકરણ ૨૧ મું.

કમનશીખ વિશિષ્ટા.

જગત ઉપર જ્યારે આ પ્રમાણે લિપ્તલિપ્ત ઘટનાઓ આ જમાનામાં બનતી હતી તેવા સંયોગોમાં બીજી પણ એક ઘટના બનતી ગઈ હતી જે તરફ આપણે હજી લક્ષ્ય આપ્યું નથી. વિધિના ઉંડાણમાં એવું કોઈપણ કાર્ય અશક્ય નથી કે જે ન બની શકે. જ્યારે અપ્પભટ્ટસૂરિ પોતાની બાહ્યાવસ્થામાં પોતાના લલિતજ્ઞનો ખ્યાલ કરાવી રહ્યા હતા. બીજી તરફ વાદી વર્ધનકુંજર સરસ્વતીને પ્રસન્ન કરીને પોતાના ધર્મની ઉન્નતિ માટે સગીરથ પ્રયત્ન કરી રહ્યો હતો, ત્યારે કુમારિલભટ્ટ પણ વેદાંત મતની ઉન્નતિ પાછળ કમ્મર કમીને તૈયાર થયો હતો.

કોમી તથા ગૌરોત્તમ અહિંજાના કુલજીવે જઈ હોયો કેવામં
 પેરિહ કામની વર્ણનાને કુઆરકે કુરોને સેવક ૭ શરદ ન આપ્યું,
 શનેજ કુવાનો અપલ કથો દેવડ આ કુક દેવડ કુકાને પડેન
 કામ દેવી દેવ કાચ કુકાને અકાકય કાચ દેવડ કે. નેવે કુક
 અંચા કિાવ રોમ કે જોનાનું અકાકે કુક પુણ્ય કુકે કો
 આટે લે અદનિગ જોગાનાથને આર્થના અંચા દેવડ કે ની કો
 આર્થના જોગાનાથે આંબળી દની. કોનું આર્થકલ કુક ૧૭
 ઉનાકનાર અન્યાક આગમથ અંચપુરુષ કિહિવડા ક. જામ મર્ધ
 સુકયો દના.

પૂર્વે દક્ષિણ દેશમાં આવેલા કેવલ દેશના કાવડ માધ-
 માંના એક સામાન્ય ઘરમાં શ્રી-પુરુષ વાગ રંગી જ્યાં દનાં
 બન્ને સુરજ મેવધર્મીનાં ઉપાસક દનાં. શિવની આરાધના
 કરવામાંજ પાનાનો સમય અતીત કરનાં દનાં. શ્રીનું નામ
 વિગિહા અને પુરુષનું નામ વિશ્વજીત દનું. વિગિહા એ
 ગામના સર્વજ્ઞ નામે આશાજી અને હામાણી નામે કોની પનો
 યદી ઉત્પત્ત થયેલી પુત્રી હતી. વિગિહાને આઠ વરસની ઉંમરે
 વિશ્વજીત સાથે પરણાવવામાં આવી હતી.

લગ્ન થયા પછી એ ચાર વર્ષ વહી ગયાં પણ વિગિહા તો
 બાળક હોવાથી પિયરમાં જ રહેતી રંધી વિશ્વજીત સાથે એને
 પરિચય આપેા હતો; છતાં એનાં માતાપિતા શિવનાં ઉપાસક
 હોવાથી એ બહિન એના કુમળા હૃદયમાં પણ દાખલ થઈ.
 જોકે બાળ્યાવસ્થામાં એ બહિનનું ચચારું સ્વરૂપ એના સમજ-
 વાનાં આનુ નહોતું; છતાં પિતાની દેખાદેખીથી એ પણ બહિન

સામે વાતો કરતી વિશિષ્ઠા માંડ પહોર રાત વીત્યે છુટી પડી. સંસારના સુખની પ્રથમ રાત્રીનો અનુભવ લેવાને એ હૈયું એટલું તો અધીરું હતું કે આ પાડોશીઓની બલામાંથી ક્યારે છુટાય ! આખરે બધી સો ગઈ એટલે વિશિષ્ઠાએ સુવાની તૈયારી કરી, પણ એનો પતિ હજી બહારથી આવ્યો ન હતો. જેથી હીપક ધીમે રાખી સ્વામીનો રાહ જોતી વિશિષ્ઠાના મનમાં અનેક સંકટો થતા હતા.

એટલામાં એનો સ્વામી વિશ્વજીત આવી પહોંચ્યો ને બાર બળડાવ્યું. એ સાથે એનું હૈયામાં પણ ધબકારા થવા લાગ્યા. શ્વાસ ઉપર શ્વાસ લેવા લગી ધડકતે હૈયે એણે બારણું ઉઘાડ્યું. સ્વામી અંદર આવ્યા જોડે વિશિષ્ઠાએ બારણું બંધ કરીને સાંકળ વાસી દઈ પતિના તરફ એ ઉપર આવ્યા. વિશ્વજીત કપડાં ઉતારી પાસે પડેલા એક આસન ઉપર બેઠો, ધડકતે હૈયે વિશિષ્ઠા પતિથી દુર ઘૂંઘટપટમાં પોતાનું મુખ છુપાવતી ઉભી રહી.

બન્ને વર-વહુ હતા છતાં એકનું હૈયું આશામાં ઉછાળા મારતું હતું અને બીજાના હૈયામાં વૈરાગ્યનો રંગ હતો. વિશ્વજીતે જાણ્યું કે મારે હવે એનું સન્નિવૃત્તિનું કારણ જાણવાનું. ભાર ભગાવી દેવો જોઈએ. આ માયાના બંધનો નાંદે દુર થવું જોઈએ. “ વિશિષ્ઠા ! તારી લાજ સંભાળીને દુર કર અને હું જે વાત કહું તે ધ્યાન રાખીને સાંભળ ”

એનું કહેવું વિશિષ્ઠા જાણે સાંભળતી ન હોય એમ મૌન-

પણે ઉભી રહી. તેથી ફરીને વિચિત્રુંતે કહ્યું. “વિશિષ્ટા મહેરબાની કરીને થોડાં ઘણતને માટે તોરો” ઘુંઘટપટ ફર કર અને ભારી વાત સાંભળ ? ભારી વાત સાંભળી હીમા પછી તારે કહેવે તો તું નિરંતર ઘુંઘટપટમાં તારું મુખ છુપાવી રાખજે, કોઈ દિવસ એ વદન તરફ હું દષ્ટિમાત્ર પણ કરીશ નહીં.”

વિચિત્રુંતનો એ વચન સાંભળીને વિશિષ્ટાના હૈયામાં પ્રાસકો પડ્યો. એનું શરીર પરસેવાથી ભીંજાય ગયું. ભેસથી હૈયું ધગકવા લાગ્યું, એણે આસ્તેથી પતિની સામે નજર કરી. એ શોત, ગંભીર, વૈરાગ્યવંત મુખમુદ્રા નિહાળી આશાભરી બાળા લગાર કમકમી. ચંચલ તો પૃથ્વી સાથે જડાય ગયા હતા; છતાં પણ માંડમાંડ હગલાં ભરતી વિશિષ્ટા પતિની પાસે આવીને ઉભી રહી.

પતિએ એને ભેમવાની આજ્ઞા કરી એ મુજબ શરંભાતી બાળા પતિથી સહેજ દૂર બેઠી. એને મનમાં સંકોચ થતો હતો. હૃદય મુઝાવું હતું. ન સમજાય એવી મનોવૃત્તિથી એનું શરીર કંપતું હતું. “હે ભોળાનાથ ? હેસ્વયંબુ ? શંકર ? ભારી આશ તમે પૂર્ણ કરજો.” મનમાં એવી રીતે શંભુની પ્રાર્થના કરતી બાળા પતિ શું કહે છે એ સાંભળવાને આતુર થઈ.

“તો વિશિષ્ટા ? આજ ઘણા દિવસ થયાં હું તારી રાજ ભેતો હતો તું આવી એ એક રીતે તો ઠીકજ થયું. આ ઘર રાજ રચિયું, માલ મિલકતઝણું તને ભળાવું છું. તને ગમે તો તું અહીંયાં રહે અથવા તો તારો પિયર જવા વિચાર હોય તો ત્યાં રહીને પણ તું તારી જીંદગીનું સાર્થક્ય કરજો.”

આત્માને સ્ત્રીઓના સ્નેહનું બંધન એ એની ઉત્તતિમાં બાધાત કરનારું છે. તું તારે સુખેથી આ દુઃખમય સંસારમાં રહે, અને મને મારું ફેડી લેવા દે. આ માનવભવ સાર્થક કરી લેવા દે. ” વિશ્વજીતે પોતાનો નિશ્ચય કહી બતાવ્યો.

“ અને પછી મારું શું ? પતિ એ સ્ત્રીનું જીવન છે તમે જાણો છો કે સ્વામી વગર જગતમાં સ્ત્રીઓની કેવી અધોગતિ છે ? ”

“ તારું જીવન સુધારવું એ તારી મરજીની વાત છે. તું પણ ભોજાનાથની સેવા કરી તારા આત્માનું કલ્યાણ કરજો. શિવજીને પ્રસન્ન કરી તારું જીવન સુધારજો. ”

“ મારે તો અન્યારે પતિની સેવા જોઈએ. મને પતિની સેવાથી જે સુખ મળી શકે તે કાંઈ ભોજાનાથ નજ આપી શકે ? તરૂણ વયમાં યુવતીઓ તો પતિનું જ ધ્યાન કરી શકે, એને રીત્તવી શકે ? ”

“ પતિ ન હોય એ સ્ત્રીયો શું કરી શકે ? દુનીયામાં મધાનાં ભાવ્ય કાંઈ સરખાં હોતાં નથી, વિશિષ્ટ ? કાંઈ પતિને સેવાથી રીત્તવી શકે તો પતિ વગરની કાંઈ સ્ત્રી પતિને અભારે પ્રભુને પણ રીત્તવી શકે ? પ્રભુના ધ્યાનથી પતિનાં ગ્રાહ વિસરી શકે ? ”

તું સ્વામી વગર રહી શકીશ નહીં. મને જાણ છે કે તમે મારા ત્યાગ કરશો તો મારા દિવસનાં જ હું પુરી પુરિને મરી જઈશ. કલિ મારી શકે નહીં. અને સ્વામી ? કલિને

તમને તપ કરવાનું ક્યાંથી સૂઝ્યું; તમે સજુર કરો. થોડા સમય પછી આપણે સાથે તપ કરવા જઈશું? હૃદયની ઉમ્મિએ શાંત થતાં હું પણ તમારી સાથે આવીશ ?”

“વિશિષ્ટા! આ માનવજીવનનો તે કાંઈ બરસો કહેવાય ? કાચની શીશીની માફક કોણ જાણે એ તે ક્યારે ફુટી જશે ? આપણી અંદર પ્રભતિ એ કાંઈ ન જાણી શકે. માટે આત્માથી મનુષ્યે જાણ્યા પછી પ્રમાદ ન કરવો. કાળ કાંઈ કોઈની ઓછી જ રાહે જીવે છે ?”

“તમારી તપ કરવાની વૃત્તિ હતી તો મારી સાથે લગ્ન કરીને માટે જીવન નાહક કાં બગાડ્યું ? પરંપરા તો પછી બરાબર પંદણી જાણવું જોઈએ. મને આંશાલંરીને છોડી દો એ કોઈ રીતે તમને ચોખ્ય તો નથી જ. હું સત્ય કહું છું કે માટે મન હું સંયમમાં રાખી શકીશ નહીં. મારો શ્રીધર્મ હું તમારા વગર કેવી રીતે સાચવી શકીશ ?”

“એ તારો ખાલી ખ્યાલ છે. મારા જવા પછી એ વિચાર પણ તારો બૂંસાઈ જશે. લોજાનાયની સેવા કરતાં તારું ચિત્ત ભક્તિમાં લયલીન થઈ જશે-મને વિસરી જશે.”

વિશિષ્ટાએ જની શકે એટલાં શ્રી ચરિત્ર ભજવી વિશ્વજીતને સમજાવવાની કોશિષ કરી, પણ એ વૈરાગ્યથી રંગાયલું ચિત્ત એના સકંઠમાં આવી શક્યું નહીં. એણે વિશિષ્ટાને સમજાવી ઘરની માલમિલકત જે કંઈ હતું તે બધું સોંપી દીધું; એ રીતે એક બંધન એણે દૂર કીધું.

(૧૮૨)

૧૦૫ નો સાલમાં આ પુત્રનો જન્મ થયો. મહાદેવના વરદા-
નથી પુત્રનું નામ પણ શંકર રાજવામાં આવ્યું. વિશિષ્ટ શંક-
રને અનેક પ્રકારે લાડ, લડાવતી, રમાડતી અને હુલસાવતી. ખુદ
મહાદેવના અવતાર સમજવાથી બીજી સ્ત્રીઓ પણ એને
રમાડતી અને એના દર્શને આવતી. આવા સુંદર પુત્રની માતા
થવાથી વિશિષ્ટને ચારે કોરથી શિરપાવમાં ધન્યવાદ મળતો.

શંકર પાંચ વર્ષનો થયો એટલે ગુરૂની પાસે વિદ્યાભ્યાસ
કરવાને એની માતાએ મુક્યો. તીવ્ર બુદ્ધિનો હોવાથી શાસ્ત્ર
શીખતાં એને ઝાઝી વાર લાગી નહી. જાણ્યાવસ્થામાંથી
એનાં પરાક્રમ પ્રગટ થવાથી એના ભવિષ્ય માટે સર્વને સારી
આશા બંધાણી.

પ્રકરણ ૨૩ મું.

કનોજમાં.

રાજપ્રધાનો સાથે બખ્ષલદ્દસૂરિજી ગોપગિરિના ઉપવ-
નમાં ઉતર્યા. ત્યાંના રક્ષકે આમરાજને વધામણી આપવાથી
રાજાએ એને સારી બક્ષીસ આપીને નવાજ્યો. રાજા પૂર્વ
કરતાં પણ અધિક મહોત્સવપૂર્વક સૂરિજીને નગરમાં લઈ ગયો.
રાજમહેલમાં જઈને સૂરિએ અંતરના તાપને નાશ કરનારી
દેશના આપી. “ હે રાજા ? પોતાનું કલ્યાણ ઇચ્છતા
મનુષ્યે ધર્મચારાધન કરવામાં તત્પર રહેવું જોઈએ. નિરાધાર

જનોને આધારભૂત અને પરમપદ એ મોક્ષ એ પણ ધર્મ,
 યદી જ પ્રાપ્ત થઈ શકે. એમાં જે દાન છે તે પોતાને અને
 પરને કલ્યાણકારી છે. સાતશ્વેત્રને વિષે કહેલું દાન ઉત્તમ કહેને.
 દેનારું ગણાય. ૧ જનમંદિર, ૨ જનબિંબ, ૩ જ્ઞાન, ૪ સાધુ,
 ૫ સાધ્વી, ૬ શાવક, અને શ્રાવિકા એ સાતે શ્લોકોમાં વાવેલું
 દાન ભાવના પ્રમાણે કહેને આપનારું સમજવું. એમાં સર્વેનો
 આધાર જનમંદિર ગણાય. જે પુરુષોને લક્ષ્મીની સાર્થકયતા
 કરવી હોય એ પુરુષોને તો આજના કાળમાં જનમંદિર બંધા-
 વીને ભરસાગર તરવું જોઈએ કે જે જનમંદિરના પ્રભાવથી
 ભગ્ય પ્રાપ્તિઓ સફળતિનો પ્રાપ્તિ કરે. તમને પણ આજે સર્વે
 સામગ્રી અનુકૂળ હોવાથી જનમંદિરનો લાભ તમારે અવશ્ય
 હોવો જોઈએ. ” શુરનો ઉપદેશ સાંભળીને આંમરાંજલએ મંદિર
 બંધાવવાનું નક્કી કર્યું.

પોતાના નગરમાં રાજાએ શુભ મુહૂર્તે એકસો હાથ ઉચ્ચ
 પ્રમાણવાળું જનમંદિર બંધાવવાનું શરૂ કર્યું. કેટલેક દિવસે
 એ મંદિર બંધાઈને તૈયાર થતાં તેમાં અદ્વારભાર સુવર્ણ
 પ્રમાણે શ્રી વર્ધમાન સ્વામીની પ્રતિમા ભરાવીને બપોલક
 સૂરિના હસ્તક શુભ મુહૂર્તે પ્રતિષ્ઠા કરાવી. એ મંદિરની રોનક,
 શોભા, એનું ઉત્તમપણું ને સૌંદર્ય અલૌકિક હતાં. વિશ્વકર્માના
 જેવા ઉત્તમ કારિગરો ભાલાવીને રાજાએ મંદિર તૈયાર કરાવ્યું.
 એ સૈલ્યનો મૂળ મંડપ તૈયાર કરતાં સવાલાખ સૌનેયા રાજાએ
 ખચ્યા. તો આખા મંદિરના ખર્ચની તો વાત શી ?

રાજાએ ગોપગિરિના પર્વત ઉપર બીજું ૨૩ ત્રેવીશ

(૧૪૪)

હાથ ઉચું જીનમોદેરે બધાની એમાં પથ્થુ મહાવીર પ્રભુ
સ્થાપના કરી. કનોજરાજ પ્રતિદિવસ હાથી ઉપર બેસીને કા
સમેત મહાવીર સ્વામીને ષૂળવા જતો હતો. એથી કનોજર
જમા માન્ય પ્રાણી પડિતોને ઇચ્છ્યા ઉત્પન્ન થયું. તેમજ બીજા
ગાઢ શૈવધર્મી પુરુષોના હૃદયમાં મત્સર પેદા થયો. રાજાએ તે
એ લોકોની પરવા ન કરતાં અપ્પભટ્ટીજીનું ઝોરવ વધારી જો
ધર્મની ઉન્નતિ કરી. સાતે દિવસ સિવાય દાનથી સર્વ લોકોને
પણ એણે સંતુષ્ટ કર્યા.

સૂરિ ઉપરની પૂજ્ય બુદ્ધિને કારણે એમને બેસવાને રા
જસભામાં મહા મહત્વવાળું સિંહાસન મંડાવ્યું. એ જોઈને
ક્રોધથી બળતા પ્રાણીએ રાજાને વિનંતિ કરી. “હે દેવ !
આ તો શ્વેતાંબર કહેવાય. એવા શુદ્ધને આવા સિંહાસન ઉપર
બેસાડી એને અપવિત્ર ન કરાવાય.” એવી રીતે પ્રાણી
રાજાના કાનમાં વિષ રેડવા લાગ્યા.

“અરે પડિતો ? એ ત્યાગની મૂર્તિ છે. એનાં દર્શનથી
આપણાં પાપ નાશ થાય. એવા જાગતા દેવની ભક્તિ કરીને
આપણે આપણા આત્માને તારવો જોઈએ. તમે શા માટે વિના
કારણે બળી મરો છો ? એ સાધુનો ત્યાગ-વૈરાગ્ય તો જુઓ ?”

રાજાના વચનની દ્રેષી પ્રાણીને શી અનર થાય
એમણે તો પોતાનો હઠવાદ ચાલુ રાખ્યો. “દેવ ? એ તો ના-
સ્તિક કહેવાય ? જોનો દર્શનને માનતા નથી. છતાં એવો નાસ્તિક
કોને આપે આશ્રય આપ્યો એ શું ઠીક કહ્યું કહેવાય ?”

“ એ નાસ્તિક કે જે દ્યોતિનક એ કાંઈ તથાજા કહેવાય
જામની કહેવાય એ એ નાસ્તિક કહેવાય તે એમની જાણના પદ
કરીને તમારું મંથરપણું આશીન કરી ખતારો ન તમારો વિદ્ય-
તાથી તમે એમને દર્શાવો ? ” રાજાએ કહ્યું.

રાજાને જુવાન સાંજના ૧૨મું વ્યવસ્થાઓ કરી કંઈ
મળે કહ્યું. “ મહારાજ ! વાદ કરવાથી શું ? વાદ કરવામાં તો
જે બુદ્ધિવંત કહેવાય એ જુની જાતને જાણે દારી જાય. વાદ એ
તો વિતંડાવાદ કહેવાય. ”

“ તમારામાં તમારો મત તો સ્થાપન કરવાની તાકાદ
નથી. એ બાજુ સાધુ આગળ પણ તમારી જીભ હાલતી નથી.
તો પછી દેવથી શા માટે સંગમો છે. ” રાજાએ જરાજર કંપ્યા.

“ દેવ ! એમને આપને સૂચ્ય કહીએ છીએ. આપની ઇચ્છા
દશે તો એમને વાદમાં એને અમારો અમલદાર કોઈ વળત બના-
વશું. પણ એવા શુદ્ધો આપે પરિચય કરવો એ શું જાન્ય
છે કે ? ”

“ એ શુદ્ધો કેવી રીતે વાર ? ” રાજાએ પૂછ્યું.

“ શરીરે મેલા, મલીનવસ્ત્રોવાળા, કોઈ દિવસે સ્નાન પણ
નહિ કરનારા એવા એ સ્થેતાંનર મુનિઓ શુદ્ધ કહેવાય.
વળી દાતણ કરી મુખશુદ્ધિ પણ એ લોકો કરતા નથી.
મહારાજ ! શુદ્ધો પણ એમનાથી સારા તો કહેવાય. ”

પ્રાણીઓ રાજાને આ રીતે હમેશ સમજાવતા હોવાથી
તેમજ સિંહાસન જેમ જાગતા હોવાથી રાજાએ એક દિવસે

સિંહાસન ભંડારમાં મુકાવ્યું. બીજા દિવસે સૂરિ સજ્જસભામાં આવ્યા, ત્યારે અમૂલ્ય સિંહાસન એમના જોવામાં આવ્યું નહિ. જંથી એ બંધી બાબત કળી ગયા. એમણે રાજાને ઉપદેશ કર્યો. “હે રાજા ! જગતમાં માન એ પ્રાણીઓનો મોટામાં મોટો શત્રુ કહેવાય. એવા માનરૂપી હાથીના દર્પનું મર્દન કર ! વિજયરૂપી શરીરનો નાશ કરનારા સર્પને બંધીવાન કર ? કારણ કે એમનાથી સમર્થ પુરુષો પણ ક્ષીણ થઈ ગયા. જગતમાં એકજ અદ્વિતીય વીર એવો દશાનન પણ અભિમાનથી ક્ષીણ થઈ ગયો. મહાસમર્થ દુર્યોધન પણ માનથી હતો ન હતો થઈ ગયો. માટે હે ઉત્તમ રાજા ! કાગડાંના ટોળામાં રહીને તું તારું હંસપાતું તજી ના ! તારે તો માનસરોવરને કાંડે સાચા માતીનો ચારો અન્વાનો હોય. હે મોકિત ! તારા ઉત્તમ પાણીને લજવતો ના ! રાહુથી અનાયેસા ચંદ્ર પણ જગતને તો આનંદ આપનારજ હોય. વાદળથી ચેરાયેલા સૂર્યને શું ક્યામતા લાગે ખરી ? ”

સૂરિનાં આવાં વચન સાંભળીને રાજાએ શરમાઈ જઈ મૂક સિંહાસન ભંડારમાંથી પાછું મંગાવ્યું અને અપરાધની શમા માગી. મુષકનો (ઉદરનો) ધંધો કરનારા પ્રાણીઓનાં મુખ એથી રચાત થઈ ગયાં. ગમે એવા મર્જદો પણ શું કેસરી સામે મર્જના કરી શકે ખરા કે ? એ ક્યામતાથી છવાયેલાં પ્રાણીઓનાં વદન અધામુખ થઈ ગયાં.

એક દિવસ રાજાએ સૂરિની વિદ્વન્તાઈ પ્રસન્ન થઈને મુષકોમાં સવાકાશી મુવર્ણ આપ્યું. નિઃશ્વર એવા મુષકોએ

દબ્બ પોતાને અરપૂર્ય હોવાથી શ્રાવકો મોઢીને જીર્ણોદારના કાર્યમાં વપરાવ્યું. ધર્મનું ગૌરવ વધાર્યું. સરિની વિક્રતાથી રાજા એમની ઉપર પ્રસન્ન રહેતો, જેથી દ્રેષી પ્રાપ્તજો. એમનાં છિદ્ર શોધવા લાગ્યા. એમને કેમ દેશવટો મળે ? તે માટે ઉપાય શોધવા લાગ્યા.

રાજાના દિવસો એ રીતે ગુરના સહવાસમાં મુખે વ્યતીત થવા લાગ્યા. ને આમ રાજાનું હૃદય નૈનના ઉંડા તત્વોથી રંગાતું જતું હતું.

પ્રાપ્તજ પંડિતોને લાગ્યું કે રાજા સરિના સહવાસથી નૈન થઈ જશે તો આપણી રાજ પડી ભાંગશે. કાંતો આપણે નૈનધર્મ અંગીકાર કરવો પડશે. માટે કોઈ રીતે આ સાધુનું કાનગ કાઢવું જોઈએ. ને રાજાને સમજાવી વેદાંતમાં એની શ્રદ્ધા દૃઢ કરવી જોઈએ. અવગર મેળવીને રાજાને પ્રાપ્તજો સમજાવવા લાગ્યા. પોતાના વેદાંતમતનું રાજા આગળ પ્રતિપાદન કરવા લાગ્યા. “ મહારાજ ! દુનીયામાં પ્રાચીનમાં પ્રાચીન જુઓ તો આપણા વેદો છે. બાકી બીજાં દર્શનો તો તે પછી નીકળ્યાં છે. પ્રમાણએ જ્યારે સૃષ્ટિ રચી ત્યારે મનુષ્યોના હિતને માટે વેદો પણ એમણે ઉત્પન્ન કર્યા ? ”

“ વેદો પ્રમાણે ઉત્પન્ન કર્યા ? ત્યારે વેદના બનાવનાર તો કૃષ્ણ દ્વૈપાયન વ્યાસજી કહેવાય છે તે શું જોડું ? ” રાજાએ પૂછ્યું.

“ તે પણ ખરું છે દેવ ! વ્યાસજીએ તો દરેક પ્રાપ્તજો

‘ અજ્ઞવિ સા પરિત્વદ્ધ કમલમુહી અત્તળો પમાણ । ’

સાવાર્થ— પાતાના પ્રમાદથી એ કમલમુખી જે
પણ પરિતાપ પામે છે.

રાત્ર સભામાં એ અર્ધ ગાથા વારંવાર બોલવા લાગ્યા.
રાત્ર પાંડિતાને એ ગાથા સાથે બંધબેસનારી ઉત્તરાર્ધ ગાથા
બોલવાને કહ્યું, પાંડિતો પોતપોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે ઉત્તરાર્ધનું
પદ કહેવા લાગ્યા. પણ રાત્રના હૃદયમાં ઉતર્યા નહી. ત્યારે
અપ્પભટ્ટ આવી, ત્યારે પણ રાત્રએ આ પદ બોલીને એમને
એનું ઉત્તરાર્ધ પદ બોલવાને કહ્યું. સૂરિજી કેવી રીતે પાદપૂર્તિ
કરે છે એ સાંભળવાને ગદા પાંડત આતુર થઈ રહ્યા.

“ રાત્રના આ પદ તો શ્રુંગારના બાવોથી ભરેલું કંઈ
વાય એનું ઉત્તરાર્ધ પદ પણ એવાજ બાવોથી ભરેલું હોતું
લેણએ, પણ આવા શ્રુંગારિક વિષયમાં અમારે માથુએ કંઈ
કહેવું એના કરતાં મૌન રહેવું એજ ઉચિત કહેવાય. ”

સૂરિનું વચન સાંભળીને રાત્રએ કહ્યું. “ ભગવન !
આનું ઉત્તરાર્ધ પદ મારા પાંડિતાએ કહ્યું પણ એ બરાબર
બંધબેસતું આવતું નથી, તો આપ પણ કંઈ ? કે જેથી મારા
પાંડિતો પણ બહારી થકે કે દુનીયાનો રસ્તોથી ભરેલી છે. કંઈ
કરવાથી શું ઈષ્ટ મિલિ થયેલી છે ? ”

“ તમારો અતિ આવડ છે કે એનું ઉત્તરાર્ધ મારે
સંજાગવતું ત્યારે સાંજીયો—

‘ પદમવિ ભૂદેજ તમ નામે વચ્ચદત્ત શ્રેયં ’

આવાર્થ—“પ્રમાદના વશથી પોતાનાથી સ્વામી વહેલા જાગ્યા અને પોતાનાં ખુદ્દાં ગુહ્ય અંગો સ્વામીએ હાંક્યાં, એથી એ કમલમુખીને દુઃખ થયું. તેથીજ એનું મુખ સ્થામ થયું.”

ગુરૂ મદારાજાએ જે વાત કહી તેજ વાત રાજાના મનમાં દોવાથી રાજા અમત્કાર પામ્યો. જાણે ગુરૂ પોતાની વાત જાણી ગયાજ ન હોય એથી રાજાને કંઈક લક્ષ્ય પલ્લુ આવી.

એ વાતને વળી યોગ દિવસો વધી ગયા. રાજાના દિવસો એવા વિનોદમાં પાળીના પ્રવાદના આક્રમક પસાર થતા હતા, રાજાની પાદપૂર્તિ એના દોષ પત્તુ પડિતા પૂર્ણ કરવાને સમર્થ નહોતા, પણ મુદ્દવર્તીના પ્રભાવથી મુદિ રાજાનો મનોભાવ સમજી એના મનમાં જે મનલ્લખ હોય તેથીજ રક્તસ્થમય પાદપૂર્તિ કરી રાજાના મનનું સમાધાન કરતા. એમની વિદતાથી મિત્રો ખુશી થતા. મનુષ્યાના દૃઢ્યમાં દેવનો વધારો થતો હતો. કેટલાક સમજાવવાથી મનુષ્યો પણ એમની વિદતાથી અંતર્ગત એમની તપ્ત પૂજ્ય ભુદિવાગ્ન થયા હતા.

મુનિની આવી અંગામય પાદપૂર્તિ સાંજાળીને જાણ કર્ય પામ્યા. વિદાથી આજ્ઞા પડિતાને મુદ્દના ઊંડ એવાનું કારણ મળ્યું.

એકાંત સમય એવર્ણને રાજાને વિદેશી ‘આજ્ઞા’એ સમજાવ્યા કે “એવું દેવ ! તનાના મુદ્દે પાદપૂર્તિ કરી તે ! આપની ગુહ્યમાં ગુહ્ય વાત પણ એ કેવી રીતે જાણી શક્યા ? ”

રાજા વિચારેલ પડ્યો એવું એટલે નિઃશ્વાસ નાખ્યો.

હતા. કે રાજાએ અમારું કહેલું સાંભળ્યું નહીં, પણ એ તો ઠાકર વાગે ત્યારેજ સમજાવું આવે ? ”

“ હવે મારો બંધ આંખ આજે ખુલી ગયું છે. આજ મુઠ્ઠી હું એમનાં સ્નેહમાં કંઈ સમજતો નહોતો, પણ હવે સમજાવું કે મારા અંતઃપુરમાં પણ એમનો સંચાર છે. નહીંતર આવી વાત ક્યાંથી જાણે ? ” રાજાએ જણાવ્યું.

“ અને વળી ભરી રાજસભામાં તમારી શુદ્ધ વાત પ્રગટ કરતાં જરાય લાજ શરમ પણ તેને ન આવી. ” એક પંડિત બોલ્યો.

બીજાએ એમાં ઉમેર્યું. “ અરે સાધુ થયો છતાં વિવેકનો તો છોટો પણ નથી. કે આવી શું વાત ભર સભામાં થાય કે નહીં ? ”

“ એને કોઈની પરવા જ ક્યાં છે ? એતો જાણે છે કે રાજા મારા હાથનું રમકડું છે. હું જેમ નચાવું તેમ નાચે છે, પણ મહારાજને ઇશ્વરે બુદ્ધિ આપી છે. એ બંધુય સમજે છે ! ” બીજાએ ઉમેર્યું.

“ ના કેમ સમજે ! એમને તો આખું રાજતંત્ર ચલવવું છે. એ સેવકની હાથે હા કહ્યો એમને ના પાલવે. એજ વિવેક કે જે ખરા-ખોટાનો ખ્યાલ કરે ! જરાય પક્ષપાત ન કરે ! ” એકે મહારાજને મોટા મોંઘે ચડાવી મસ્કો લગાડ્યો.

ગ્રાહણોએ માખણ લગાડવામાં જરાય કચાસ ન રાખી.

જરાતરામાં મહારાજનું મન એમણે ઉશ્કેરી સૂરિને અહીંયાથી કાઢવાની પેરવી કરી. સૂરિ ઉપર ચીડાયેલા તેઓ ઘણા વખતથી આવા અનુકુળ સમયની વાટ જોતા હતા. આજે અનાયાસે હાથ આવેલી તક જવાદે એવા એ પંડિતો એવકુશ તો નહોતાજ ! આ અણુમોલ તકનો ઉપયોગ એમણે બરાબર રીતે કર્યો. મહારાજ અને સૂરિ વચ્ચેની જે મિત્ર ગાંઠ—જેને હાથે ધન હતું. એને ઉલટાવી દ્રેષના રૂપમાં પલટાવી નાખ્યું. એ રીતે ઘણા દિવસોથી ધારી રાખેલું કાર્ય આજે પાર ઉતાર્યું. ને આખરે એ ભયંકરમંડલ વિખરાયું.

જામે તેમ પણ તેજ દિવસે આ કારસ્તાનની બાબત સૂરિજીને તરત ખબર પડી ગઈ. રાજના મનની વાંત પાદપૂર્તિ કરીને કહી એથી રાજાએ એનો અવજો અર્થ કર્યો. અને પંડિતોએ આ તકનો લાભ લઈ રાજાને ઉશ્કેરી મુક્યો. એમણે વિચાર કર્યો. “હશે, જે થતું હશે તે સારાને માટે ! પણ અત્યારે તો વિદ્યાશુભ પણ મારે દોષનું કારણ થયો. જલ્લના તરંગો અને વાનરનું આપલ્ય કદાચ માનો કે રોકી શકાય, પણ રાજા એના ચિત્તની ચપળતા રોકવી અશક્ય કહેવાય. કાંચા કાનના રાજાએ નામનાજ કાન હોય, પોતાની બુદ્ધિથી વિચાર કરવા કરતાં અડખે પડખે રહેલા બુદ્ધિમંતીઓએના કહેવા પ્રમાણે જ ચાલનારા હોય. રાજાની અગ્રીતિ થઈ મારે અડીયાં રહેવું હવે વ્યાજબી નથી. દેખી પ્રાણભૂતો ક્યારે રાજા પાસે શું કરાવશે એ કેમ કહી શકાય.”

રાત્રીએ ત્યાંની સંઘની પશુ રત્ન લીધાં વગર પ્રાતઃકાલે રાજદ્વાર ઉપર એક ઉપદેશ સ્વરૂપ કાવ્ય લખીને સૂરિ પોતાના ખારવાર સાથે જગર બહાર નીકળી વિહાર કરી ગયા.

વિહાર કરતા કરતા સૂરિ ભવ્યજનોને પ્રતિજ્ઞા કરતાં જોડ દેશમાં ગયા, એક દિવસ જોડ દેશની રાજધાની લક્ષ્મી-વતી નગરીની બહારના ઉદ્યાનમાં સૂરિ પરિવાર સહિત આવી પહોંચ્યા. આ નગરીમાં આમરાજનો પ્રતિસ્પર્ધી ધર્મરાજ રાજ્ય કરતો હતો. એ રાજાની સલામાં વાકપતિ નામનો પंडित વિદ્વાનોને વિષે મુગટ મલિસમાં કવિરાજ તરીકે પ્રસિદ્ધ હતો. એ સુસ્ત શૈવધર્મનો ઉપાસક હતો. પોતાના ધર્મની શ્રદ્ધા એની એવી તો અચળ હતી કે કોઈ એને અગાવી શકે તેમ નહોતું. છતાં અન્ય પ્રાણજોની માફક પોતે પ્રાણજી છતાં ધર્મજી નહોતો. એણે બપ્પભટ્ટસૂરિની વિદ્વતા સાંભળી હતી. પોતે પણ કવિ અને ગુણુર હોવાથી આવા અલૌકિક વિદ્વાનોના પરિચયનો તે ઉત્સુક હતો. નગરની બહાર બપ્પભટ્ટસૂરિ પધારેલા સાંભળી મેઘને જોઈને જેમ મથૂર હર્ષ પામે તેમ એને અતિ આનંદ થયો. કવિરાજે જોડરાજને વિનંતિ કરી કે “આપણા નગરની બહાર કનોજરાજના મુરૂ બપ્પભટ્ટસૂરિજી પધાર્યા છે. એ કનોજરાજના ધર્મમુરૂ આપને પણ પરિચય કરવા યોગ્ય છે. એ સરસ્વતીના પુત્રને સાક્ષાત્ સરસ્વતી પ્રમુખ થયેલી છે. એમ મેં પરંપરાયે સાંભળ્યું છે તે જોઈ નહોય હે પ્રભો ! માનો કે આપના પુણ્યબળે જ

એવાઈને તે આજે અહીંયાં પધાયા છે. માટે આપ શ્રીમાન એમનો પ્રવેશ મહોત્સવ કરાવો ? ”

કવિરાજ વાકપતિના આ વચન સાંભળી ગૌડરાજે કહ્યું :
 “ કવિરાજ ? આમરાજ આપણો શત્રુ છે. એના ગુરૂ અહીં આવે એતો નવાઈ ! શામાટે આવતા હશે ? એ માટે આપ શી કલ્પના કરો છો ! ”

“ કલ્પના શી ? રાજન્ ! એતો જૈન સાધુઓમાં પણ શિરોમણિ-ત્યાગી પુરૂષ છે. એવા પુરૂષપુંગવમાં દોષની સંભાવના કરવી એ પણ આપણી પાપબુદ્ધિ કહેવાય. રાજન્ મને લાગે છે કે એ સરસ્વતીપુત્રને કનોજરાજે હુલ્લ્યા હશે. તેથીજ તેઓ ફરતા ફરતા અહીં આવ્યા હશે. ત્યાગીઓને સંસારીયોની પરવા ઓછીજ હોય. ” કવિરાજે ગૌડરાજના મનનું સમાધાન કર્યું.

“ કવિરાજ ? એ ગુરૂ આપણી પાસે રહીને આપણને ધર્મોપદેશ તો આપશે ખરાને ? તમે ગુરૂને મદ્દી આવો પછી પ્રવેશ મહોત્સવ કરીયે ? ”

ગૌડરાજનાં વચન સાંભળી કવિરાજ સૂરિના દર્શન ગયો. એણે પાછા ગૌડરાજ પાસે આવી સર્વ હકીકત જણાવી. ગૌડરાજે કનોજરાજ કરતાં સહસ્ર ગણેા અધિક પ્રવેશ મહોત્સવ કરી સૂરિને નગરમાં લાવ્યા. રાજમહેલની નજીકમાંજ ગુરૂને રહેવાની જગ્યા આપી. જૈનધર્મનો પ્રભાવ વધાર્યો. રાજાએ કવિએને, બ્રાહ્મણોને તથા ગરીબોને દાન આપી.

સેતુદ ક્યાં રાજાને ધર્મોપદેશ કરતાં, રાજસંભામાં અવનવા
કાવ્યોથી વાણીવિનોદ કરતાં સૂરિ સુખપૂર્વક કાળ નિર્ગમન
કરવા લાગ્યા.

પ્રકરણ ૨૫ મું.

પશ્ચાત્તાપ.

યામઃ સ્વસ્તિ તવાસ્તુ રોહણગિરે મતઃ સ્થિતિઃ પ્રચ્યુતા
વૃત્તિર્વ્યન્ત ઇમે કથં કથમિતિ સ્વપ્નેડપિ મેવં કથાઃ ।

શ્રીમંસ્તે મળયો યયં યદિ મવહ્યથ પ્રતિષ્ઠાસ્તદા ,

તે શૃંગાર પરાયણાઃ ક્ષિતિમુજો મૌલીકરિષ્યંતિ નઃ ॥ ૧૪ :

ભાવાર્થ—“અમે જઇએ છીએ. તારે કહ્યાલુ થાએ.
હે રોહણગિરિ ! તું મનમાં પણ એમ ન લાવીશ કે મારાથી
અલગ થતાં આ હવે ક્યાં જઇને રહેશે—એમનું શું થશે?
તારાથી પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત કરાયેલ મળિયો જેવા અમે, એને શૃંગાર
પરાયણ અનેક રાજાઓ પોતાને માથે ધારણ કરશે જ ?”

બીજે દિવસે પ્રભાતમાં આમરાજા જ્યારે રાજદરબારમાં
આવ્યો ત્યારે સૂરિ આવ્યા નહી. કેમ આવ્યા નહી તેની તપાસ
કરાવતાં ખબર પડી કે સૂરિ વિહાર કરી ગયા હતા. આ સાં-
ભળીને રાજા વિલખો થઇ ગયો. એ બાલમિત્રનો સ્નેહ યાદ

થયો. ” પટ્ટરાણીએ કંઈક પૂર્વની સ્મૃતિ યાદ કરાવી રાખના મનનું સમાધાન કર્યું.

“ એ માટે મને ઘણો પશ્ચાત્તાપ થાય છે કે આ બધું હીક ન થયું. હવે એનો શું ઉપાય ! ”

“ આપનું મન લગારે કોચવાયેલું જોયું કે એ ત્યાગી પુરૂષ અહીંયા ન જ રહ્યા ! બીજાને દુઃખ થાય એવું ઉત્તમ પુરૂષો કંઈ પણ કરતા નથી, એ મહાપુરૂષે પણ એમ સમજીને વિહાર કર્યો હશે ? ”

“ હા ! એ બધું આપણા મુખ પહિતોએ કરાવ્યું. સમયનેજ રાહ જોઈ રહેલા એ ઇર્ષ્યાગુણોએ લગાર માટે મન વિકારવાયું જોયું કે તરતજ મને ઉરકેરી મુકયો. મને હથીવાર બતાવી એમણે સૂરિને અહીંયા કલાપવાનું કાર્ય સંભાળ્યો નિદ્ર કર્યું. એ લોકો તો હમેશા એમનાં કંઈ ને કંઈ દુષ્ટ મારી આગળ કહેતાજ પણ હું ધ્યાનમાંજ ન લેતો. પણ આખરે એ પ્રાણીઓએ મને ક્ષમાયો ? ”

“ એમનો સ્વભાવજ છિદ્રો શોધી બીજાને હલકો પાડવાનો છે. આપનોજ પગાર ખાનારા છતાં આપને સારી સલાહ કર્યો આવી શકે ? એ સ્વાર્થ સાધુઓ તો ખાનારો સ્વાર્થ માત્રજ સાધી શકે ? નીમકદરામજ ગમી શકે ? ”

“ એમનું કયું નાશક કરાવવી ? શું નિહાળી જવું હશે કે ખાંચે કંઈ વિચરતા હશે. કયું સુખી એમનું કર્યું ન કરી થાય ત્યાં હોવી જોતિ નથી. — આરામ નથી. ”

“ એ તમારા પંડિતોનેજ મોકલો મને ત્યાંથી એમની ચોધ કરી લાવે? મુગલીનું કામ કરવામાં આગળ પડતો ભાગ લીધો તો ચોધવાનું કાર્ય પણ એજ કરે ? ”

“ તારું કહેવું બરાબર છે. એ લોકોનેજ તું ચોધવાને રવાને કરીશ. એમણે કહેલા મુગલીપણાની એમને ગિરફા કરીશ. ”

રાણીએના હાસ્યવિનોદમાં રાજાનો સંમય પગાર થતો હતો એ પોતાના બાળભિત્રને બૂલી શક્યો નહીં એ શુદ્ધભક્તિ, એ વિદ્યાની અલૌકિક શક્તિ, એ ગૌરવ વગર કનોડની સભા આંખી પડી ગઈ. રાજા પણ ચિંતાતુર રહેવા લાગ્યો.

એક દિવસ રાજા દિલને આરામ મેલવવાને થોડા ખેલાવતો જંગલની કુદરતી લીલાનો આનંદ મેલવવાને નગર બહાર આવ્યો ગયો. કુદરતનું સૌંદર્ય જોતાં જોતાં રાજાની નજર અચાનક એક મોટા કૃષ્ણ સર્પ ઉપર પડી. રાજાએ એને મુખેથી લીલામાત્રમાં પકડી લીધો, ઉપર લુગડું ઢાંકી નગરમાં આવ્યો. એણે પંડિતો અને કવિઓને એ સંભાળી અર્ધી ગાથા સંભળાવી પાદપૂર્તિ કરવા કહ્યું. રાજસભામાં પણ એ અર્ધી ગાથા કહી સંભળાવી.

શસ્ત્રં શાસ્ત્રં કૃષિવિદ્યા, અન્યો યો યેન ઝીવતિ ।

ભાવાર્થ—‘ શસ્ત્ર, શાસ્ત્ર અને કૃષિવિદ્યા તેમજ ખીણ ને કંઈ જેનાથી આજીવિકા ચાલતી હોય. ’ દરેક જણે પોતપોતાની શક્તિ મુજબ એની પાદપૂર્તિ કરી પણ કોઈના

કથનમાં રાજાને ચમત્કાર લાગ્યો નહી, તેમજ એનો મનોગત ભાવ પણ કોઈ કહી શક્યું નહી.

“ હા ? મારી સલા આજે બાલમિત્ર સંસ્વતી પુત્ર વગર કેવી ઝાંખી લાગે છે ? મારો પગાર ખાનારા પંડિતો પણ મારા કથનની પુર્ણાહુતિ કરી શકતા નથી. ક્યાં અંદરું તેજ અને ક્યાં ખજુઆ ? શીયાળવાંની આગળ એરાવત હાથી સમા એ મારા મિત્ર આગળ મારા પંડિતો અને કવિઓ ખજુઆ જેવા છે. મારા મિત્રની સોજમી વિદ્યા કળા આ પંડિતોમાંના કોઈની પાસે નથી. ”

રાજાએ તે પછી જાહેર કર્યું કે “આ મારી અર્ધ ગાથાંની જે પાદપૂર્તિ કરશે તેને એક લાખ સોનૈયા આપવામાં આવશે. ”

લોકોએ આ સમસ્યા મોંએ કરી, ઘરે ઘર, ગામે ગામે નગરે નગર આ સમસ્યા બોલાવા લાગી. એક ખીજ પાદપૂર્તિ કરી રાજાને સંભળાવવા લાગ્યા. પણ રાજાના હૃદયમાં જે ભાવ હતો એ કોઈ લાવી શકતું નહી. જેથી લાખ સોનૈયા મેલવવાને કોઈ લાગ્યવંત થયો નહી.

જ્યારે દેશમાં આ સમસ્યા કોઈ પૂરી શક્યું નહી ત્યારે લોકો પરદેશમાં જઈ આ સમસ્યાની ટેલ નાખવા લાગ્યા. દેશ પરદેશમાં લોકો સમસ્યાનો અર્થ-ઉત્તરાર્ધ મેળવવા માટે એક લાખ સોનૈયાનું ઇનામ મળવાની લાલચે નીકળી પડ્યા.

રાજાને પણ એટલુંજ જોઈતું હતું એણે ધાર્યું કે બાળમિત્રની શોધ કરવા માટે આ યુક્તિ આખાદ હતી એણે જોયું.

તો ઇનામ મેળવવાની લાલચ પોતાની પ્રજા-ભાવના ખુલ્લે
ખુલ્લે પહેંચી ગઇ હતી. કોનોદેશવાસીઓમાં ઇનામ ઇતી
જવાની સ્પર્ધા ચાલી હતી. એ ઇનામને માટે પરદેશ રખડવા
લોકો રાત દવસ મહેનત કરી રહ્યા હતા.

એક ઘુતકારે વિચાર્યું કે આવી રીતે બર્થ કાયકલેશ ક-
રવા કરતાં એ રાજગુરુ બપ્પમટ્ટીસૂરિ ક્યાં છે એની તપાસ
કરવી, કેમકે એમના વગર આ સમસ્યા ઠોપું પૂર્ણ કરી શકે
એમ નહોતું. આજના જમાનામાં સરસ્વતી પુત્ર તો એ
એકજ હતા.

એણે સૂરિની તપાસ કરવા માંડી, દેશ પરદેશ જમણ
કરતાં એણે જાણ્યું કે સૂરીશ્વર ગોડ દેશમાં પધાર્યા હતા. તર-
તજ ગોડ દેશમાં ગયો. ત્યાં એણે જાણ્યું કે સૂરિ તો ગોડરાજ-
ના ગુરુ થયા હતા. જેથી ઘુતકાર લક્ષણાવતી નગરીમાં ગયો.
બપ્પમટ્ટીસૂરિને નમી એમની આગળ રાજસભામાં સમસ્યાનું
પૂવાર્ધ કહી સંભળાવ્યું.

સૂરીશ્વરે જાણ્યું કે ‘આમ રાજાની પોતાને શોધવાની
આ એક યુક્તિ હતી. ઘુતકારની પાસેથી રાજાની હકીકત
જાણ્યા પછી એ સૂરીશ્વરે એનું ઉત્તરાર્ધ ઘુતકારને કહ્યું.

सृष्टिर्दत्तं च कर्तव्यं, कृष्ण सर्पं मुक्तं यथा ।

ભાવાર્થ—‘કાળા સર્પના મુખની જેમ એ બધાં સારી
રીતે પકડી રાખવાં.

મુસાફરનું મુવેલું શળ પડેલું એના જોવામાં આવ્યું. એ વૃક્ષની શાખાએ એક કરપત્ર ટાંગેલું લટકતું 'તું. તેમાં એક અર્ધ ગાથા લખેલી રાજાએ વાંચી.

તદ્વા મહાનિગમણે પિયાહ ચોરં સુદહિતં રુત્રમ્ ।

રાજાએ એ સમસ્યા રાજસભામાં પાંડિતો અને કવિ-
આને કહી સંભળાવી પોતપોતાની બુદ્ધિ વડે એમણે એનું
ઉત્તરાર્ધ કહ્યું, પણ એથી રાજાના મનનું સમાધાન થયું
નહિ. રાજાએ વિચાર્યું “વેશ્યાના મુખની માફક વિધાનું મુખ
કોણે જોયું નથી. ? પણ એના હૃદયને પકડનાર તો મારા મિત્ર
જેવા કોઈ વિરલાભ હોય.”

રાજાએ પેલા દ્યુતકારને ખાજાઓ અને સૂરિવર પાસેથી
આ સમસ્યા પૂર્ણ કરી લાવવા આજ્ઞા કરી. રાજાની આજ્ઞા
પામીને દ્યુતકાર એ સમસ્યા લઈ બીજી વખત બપ્પલદીજીની
પાસે ગયો. સૂરિને નમી-વાંદીને સમસ્યા કહી સંભળાવી,
સમસ્યાનું અર્ધ પાદ સાંભળીને ગુરૂએ તરતજ આગળનું
ઉત્તરાર્ધ પદ કહી એની પુર્ણાહુતિ કરી.

“ કરવત્તય વિંદુ નિવદુગં ગિહેણં તં અજ્ઞ સંમરિઅં ।

દ્યુતકારે આ પાદપૂતિ કનોજરાજની આગળ આવી-
ને કહી સંભળાવી રાજા ઘણો હર્ષમાન થયો, “ આહા ?
પોતાના મન પ્રમાણે સમસ્યા પુરનાર આજે જગતમાં એ એક
જ સરસ્વતી પુત્ર છે. પ્રધાન પુરૂષોને સમજાવી એમને અહીંયા

તેડી લાવવાને મોકલવા એમ છે.” રાજાએ એક દિવસ રાજસલામાં ગુરૂને તેડી લાવવા માટે પ્રધાનોને કહ્યું. “ આપણા પ્રતિપક્ષી ધર્મરાજના દરબારમાં સૂરિજી રહેલા છે. માટે તમે કોઈ પણ પ્રકારે એમને સમજાવીને તેડી લાવો.”

■ આપે એમની ઉપેક્ષા કરેલા એ મનસ્વી પુરૂષ આવશે કે કેમ ? એ કંઈ કહી શકાય નહિ, પણ આપની આજ્ઞાથી અમે એમને સમજાવવા પ્રયત્ન કરીશું.”

“ તમે એમને મારાજ શબ્દોમાં વિશ્વરૂપ કરજો. સાથે આ પડિતોને પણ લેતા જાઓ કે જેમણે એ મુનિવરને કાઢવામાં મુખ્ય ભૂલે ભાગ લેજો છે.” રાજાએ કહ્યું ને બાલજોનાં મુખ શ્રીકાં પડી ગયાં.

“ મહારાજ ! અમારો અપરાધ ક્ષમા કરો ? ” પડિતોએ માફી માગી.

“ જાઓ ? તમારા પાપનું મારા ગુરૂની માફી માગી પ્રાયશ્ચિત કરો. તમારી સલામતી આહતા હો તો એમને સમજાવી એમના શિષ્ય બની તેડી લાવો ! એમને તેડી લાવ્યા વગર તમારું મુખ મને ના બતાવતા ? ”

“ પ્રભુ ! અમારી વિનંતિથી એ મનસ્વી પુરૂષ આવશે નહીં. અમારા કરતાં તો રાજપ્રધાનો એમને સમજાવી આપના તરફથી વિનંતિ કરશે ” પડિતો જોડ્યા.

“ તમારે જ જુવું પડશે એ તમારામાં નિમકહલાલી

હોય તો બંઓ એમને મનાવીને તેડી લાવો. ” રાજાએ
પરજાવી દીધું.

મને કે કમને આજ્ઞા મંજુર કર્યા વગર ચાલે એમ ક્યાં
હતું ? એ લક્ષ્મીવાન આગળ સંસારના માયાપાશમાં
બંધાયેલા પંડિતોને નમવું પડ્યું. સરસ્વતી ત્યારેજ લક્ષ્મીને
જીતી શકે કે એ નિઃસ્પૃહી-ત્યાગી પુરુષને વરી હોય. બાકી
તો મોટા મોટા પંડિતો-વિદ્યાના અધિષ્ઠાતાઓ પણ લક્ષ્મી
આગળ નમી પડે છે. એ લક્ષ્મી પંડિતોને માંએ પોતાની
ખુશામત કરાવે, એમને ટળવળાવે, ત્યારે વળી થોડીક પોતાની
પ્રસન્નતા દેખાડે. સંસારના કવચિતજ એવું જોવાય કે જ્યાં
લક્ષ્મી અને સરસ્વતી ન પાને એક નાથ રહેતાં હોય. બાકી તો
જ્યાં સરસ્વતી હોય ત્યાં લક્ષ્મી ન હોય અને લક્ષ્મી હોય ત્યાં
સરસ્વતી ન હોય. એવું પણ બને છે કે લક્ષ્મી આગળ
સરસ્વતીને પણ માથું નમાવવું પડે છે. એની ખુશામત કરવી
પડે છે. લક્ષ્મીને અનુકુળ રહેવું પડે છે. કોઈ પ્રસંગે સરસ્વતી
લક્ષ્મીને જીતી જાય છે. સરસ્વતીપુત્રો આગળ લક્ષ્મીવાન
રાજાઓનાં મસ્તક નમેલાં હોય છે. કારણ કે જગતમાં તો જેવું
બધું અધિક હોય એ જીતી જાય એ સામાન્ય નિયમ છે.

રાજાની આજ્ઞાથી પ્રધાનો અને પંડિતો ગોડ દેશમાં
બખ્ષતક મુરિની પાસે આવ્યા. કુશલ વર્તમાન પૂછી એમને
નિતાંતિ કરી સંભળાવી.

ની વાળી સાંભળી મુરિએ કહ્યું. “ અમાર

આવવાથી જોમના-રામના આ પંડિતોને દુઃખ માથ, વળી પાછી જોમને ખટપટો કરવી પડે એવું અમારે સામાટે કરાવવું જોઈએ ! ક્રોધરામની સલા પલ્લુ પંડિતોથી ક્યાં ભરેલી નથી ? ”

મ્હાન મુખવાળા પંડિતોએ શુરની ક્ષમા માગી,
 “ સ્વામિન ! અમારા દોષ તરફ આપે દુર્લ્લેખ આપવું જોઈએ.
 અમારા ઉપર કૃપા કરી આપે અમારા સ્વામીની વિનંતિ માન્ય કરવી જોઈએ. ”

“ પંડિત મહાશયો ! જો નજ બની શકે ! અત્યારે જોકે તમારા હિલમાં પચોત્તાપ સંગે છે છતાં કાલે અમારા આવવા પછી વળી ખટપટ બાંધે એ ઠીક ન કહેવાય. ” સ્પર્શિ-
 જીએ જણાવ્યું.

પંડિતો મનમાં તો ઘણા લજવાયા. જોમને લાગ્યું કે આવા ઉત્તમ પુરુષ સામે ધર્મદ્રેષી બની ખટપટ ઉભી કરી એ ઠીક કર્યું નહીં. “ મહારાજ આમરાજ આપના દર્શન માટે ઘણા અધિરા છે. આપ કોઈ રીતે પણ ત્યાં આવો એજ અમારા મનની અભિલાષા છે. ” એક પંડિતે કહ્યું.

“ આપ લોક કોઈ રીતે સ્વામીનું મન મનાવો તો રસ્તો સરળ બની શકે. ” રાજમંત્રીએ પંડિત મહાશયોને કહ્યું.

“ તમે કુમારિલલદને તે દિવસે વાદ કરવા તમારા

પ્રકરણ ૨૭ મું.

ગોદાવરીના તીરે.

“ મનુષ્ય છતાં આ રાજાનું રૂપ તો જુઓ ? એ સૌંદર્ય દેવળાળાને વિહ્વળ કરે તો માનવ રમણીઓ તો અવશ્ય લોભાયજ ! આહા ? શું એની કોડીલી ચાલ ? એ મધુર મંદ મંદ હાસ્ય કરતું ચંદ્રવદન ! પુરૂષ છતાં એ મનમોહક સ્વરૂપ ! એ તો અદ્ભૂત જ ! જગતમાં રૂપલક્ષ્મી તો રમણીયોના જ ગાંપની ? પણ આતો રૂપવંતી રમણીઓ પણ એની સ્પર્ધા કરી શકે એવું અથાગ રૂપ ! હું દેવળાળા છતાં એણે મારું મન વિહ્વલ કર્યું. અરે ? એને મેલવવા-એની સાથે વિલાસ લોગ-વવા મારું મન પણ અધિરૂં થઈ રહ્યું. એ પણ રણાનુબંધનને ? ”

મનુષ્ય કરતાં ઉચ્ચ કોટીમાં જેની ગણના થઈ શકે એવી એક દેવળાળાના આ ઉદ્દગાર હતા. અહીંઆં છાવણી નાખીને રહેલા ઘણા પુરૂષમાંના એક પુરૂષ તરફ એનું આકર્ષણ થવાથી એ દેવળાળાનું હૈયું એને મેલવા-લેટવા અધિરૂં થઈ રહ્યું હતું.

કનોજરાજ આમરાજ પોતાના કેટલાક સારભૂત પ્રધાન પુરૂષોની સાથે ગૌડદેશ તરફ જવાને રવાને થયો હતો. એ નાના કાફલાએ માર્ગમાં ગોદાવરીને કાંઠે દેવમંદિરની પાસે આ સુંદર જાા જોઈને વિશ્રાંતિ લેવાનો ઠરાવ કરી પડાવ નાખ્યો. કોઈ રીતે લક્ષ્ણાવતીમાં જઈ અરૂ મહારાજને તેડી લાવવા

એમને વિનાંનિ કરવી એ એનો નિર્કલ્પ હતો. એ કે પાતંગી
એનો વિરોધી હતો એની રાજસૂત્રમાં આમરાજ કાલેકે તે
એવી જોને ગંધ માત્ર પણ આવે તો એની રાજસૂત્ર એવાજનિ
કરવાને-પકડી લેવાને એ આતુર હતો. એ માટે તો એને
શુદ્ધ પાને પ્રાનિતા કરાવી હતી કે- 'આમરાજ જાને ન આવે
આમંત્રણ કરવા આવે તો જતું' એને ખાતી હતી કે કેવળ
દિવસ આમરાજ શુદ્ધ મદારાજને વિનાંનિ કરવા આવશે. જો
સમયે એને દ્વાય કરવાનો દાવ ઠીક દાવ આવશે એક પ્રજા
શત્રુ એ રીતે અનાયાસે કમલે થશે.

આમરાજ પણ યુક્તિ પ્રયુક્તિથી કામ કરવા મામનો
હતો. કેવળ રીતે એણે શુદ્ધપાને જવાનો વિચાર માત્ર કર્યો
હતો. પોતાના પ્રધાનો યુક્તિ પ્રયુક્તિમાં કુશળ હતા. ધર્મ-
રાજની આગળ જ સરિવરને વિનાંનિ કરવી એ માટે કેવી
ગોઠવણ કરવી એમાં એ નિપુણ હતા, એ માટે દરમજલ
પ્રયાણ કરતાં ગોઠાવરીને કાઠે એક ગામની નજીક દેવમંદિર-
માં અત્યારે ઉતર્યા હતા. ત્યાં રહેલી દેવમંદિરની અધિષ્ઠિત
વ્યંતરદેવી કનોજરાજના રૂપસાંદર્ભ ઉપર મુગ્ધ થઈ હતી.

અત્યારે રાત્રીનો પ્રથમ પ્રહર વહી ગયો હતો, રાજપુરુષો
અને પ્રધાનો નિદ્રાદેવીના જોણે પડવાને આતુર થઈ રહ્યા
હતા. કનોજરાજ પણ દેવમંદિરના એક ઓરડામાં શયનના
પોશાકમાં સજ્જ થઈ સૂવાની તૈયારી કરી રહ્યો હતો. ઇષ્ટદેવનું
સ્મરણ કરી દેવશુરને નમી-વંદી અત્યારે ગિચ્છાના ઉપર એકા

ત્યાગ-વૈરાગ્ય વૃત્તિ, એ સમશ્યા પૂરવાની એમની અદ્ભૂત શક્તિ એ ઉપર કવિ મુગ્ધ થયો હતો. “સૂરિવર ! રાજાએ નેમના ચરણમાં નમન કરી રહ્યા છે એવા આપનું હું શું પ્રિય કરું ? ”

“ કવિરાજ ! અમે તો ત્યાગી છીએ. અમને કંઈ ઝાંઝના ખપ હોય ! છતાં તમારા હૃદયમાં આવી અપૂર્વ ભક્તિ છે, એ શું થોડું છે ! ” ગુરૂએ કહ્યું.

“ છતાં ભગવન ! કંઈ મારા લાયક કાર્ય હોય તો ફરમાવો ! જે બળવી હું આપનો અનુણી થાઉં ! ” કવિરાજે પાતાની અપૂર્વ ભક્તિ દર્શાવી.

“ કવિવર ! હાલમાં એવું કંઈ જાણ કારણ નથી. છતાં પણ જ્યારે એવો કોઈ સંલોગ ઉભો થશે, એમાં કદાચ અમને તમારી જરૂર જણાશે, તો તે પ્રસંગે અમે તમને અવશ્ય યાદ કરશું સમજ્યાને ! ” બોલતાં બોલતાં સૂરિવર હસ્યા.

“ તો આપની કૃપા એટલી, એ દિવસ હું મારો ધન્ય થયેલા સમજીશ. ” સૂરિવરનું વચન કવિરાજ વધાવી લીધું.

“ કવિરાજ ! અમે તો હવે વિહાર કરશું ! પણ કોઈ કોઈ સમયે તમારી રાજસલામાં વાણી વિલાસને સમયે અમને યાદ કરજો ? ” સૂરિવર બોલ્યા.

અહીંની રાજ સલા અને રાજને હાલમાં થોડા વખતને માટે તો આપશ્રી ક્ષણે ક્ષણે યાદ આવશે, જેમ જેમ આ તાજે

બનાવ બુનો થતો જશે એમ જો કે, આપનું સ્મરણ એણું શહેરો છતાં પણ અમુક પ્રસંગ સમયે તો આપત્રી જરૂર યાદ આવશે. પણ અત્યારે તો આપ સિવાય અમોઝી રાજસભા ઝાંખી પડી ગઈ. અમને ગર્વ હતો કે આપને અહીંયાં, સન્માનીને અમે કનોજરાજનું નાક કોપ્યું હતું. પણ આજે એ સમય પહોંચી ગયો. હવે તો લાચાર ! ” વાકપતિએ કહ્યું.

“ કવિરાજ ! ભવિતવ્યતા બળવાન છે. જે કાળે જે બનવા નિર્મિત હોય એ અવસ્ય બને છે. હાલ પુરવો એમાં હર્ષ કે શોક કેનો કદે ? ”

શુભ દિવસે બખ્ષાદત્તસૂરિ પોતાના પરિવાર સહિત ધર્મરાજની રજા લઈ છેલ્લાં એમને ધર્મોપદેશ આપી આમ રાજના પ્રધાનો સાથે કનોજ દેશ તરફ વિદ્યાર કરી ગયા.

પ્રકરણ ૨૮ મું.

ગુરૂ વિયોગ.

બખ્ષાદત્તસૂરિ લક્ષ્મણાવતીથી વિદ્યાર કરતા આમરાજની હૃદમાં આવ્યા, ત્યાં આમરાજ એમની રાહ જોતા હતા તે માર્ગમાં મળ્યા. બધા સાથે ત્યાંથી આગળ ચાલ્યા રસ્તે વાળીવિનોદ કરતાં જતા હતા, એવામાં રાજાએ તલાવમાં એક

ભાવાર્થ—ગોદાવરીને કિનારે દેવમંદિરમાં લોગવેલી દેવખાસાનો સ્નેહ એવો છે.

એવી રીતે નવ નવી સમસ્યાઓમાં તેમજ વાણી વિનોદમાં રાજાનો કાળ દેવતાની માફક સુખમાં વ્યતીત થવા લાગ્યો.

એક દિવસ બન્ને જણા રાજા અને સૂરિ વાર્તા વિનોદમાં બેઠા હતા, તેવામાં બે મુનિઓ આવી સૂરિવરના ચરણમાં નમ્યા. વંદના કરી એમના હાથમાં એક પત્ર આપ્યું. પત્ર જોઈ ગુરૂના હૃદયમાં ધાસકો પડ્યો. હૈયામાં અનેક પ્રકારના સંકલ્પ વિકસે થવા લાગ્યા. કોઈ દિવસ નહીં ને આજે આ બે પરદેશથી આવેલા મુનિઓ સૂરિવરને કાગળ આપે એ બનાવ પહેલ વહેલો હતો. રાજાના મનમાં પણ સંદેહ પડ્યો. એણે મુનિઓને વંદના કરી. કુશલ વર્તમાન પૂછ્યા. “મુનિરાજ ! આપ ક્યાંથી આવ્યા છો ? ”

“ મોઢેરાથી ! ” મુનિનો જવાબ સાંભળી રાજા સમજી ગયો કે ગુરૂ સિદ્ધસેન સૂરિના સમાચાર લાવ્યા હશે.

“ ગુરૂ સિદ્ધસેનસૂરિને તો કુશલ છે ને ? ” રાજાએ પૂછ્યું.

ત્યાં તો બાપલદસૂરિ પત્ર વાંચીને બોલ્યા. “ રાજા ? ગુરૂ મહારાજ મને તેડાવે છે. ” એમ કહીને પત્ર રાજાને આપ્યો. રાજાએ ગમડીને પત્ર લીધો, વાંચી જોયો.

“ ગુરૂ મહારાજની નબીયત વાણી નરમ જણાય છે. ” પત્ર વાંચી રાજાએ કહ્યું.

“ હા! એમનું શરીર વૃદ્ધાવસ્થાથી અર્જુન મનુષ્ય છે, આંખોનું તેજ પણ એમનું ઘટું છે, એમની તબીબતનો દયે એમને ભરૂં નથી તેથી લખે છે કે ‘ વત્સ ! નને બળુની મળાવી વિદ્વાન્ બનાવ્યો, પદવીને વદાવ્યો તો દયે તેના બદલામાં મારી પાસે આવીને કાંઈ કર ? આખર સમયની આરાધના કરાવી અને ઉપવાસરૂપી રથમાં એમણી ક્વર્જધામમાં પહોંચાડ વત્સ ! ઘણા દિવસના તારા પિત્તેગાળી તારૂં મુખ પણ હું તો ભૂલી ગયો. તેથી મનમાં બહુ દુઃખ થાય છે. તું રાત્ર પાસે ગયો એ ઠીક ન થયું. માટે અટ આવ અને મને સાધના કરાવ ? રાત્ર ન ? શુરૂ મને મગવાની ઉત્કંઠા ધરાવે છે. માટે મારે સત્વર જવું જોઈએ. ” શુરૂ બપોલદસરિએ કહ્યું.

“ મને પણ લાગે છે કે આપે જવું તો જોઈએ. ” કંઈક ક્યવાતે મને રાત્રએ કહ્યું.

“ જેમ અને તેમ આપે જલદીથી વિહાર કરી આવવું. એવી શુરૂ મહારાજની ઇચ્છા છે. સમજો કે તમને મગવાને ખાતરજ એમનું શરીર વૃદ્ધાવસ્થાનું દુઃખ લોગવતું ટકી રહ્યું છે. રાત્રિવસ આપને યાદ કરે છે એક વખત આપને મગવાની એમને એટલી તો ઉત્કંઠા છે કે ‘ મારો ભદ્રકીર્તિ આવ્યો ! ભદ્રકીર્તિ ક્યાં છે ? એને અટ બોલાવો ? ’ અમને પણ એટલી બધી તાલીદ છે કે જેમ અને તેમ સત્વર, આપને લઈ આવવું. ” એ મુનિઓમાંના એક મુનિએ કહ્યું.

“ આપણે આવની કાલે પ્રસાનનાજ અહીંથી વિહાર

ગુરૂના સ્નેહને સંભારતા શિષ્યો અને શ્રાવક આદિ ચતુર્વિધ સંઘ ગુરૂવિયોગથી શોક સાગરમાં ડુબી ગયો. એ પ્રશસ્ત રાગ સંભારીને શિષ્ય વર્ગ રડતો. હૈયામાં રહેલી ગુરૂભક્તિ ચક્ષુ-માંથી અશ્રુનો પ્રવાહ વહેવડાવતી હતી. પણ જગતમાં સામાન્ય એવો નિયમ હોય છે કે દુઃખનું ઓસડ દહાડા 'જેમ જેમ' સમય વહેતો ગયો એમ એમ ગુરૂ સંબંધી શોક નરમ પડતો ગયો.

થોડા દિવસ વહી ગયા પછી બપ્પભટ્ટજી ગોવિંદસૂરિ અને નન્નસૂરિને ગમ્મછનો ભાર ભજાવી રાજપ્રધાનો સાથે કનોજ રાજ પાસે જવાને વિહાર કરી ગયા.

પ્રકરણ ૨૯ મું.

સ્વધર્મને માટે.

શંકરની ઉંમર પાંચ વર્ષની થઇ એટલે એણે ભણવાનું શરૂ કર્યું. ભણવામાં એની બુદ્ધિ તીક્ષ્ણ હતી. જે ગુરૂ પાસે શંકર ભણતો એની સાથે બીજા પણ ઘણા શિષ્યો ભણતા. એ બધા શિષ્યોમાં બાલ્યાવસ્થા છતાં શંકર ભણવામાં ચતુર હતો. એની તીક્ષ્ણ બુદ્ધિ, તર્કશક્તિ, સમજ શક્તિ અને ધારણા શક્તિ સારી હોવાથી ગુરૂ પણ એની ઉપર પ્રસન્ન રહેતા. ઘણીજ કાળજીથી-સ્નેહથી એને શિખવતા. શંકર બાલક હતો છતાં ભણવામાં કોઈ શિષ્ય એની સ્પર્ધા કરવા સમર્થ થતો નહી.

એ સર્વની આગળ વંધી ગયો. થોડા વર્ષોમાં એણે શુરૂ પાસે નેટલી વિદ્યા હતી એ બધી શીખી લીધી. બાંધ્યાવસ્થામાંજ એ શંકર સણીને પંડિત થયો. વિદ્વાનોને જ્ઞાનવા યોગ્ય થયો.

શંકરનું મન કંઈક વૈરાગ્ય ભાવનાવાળું તેમજ વેદાંત મત ઉપર પરિપક્વ આસ્થાવાળું હતું. વેદ પ્રત્યે એને અભિ-માન હતું. હુનીયાંને પોતાનું પાંડિત્ય બતાવવા એની જીભ તર-વરવા લાગી. વાદ કરીને બીજાને હરાવવા, પોતાની વિદ્વત્તાથી અન્યને થકીત કરવા તેમજ પોતાની વિદ્વત્તાથી સન્તોષે અને અમીરો ઉપર પણ પોતાનો પ્રભાવ પાડવો એવી અનેક પ્રકારની મહત્વાકાંક્ષા એના હૃદયમાં ઉત્પન્ન થઈ. વેદાંત મતના આચાર્ય થઈ હજારો શિષ્યો બનાવવા, મંદ પડી ગયેલા વેદ ધર્મની જ્યોતિ સતેજ કરી હુનિયામાં એની પ્રતિષ્ઠા વધારવી, લોકોને એ તરફ આકર્ષવા, જેનો અને જોડોના અહિંસાના ફેલાવ-વાથી બંધ પડી ગયેલા યજ્ઞ યાગો પાછા ચાલુ કરવા અને એ ધર્મોની જડ કાઢી નાખવી, આવી આવી અનેક પ્રકારની ઉત્ક-ટાઓ એના હૃદયમાં જન્મ પામી. એણે વિચાર્યું કે “ આ બધું ક્યારે બની શકે? કે હું સંન્યાસી થાઉં ત્યારે ? ”

સંન્યાસી થવા માટે માતાની આજ્ઞાતો મેલવવી જોઈએ. માતાની આજ્ઞા મેલવીને કોઈ મહાપંડિત આચાર્ય કે સંન્યાસી હશે એનો હું શિષ્ય થઈશ. મારી મહત્વાકાંક્ષાઓ હું પૂર્ણ કરીશ. પણ માતા રજા આપશે કે કેમ ? એ જરા વિચાર પડતો વાત છે. કોઈપણ સુદ્ધિથી માતાની રજા તો લેવીજ જોઈએ. એને માટે કોઈ ઉપાય કરવો જોઈએ.

“ માતા ? હું સંન્યાસી થઈશ તો ઘણા રાજ્જીરણા મારા પગમાં પડશે. ઘણા શિષ્યો મારા હાથતળે કેળવાઈ વેદધર્મનો ઉદ્ધાર કરશે. મારો મનુષ્યજન્મ પણ સાર્થક થશે.”

“ હા ! તત્ત્વ છે, પણ મારું મન કેમ માને દિકરા ? મેં સાંભળ્યું છે કે તારું આયુષ્ય અદ્ય છે. જે સાંભળીને રાત દિવસ હું ચિંતાથી બળું છું તેથીજ તને મટ પરણેલો જોવાને મન્ટેજર છું. ત્યારે તું તો સંન્યાસી થઈ જવાની વાત કરે છે.”

“ એ ચિંતા આપની નકાસી છે, માતાજી ? માણસ થોડું જીવે કે ઘણું એથી શું ? ઘણું જીવ્યા કરતાં જગતમાં જન્મીને મનુષ્યે કરવા યોગ્ય કાંઈ ન કર્યું તો એ જીવ્યો તોયે શું ? ને અદ્ય જીવનમાં પણ જે ઘણું કરી જાય છે એનુંજ જીવતર ધન્ય ગણાય. જગતમાં એજ જીવ્યો લેખાય.”

શંકરે માતાના મનનું સમાધાન કર્યું.

“ પણ એથી માતાનું મન કેમ માને ? દિકરાનું અદ્ય આયુષ્ય સાંભળી ક્યી માતાને હુંજ ન થાય ? દિકરા ! તું આટલું બધું લાણ્યો ગણ્યો તો એવો કોઈ ઉપાય નથી કે તારું આયુષ્ય વધારી તારી બહાલી માતાને તું પ્રસન્ન કરે ? ” સ્નેહધેલી માતાએ પુત્રને આયુષ્ય વધારવાનો ઉપાય પૂછ્યો. ગિચારી હંમેશાં મહાદેવને પ્રાર્થતી કે ‘ પુત્રનું આયુષ્ય વધારે ! ’

“ માતાજી ? આયુષ્ય વધારવાની તમે વાતો કરો છો તો તો તમારે મને સંન્યાસી થવાની રજા આપવી જોઈએ. શરીરને દૃઢ કરવાનો, યોગ-સમાધિના પ્રયોગો કરી આયુષ્યને

વધારવાનો માર્ગ તો ને વિચિનિમ્બજ મર્ધ મરે." શરૂઆતિ લક્ષ્યી.

"જેમતો નદી, તાદે પરજુતું નો મરો ગમત્યો કે, દિહરા ?" માતાએ પોતાની દૃઢ આત્મ મળી. "તાદે વિચોત દું મદન કરી મદીશ નદી."

"માતાશ ? જો મને પરવાવગો નો મારે દું અપા. યુગીજ શહેવાનો ? કારણ કે મદસ્થધર્મનું પાલન કરતાં સ્ત્રીઓના સદ્વાચમાં ઉલટાં આયુષ્ય જગ મરે. તમે જોતાં નથી કે સંસાર ત્યાગી સાધુસંન્યાસીઓ 'બ્રહ્મચર્ય'નું પાલન કરી દેવા દીર્ઘાયુષી અને નિરોગી જને છે, ત્યાદે જોગોમાં જીવ્ય સંસારીઓ રોગવાળા, નિર્બળ અને જરાના પામમાં જલદી પહોંચી જાય છે." શંકરે સમજાવવા માંડ્યું.

"જેનું કારણ ! મૃદસ્થો કેમ દીર્ઘાયુષી ન જની શકે ?" માતાએ શંકા કરી.

"કારણ એ કે મૃદસ્થ ધર્મ અનેક જિંતાઓથી ભરેલો જ હોય. આધિવ્યાધિને ઉપાધિઓ જ એને વજગેત્રી હોય. વ્યવહારમાં એને અનેક પ્રકારની મુશ્કેલીઓ લોગવી પડે. મૃગાં વહાલાં અને સંબંધીજનનાં મન સાચવવાં પડે. એ ઉપરાંત વળી જો ઘરમાં સ્ત્રી સારી હોયતો તો ઠીક; નાદીનર જો શંખાળી રોવી સ્ત્રી સાથે પાંના પડ્યો હોયતો એ ધમ્પીનું લોાદીજ ચુસી લે અને પરલવમાં પુરૂષને દુર્ગતિ તરફ લઈ જાય. આ લવમાં પણ એનું મત્યાનીશ વાળે 'હવતા ખાયે કાળામ્બુ, મુએ નરક લઈ જાય.'

એટલે શંકર ગૃહસ્થ મઢીને સંન્યાસી થતાં શંકરસ્વામી તરીકે ઓળખાયો.

શંકર સ્વામીએ શુરૂની પાસે રહીને શેષ રહેલાં ઘણાં ખરાં શાસ્ત્રાનું અધ્યયન કર્યું. અહીં સમયમાં શુરૂ પાસેથી એમની સર્વ વિદ્યા શીખી ગયો. શ્રુતિઓનું, છંદશાસ્ત્રનું, મંત્રશાસ્ત્રનું વગેરે સર્વ રહસ્ય શુરૂએ શંકરસ્વામીને સમજાવ્યું. ઘોડાં વર્ષમાં શંકરસ્વામી પ્રખર વિદ્વાન થયો. વેદ-મતના તત્વોનો સંપૂર્ણ જ્ઞાતા થયો.

અત્યાર લગી એણે પોતાનું જીવન અભ્યાસ કરવામાં વીતાવ્યું. હવે એ ખીલેલી શક્તિઓનો જગતને ચમત્કાર દેખાડવાનું મન થયું. વાદવિવાદ કરવાની ધુન લાગી. સમર્થ વિદ્વાનોને જીતવા એની વાણી આતુર બની. તેથી શુરૂની રજા મેળવી કેટલાક શિષ્યોને લઈને શંકરસ્વામી કાશી નગરમાં આવ્યો. શિષ્ય સહિત શંકરસ્વામીએ એક નહેર મંદિરમાં પડાવ નાખ્યો. શંકરસ્વામીએ અહીંયાં લોકોને પ્રજ્ઞ વિદ્યાનો ઉપદેશ આપવા માંડ્યો. શુરૂઆતમાં જોકે એનો ઉપદેશ સાંભળનાર ઘણા મનુષ્યો નહોતા. પણ જેમ જેમ સ્વામીની વાણી લોકોને રૂચતી ગઈ, તેમ શ્રોતાઓમાં વૃદ્ધિ થવા લાગી, સાંભળનારને રસ પડવા લાગ્યો અને શહેરમાં સ્વામીની પ્રશંસા થવા લાગી એમ એમ મેદની જામતી ગઈ. પંડિતો પણ સ્વામીની પ્રશંસા સાંભળીને આકર્ષાયા. એમણે શંકરસ્વામીની વિદ્વત્તાની કસોટી કરી અનેક પ્રકારના ચર્ચા

વિષયો ઉત્પન્ન કરી સ્વામીજી સાથે તેઓ ચર્ચા કરતા. સ્વામી તે સવેને પોતાની બુદ્ધિશક્તિથી, તર્કશક્તિથી સમજાવતો. એમની શંકાનું નિવારણ કરતો હતો. જેથી અદ્ય સમયમાં સમસ્ત કાશી નગરમાં શંકરસ્વામીની પ્રસિદ્ધિ થઈ ગઈ. કેટલાક તો એના લક્ષ્મી રાગી થયા. કેટલાકે તેની પાસે સંન્યસ્ત દીક્ષા ગ્રહણ કરી. એની વિદ્યતાથી પ્રસન્ન થયેલા કાશીના પાંડતોએ શંકરસ્વામીને આચાર્ય પદવીથી વિભૂષિત કર્યો. ત્યારથી શંકરસ્વામી શંકરાચાર્ય તરીકે જગતમાં ઓળખાયા.

કાશી નગરમાં શંકરાચાર્ય કેટલોક વખત રહ્યા પછી પોતાના શિષ્યોના પરિવાર સાથે દેશોદ્દેશ ઉપદેશ કરતો હિમાલય પર્વતના બદ્રિનારાયણ આશ્રમમાં જઈને રહ્યો. અહીંયાં એણે સ્થિર નિવાસ કરી પદ્મનાભને ઉપનિષદો બતાવવા માંડ્યા. એ પોતાનાં રચેલાં ઉપનિષદો અને ભાષ્યો શિષ્યોને શીખવવા લાગ્યો. તે પછી શારીરિક સૂત્રોનું ભાષ્ય રચ્યું. એવી રીતે કેટલાંક શાસ્ત્ર એણે રચ્યાં. તેમજ બૌદ્ધ અને જૈન મતનું ખંડન કરવા માંડ્યું. લોકોને પોતાના મતમાં ખેંચવા માંડ્યા. પોતાના ધર્મની મહત્વતાનું વર્ણન લોકોની આગળ કરવા માંડ્યું. પોતાને વિદ્યાનું એટલું બધું અભિમાન હતું કે જેથી શંકરાચાર્યને લાગ્યું કે પોતાને જગતમાં કોઈ છતી શકે એમ નથી. એવામાં કુમારિલભટ્ટની શ્રીત્તિ એણે માંભળી એટલે કુમારિલભટ્ટની સાથે વાદ કરવાની છતાંસા ઉત્પન્ન થઈ.

શંકરાચાર્ય હિમાલયથી શિષ્યો સાથે વિદાર કરતો

કરતો—ચાલતો દક્ષિણ દિશા તરફ પ્રયાગ આવ્યો. આ તીર્થ સ્થળ હોવાથી ત્રિવેણીમાં એમણે સ્નાન કર્યું ને કાયા પવિત્ર કરી. શિષ્યો અહિં શંકરાચાર્ય દ્વિતીયે એકાદશીના નગરવાસી જનોએ એની કીર્તિ સાંભળેલી તેથી તે એના દર્શને દોડી આવ્યા. કેટલાક પ્રયાગના પંડિતોએ એની સાથે વાદવિવાદ કરવા આવ્યા. એ સર્વને શંકરાચાર્યે જીતી લઈ પોતાની કીર્તિમાં વધારો કર્યો. અહીંયાં પણ એણે કુમારિલલદની કીર્તિ સાંભળી. જેથી એને જીતવાની ઇચ્છા શંકરાચાર્યની પ્રબળપણે વધી ગઈ.

“ કુમારિલલદ મને કયાં મળી શકે ? મારે મળવું હોય તો ? ” શંકરાચાર્યે એક બાણકાર પંડિત પુરૂષને પૂછ્યું.

“ સ્વામીજી ! કુમારિલલદ મહાસમર્થ આચાર્ય, વેદના તત્ત્વોના જ્ઞાતા જેમણે જોડોને પણ હરાવ્યા ! કેટલાય દર્શનોત્તુ ઝાંડન કરીને દુનિયાની દૃષ્ટિમાં વેદાંતતત્ત્વનું સ્થાપન કર્યું. એ મહાસમર્થ જ્ઞાનીનો પરિચય આપને કરવા યોગ્ય છે ! ” એમ પંડિતે જણાવ્યું, એના હૃદયમાં કુમારિલ માટે માન હતું. એમ એના બોલવા ઉપરથી સમજાતું હતું.

“ હું પણ એ કુમારિલલદને મલવા માશું છું. એની સાથે કંઈક ચર્ચા કરવા ચાહું છું. અમારા વિચારોની અરસ-પરસ આપ લે ચાય તો કંઈક નવીન બાણવાનું મળે. ” શંકરાચાર્યે કહ્યું.

“ આપનું કહેવું સત્ય છે. એમની સાથે આપને જે મલવાની ઇચ્છા હોય તો સત્ત્વર આપે એમની પાસે જવું જોઈએ. ” પંડિતાએ જણાવ્યું.

“ કેમ ? ઉતાવળનું કંઈ કારણ, વાર ? ” શંકરાચાર્યે આતુર હૃદયે પૂછ્યું.

“ અરે ! એ મહાપુરૂષ પોતાના પાપોનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાને તૈયાર થયા છે. અગ્નિમાં પોતાની કાયાને બાળી લક્ષ્મ કરી શરીરનો નાશ કરવા આતુર થયા છે. ”

કાષ્ઠ લક્ષણની વાત સાંભળીને શંકરાચાર્ય ચમક્યો. “ હેં શું કાષ્ઠ લક્ષણ ? કાષ્ઠ લક્ષણનું કંઈ કારણ ? શામાટે આગમાં બળી કાયાનો નાશ કરવા આતુર થયા છે ? ”

“ અમને લાગે છે કે એમણે અનિશ્વર વાદીની પ્રરૂપણા કરી છે. ઇશ્વર છતાં એમણે ઇશ્વરનું ખંડન કરી અનિશ્વર-પણું સ્થાપન કર્યું. બીજાં પણ કંઈ કારણો હશે. આપ સત્ત્વર જઈ એમને મળો તો આપને જોઈ એ ઘણા રાજી થશે. એમને સંતોષ થશે કે પોતાની પછવાડે પોતાનું કાર્ય પાર પાડવાને એક પુરૂષ જાગેલા છે. ”

“ ઠીક છે, મારી ઇચ્છા પણ છે કે હું સત્ત્વર જઈ તેમને મળું. ” એમ કહી એણે કુમારિલ ભટ્ટ પાસે જવાની ઉતાવળ કરવા માંડી.

એકદમ ઉતાવળી ગતિએ ચાલતાં શંકરાચાર્ય શિષ્યોની સાથે કુમારિલભટ્ટ જ્યાં આગને પોતાનો ભોગ આપી રહ્યો હતા ત્યાં આવી પહોંચ્યો.

કુમારિલભટ્ટ વિનાથી પ્રત્યક્ષને કાષ્ટની ચિનામાં
 બેઠેલા છે. એની આશુભાવુ બેઠેલા પ્રત્રાકર વ્યાદિ એના
 શિષ્યો કુદન કરી રહ્યા હતા, ગુરુને કાષ્ટ બહુ નહી કરવાને
 સમજાવી રહ્યા હતા, પણ પ્રાર્થાશ્રિત કરવાનો ગુરુનો દૃઢ નિશ્ચય
 એથી શિથિલ થાય એમ નહોતું. એવામાં કુમારિલ શંકરા-
 ચાર્યને ભેટ આનિશ્ચય જ્ઞાનંદ પામ્યો. શંકરાચાર્ય પણ એ
 વૃદ્ધને નમ્યો. નગીને પોતાનો સંવેદા બાપ્ય શંકરાચાર્ય કુમા-
 રિલભટ્ટને જનાવ્યો. કુમારિલે એ બાપ્યનાં પાનાં ફેરવી
 લેયાં અને જણાવ્યું કે “સ્વામીજી તમારા બાપ્ય તો ઠીક
 છે. પણ આ બાપ્યના પ્રથમ અધ્યાયમાં આડહતર વાર્તિકા
 ભેદા. ભે મેં પહેલાં દીક્ષા ન લીધી હોત તો હું એની
 વાર્તિકા અવશ્ય કરત !”

“પણ આચાર્યજી ? આપ શામાટે અગ્નિ બહુ કર-
 વાને તૈયાર થયા છે. હું ઈચ્છું છું કે આપ એનું વાસ્તવિક
 કારણ મને ખુલાસાવાર જણાવો !”

શંકરાચાર્યના જવાબમાં કુમારિલભટ્ટે કહ્યું. “સ્વામીજી !
 કરેલા પાપોનું પ્રાર્થાશ્રિત તો અવશ્ય કરવું ભેદા. આપણા
 જેવા જ્ઞાતા પુરૂષો પણ ભે પ્રાર્થાશ્રિત ન કરે તો પછી સાધા-
 રણ મનુષ્યની તે શી વાત ? એ પાપનું પ્રાર્થાશ્રિત કરવાથી
 ભોગવાઈને છુટી જાય, અન્યથા ભવાંતરમાં પણ કરેલું પાપ
 ભોગવ્યા વગર છુટતું નથી, માટે આ ભવમાંજ મારે ભોગવીને
 છુટી જવું. હું હવે વૃદ્ધ થયો. વળી મારી પછવાડે તમે ઉઠેલા
 ભેટ આજે હું કૃતકૃત્ય થયો. તમે આપણા વેદ ધર્મની જ્યોતિ

જગતમાં ફરકાવજો. એની સામે ઉઠેલા હરીશને હંકારવશે એ મારી ખાતરી છે. હવે તો હું અવશ્ય પાપનું પ્રાયશ્ચિત કરીશ. મારા આત્માને પાપ થકી મુક્ત કરીશ. ” કુમારિલે ખુલાસાથી વાત કરવા માંડી.

“ પણ એ પાપ તો કહો, કે તમે તમારા ક્યા પાપનું પ્રાયશ્ચિત કરવા આહો છો ? ” શંકરાચાર્યે આતુરતાથી એનું કારણ જાણવા માગ્યું.

“ સાંભળો ! મને વિદ્યાભ્યાસનું મોટામાં મોટું પાપ લાગેલું છે. શાસ્ત્રના પણ એને નિંચું છે કે “ વિશ્વાસઘાતી મહા પાપી ”

એ. કે ને ? ” સ્વામી.

શુભ પૃષ્ઠ.

“ એક દુશ્વર સાથે અને બીજો ઐહ લોકો સાથે ? ”

“ તે દેવી મને જરી ખુલાસાથી સમજાવો તો ? ”

“ મેં કદ નાથેના વાત વિવરન. પ્રથમ જ્યારે હું હાર્યો ત્યારે મેં હારનું એનનું મનુષ્ય અગીકાર કર્યું એમના શિષ્ય થઈ ગયો.

“ કુતરને પેદાશ ના. કોઈ નાનિકાનો દ થઈ ગયા.

અર્થેના.

“ એમના વિચારને એમના નિર્દોષ હુ બચવા દેવા પચના કહેલો. તમને પણ થઈ ગયો ને એમના નિર્દોષ મેં જાણી લીધ.

“એ પણ ઠીક ! એક રીતે તમે એ જ્ઞાને જોડોનું રહસ્ય જાણી લીધું.” શંકરાચાર્યે જણાવ્યું. “પછી તમે શું કયું !”

“હા ! તમારું કહેવું સત્ય છે. કુશાગ્રબુદ્ધિવાળા જોડ લોકો એક દિવસે વૈદિકમતનું ખંડન કરવા લાગ્યા. દુન્યાની આગળ વેદમતનું ખંડન કરી પોતાના મતનાં તત્ત્વો સમજાવવા લાગ્યા.”

“હા ? પોતાના ધર્મનું ખંડન નજર આગળ થતું હોય તે કયો ધર્માભિમાની પુરૂષ સહન કરે !” સ્વામીજીએ વચમાં કહ્યું.

“કોઈ ના સહન કરે ! મને પણ એમજ થયું. મારી નજર આગળ મારાજ ધર્મનું ખંડન તેઓ કરતા પણ મારું જોર કાંઈ ચાલતું નહિ. છતાં મારા હૈયામાં અતિશય દુઃખ થવાથી હું રહવા લાગ્યો. મારું રહવાનું કારણ મારી પાસેથી એ લોકોએ જાણી લીધું, ત્યારે એ કારણ જોડાચાર્યના જાણવામાં આવ્યું ત્યારે એ નાખુશ થયો. સર્વે જોડ બિંદુઓ મારી તરફ અવિશ્વાસની નજરથી જોવા લાગ્યા. એમને લાગ્યું કે આ આપણા વિરોધીને જોડશાસ્ત્રના રહસ્યનું જ્ઞાન કરાવ્યું એ ઠીક ન થયું.” વચમાં શ્વાસ લેવાને થયો.

“શંકાની નજરથી જોનારા એ દુષ્ટો તમને મારવા તૈયાર થઈ ગયા હશે ત્યારે તો ?” શંકરસ્વામી જોડ્યો.

“હા ? એ લોકોએ મને હેરાન કરવાનો વિચાર કયો. હું નાશી ના જઈ તે માટે મારા ઉપર સજ્જ નજર રાખવા લાગ્યા. એક દિવસ એમણે સલાહ કરી ઉંચા પ્રાસાદ ઉપર ચઢાવી

મને નીચે ફેંટી દેવાનો નિર્ણય કર્યો. એ મુજબ એ લોકોએ મને ઉંચા પ્રાસાદ ઉપર ચઢાવ્યો. મરવાને તૈયાર થયેલા મેં મોંએથી ઉચ્ચાર કર્યો કે ‘ વેદની શ્રુતિઓ સત્ય હોય તો અહીંથી પડવા છતાં પણ હું જીવતો રહું. ’ એમ જાણતા મને નીચે પાડી નાખ્યો છતાં વિધિની મરજીથી હું જીવતો રહ્યો પણ તે સમયે મારી એક આંખ કુટી ગઈ. ખેર જેવી દૈવની મરજી ! ” કુમારિલ ભટ્ટ શંકરાચાર્ય સાથે વાત કરતો તો, તે વળી થોભ્યો.

“ તો એ દુષ્ટોએ ફરીને મારવાનો ઉપાય ક્યો કે નહીં ! ” સ્વામીજી પૂછ્યાં.

“ પછી તો હું ત્યાંથી કોઈ પ્રકારે ચાલી ગયો, પણ એ દુષ્ટ જોડાં ઉપર મને બહુ દ્રેષ આવ્યો. શાસ્ત્રનો એક અક્ષર શિખવનાર પણ ગુરૂ કહેવાય તો પછી જે બુદ્ધ ગુરૂ પાસે શાસ્ત્ર ભણીને એમનુંજ મેં ખુરૂ કર્યું. એમના કુલનો મેં નાશ કરી નાખ્યો. એમનાં શાસ્ત્ર હું જાણતો હોવાથી એમના શાસ્ત્રોનું સત્યાનાશ વાળવાની મને બહુજ સારી તક મળી, ને એ પ્રમાણે એમના કુલનો નાશ કરી મેં મારું વેર વાળ્યું. ” કુમારિલે પ્રાયશ્ચિતનું સ્વરૂપ કહી સંભળાવ્યું.

“ એતો તમે ઘણું મારું કામ કર્યું, વેદાંતધર્મની તમે તો ભક્તિ કરી, એમાં તમને પ્રાયશ્ચિત શેનું હોય. કયા મુખ પુરૂષે તમને ભમાવ્યા ! ” સ્વામીએ કહ્યું.

“ એ પ્રાયશ્ચિત અવશ્ય મારે કરવું જોઈએ, તેમજ

જેમની મન માનવાથી મેં કશ્ચિત્ની અસ્તિત્વ ખંડન કર્યું ને
 પ્રકાર જગતકર્તા નથી એવું જગતના ચોક્કમાં મેં શિદ્ધ કર્યું.
 આ બન્ને પાપથી છુટવા હું અગ્નિમાં જગીમરી પ્રાયશ્ચિત કરું
 છું.” કુમારિલે પ્રાર્થાશ્રિતનું કારણ પોતાનું પાપ કહી બતાવ્યું.

“અરે દિન ? આ તમે અજ્ઞાનકષ્ટ શું કરો છો ! શ્રુતિના
 ગૂઢ અર્થની વ્યાખ્યા તમે નથી બજાતા, શ્રુતિમાં કહ્યું છે કે
 મારનારને જે હિંસક માને છે અને મરનારને જે મરેલો માને
 છે એ બન્ને અજ્ઞાની કહેવાય. કારણકે કોઈ કોઈને મારતું નથી
 કાપનાથી કોઈ મરતું નથી.”

શંકરાચાર્યની વાણી સાંભળીને કુમારિલભટ્ટ જોત્યો
 “અરે આવું જોડીને તમે મારા આત્માને ન તપાવો !”

“અરે ભટ્ટાચાર્ય ! આ જોડોની ક્ષણિક યુક્તિને લખને
 હું કહું છું એમ નથી. શુદ્ધ અદ્વૈત માર્ગનું અવલંબન કરીને
 તમને હું જણાવું છું. વળી મને પણ હજી તમારી સાથે વાદ-
 વિવાદ કરવાની ઇચ્છાસા હતી. તેથીજ હું તમને સહીસલા-
 મત જોવા આહું છું.” સ્વામીએ પોતાનો મનોગત અભિ-
 પ્રાય કહી સંભળાવ્યો.

“સ્વામીજી ! મારું કહ્યું માનો તો હવે વાદવિવાદ કર-
 વાનું છોડી દા ! એ જઘડામાં પડવા કરતાં તમે તમારું કામ કર્યા
 કરો ! તે છતાં તમારી ઇચ્છા હોય તો માહીધમતી નગરીમાં
 મંડનમિત્ર નામે મારો જનેવી છે, એ સર્વજ્ઞ જેવો સકલ વિદ્યા-
 નો પારંગામી છે. એમની સાથે વાદ કરીને તમારી ખાજ
 શાંત કરો !” કુમારિલે કહ્યું.

“ અસ્તુ ? તમારા વચન પ્રમાણે હું અહીંથી માફી-
પ્રમતિ નંગરી તરફ જઈશ ને મંડનમિશ્રને વાદમાં જીતી
લઈશ. ” શંકરાચાર્યે જણાવ્યું.

“ હવે હું તો મારા કાર્યમાં તત્પર થાઉ છું. ” એમ
કહી ચિત્તામાં આગ મુકી એ આગ ધુંધવાણી. ભડકા થવા
લાગ્યા કુમારિલનાં અંગોપાંગો આસ્તે આસ્તે અગ્નિમાં દગ્ધ
થતાં પાપનું પ્રાયશ્ચિત કરવા લાગ્યાં.

એના શિષ્યોએ-શંકરાચાર્યે ઘણીય મના કરી પણ એના
ધ્યાનમાં એકે વાત ઉતરી નહીં, એ જાણતો હતો કે પાપ કરેલું
હોય એ અવશ્ય લોગવવું જ પડે છે. લોગવ્યા વગર એવાં
આકરાં કર્મબંધનો નાશ પામતાં નથી, શંકરાચાર્યની વાણીમાં
એને યૌવનનો મદ જણાયો. ગર્વ ભરેલું જ્ઞાન જોયું. એ બધો
બાહ્ય આડંબર હતો, છતાં એને છેલ્લાં છેલ્લાં હર્ષ થયો કે
પોતાની પાછળ પોતાનાજ વેદાંત ધર્મનો ઉદ્ધાર કરનાર
એક પ્રબળ પુરૂષ મુકતો જાય છે. આશાનિરાશા વચ્ચે પાપનું
પ્રાયશ્ચિત કરતો કુમારિલ અગ્નિમાં બળી ભસ્મ થઈ
ગયો. પાપનું પ્રાયશ્ચિત કરતો રામશરણ થઈ એનો આત્મા
પરલોકે પ્રયાણ કરી ગયો.

પ્રકરણ ૩૧ મું.

પ્રુષપધન્વાનું અનુક્રમ આમંત્રણ.

કનોજરાજ એક દિવસે રાજગૃહમાં ખુશખુશાલ બેઠા છે. પ્રધાનો, બાયાતો, પંડિતો પણ પોતપોતાને યોગ્ય આસને બેઠેલા, સરિવર બંધપાદુલ પણ રાજની પાસે એક શિંદાસન ઉપર બેઠા હતા. અત્યારે વાકુવિનોદ કરવાની દુરસદ નહેત્રી. હમણાં તો કનોજરાજના દરબારમાં નાટારંગ થઈ રહ્યો હતો. ફર દેશાવરથી આવેલી એક નર્તકીએ કનોજરાજની આગળ પોતાની નૃત્યકળા-અભિનય કળા દેખાડવાની ઇચ્છા પ્રગટ કરેલી, જે રાજાએ મંજુર કરેલી હોવાથી અત્યારે તો મનુષ્યોને હર્ષલ એવું નૃત્ય આણતું હતું. એ નૃત્યકીની અભિનય કળાથી રાજા વગેરે સર્વે ખુશ ખુશ થયા હતા. એના હાવભાવ, એ આંખોને નચાવવાની પ્રજ્વાલિકા, અંગમરોડની ચતુરતા, કોકિલાથી પણ મીઠાએ કેળના ગર્ભ સમા મુકોમલ અને માખણ સમા મુંવાળા કંઠમાંથી નીકળતા સુસ્વરો, ગાવાનીકળા, નૃત્યનીકળા એ સર્વે ગમે તેવા વજ્રસમા હૃદયવાળા પુરુષને પણ આકર્ષવાને અક્ષમ હતાં. નૃત્યકીનું સંપૂર્ણ ખીલેલું ચોવન પણ હમણાં હજી ઉગી ને ઠીક ઠીક થતું હતું. એનાં એકએક અંગ મોહક હતાં, લાલિત્ય, સૌંદર્ય અને ચાતુર્યથી ભરેલાં હતાં. મનુષ્ય બાળા છતાં દેવને પણ હર્ષલ એવું એનું અથાગ રૂપ હતું. નૃત્યકીએ પોતાની પાસે જેટલી અભિનયની કળા હતી

“ મહારાજ ! હું આપની દાસી છું. ? આપની સેવા કરવા મંત્રિભર છું ! ” નૃત્યદીએ પોતાના કોથલ સમા દમે-શના મધુર સ્વરે કહ્યું.

“ પણ તું તે કોણ ! ” ફરીને પૂછ્યું.

“ રાજસભામાં આપની આગળ નૃત્ય કર્યા બતાવી આપની પ્રસન્નતા મેળવનાર એક અઠના નર્તકી ? ” એણે ખુલાસો કર્યો.

એકાંત હતી, રાત્રીનો સમય હતો, પદ્મનીનો તિરસ્કાર કરે એવી સ્વર્ગમાંથી બ્રહ્મ થયેલી આ રંભા હતી. પૂર્વે પણ વિશ્વામિત્ર-નું તપ મેનકા અપચ્છરાએ મોહપમાડી ભંગ કર્યું હતું. તેમજ ઉર્વશી, રંભા, તિલોત્તમા વગેરે અપચ્છરાઓએ સ્વર્ગમાંથી બ્રહ્મ થઈને યોગીજનોના તપનો ભંગ કર્યો હતો. આજે આ નૃત્યદી સૂરિવરનું તપ ભંગ કરવા આવી હતી. સૂરિવરે જોયું કે “મોટો ઉપસર્ગ આવ્યો. જે કે માફ મન એ બાળા લેશમાત્ર જ્ઞાન પમાડી શકશે નહીં, પણ દુર્જન પુરૂષોને આકારણ આગળ કરીને જૈન શાસનની નિંદા કરવામાં હું નિમિત્તરૂપ થઈ પડીશ.” સૂરિવર વિચારમાં પડી ગયા. શું ઉપાયથી સલામત રહી શકાય એનો વિચાર કરવા લાગ્યા.

“ દેવ ! વલ્લભ ? શું વિચાર કરો છો ? આપના તપથી હું પ્રસન્ન થઈને આવી છું.” એકાંતમાં પોતાની અભિનય કર્યા-કામકળાઓથી પુરૂષના દિલને સુંજવનારી કેલિનો ઉપયોગ કરવા માંડ્યો.

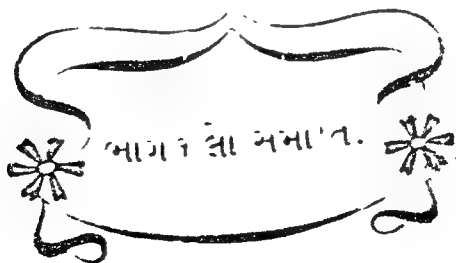
એને જાણી રહ્યો ? ” એ મધુર શબ્દોની પ્રાર્થના પણ દેવ સાંભળવા તૈયાર નહોતા. પરમાત્માના ધ્યાનમાં લીન થયેલાને એના કાકડુદી ભરેલા શબ્દો પહોંચતા પણ નહોતા. આશાતુર રમણી આશાભંગ થવા લાગી. પોતાની મહેનત વ્યર્થ જતી હોય એમ એને જણાયું.

નર્તકીના અનેક પ્રકારના ઉપસર્ગ છતાં ધ્યાનમાં લીન થયેલા મુનિવરનું ચિત્ત લેશ પણ ચપલ ન થયું. નર્તકીએ પોતાની સર્વ કળાઓ-ચેષ્ટાઓ કરી પણ જડ પ્રકૃતિને કચેલી ચેષ્ટાની માફક એ સર્વ વ્યર્થ ગઈ. એની જીંદગીમાં આ એક જ પુરૂષ આજે એણે જોયો કે આવી અનુકુળ સામગ્રી, સંયોગો છતાં જે કામદેવના તોફાનમાંથી સંહીસલામત બચી શક્યા. આખરે એ યૌવનનો મદ એનો ગળી ગયો. કામદેવનું તોફાની જોર નરમ પડ્યું એણે ધાર્યું કે “એતો પરમાત્મા સદૃશ છે. સંસારની કોઈ પણ ચીજ એના ચેરાળી ફીલને આકર્ષી શકે એમ નથી. મહાત્માઓમાં પણ શિરોમણી એ પુરૂષ જ્યારે આટલી જાધી મારી કામ ક્રિડા છતાં અલોચમાં ન થયો એથી જાણીત એવૈરાગ્યમાં પણ દ્રઢ અને ચિતરાગી પુરૂષ છે. આવા મહાપુરૂષની મેં આશાતના કરી એ ઠીક ન થયું.” ઇત્યાદિ વિચારતી નર્તકી પોતાનાં વસ્ત્ર ઠીકઠાક કરી કંચુકીની કસ બરાબર જાંધી પડએ પડેલું ઉત્તરીય વસ્ત્ર પણ ધારણ કરી લીધું. નેં જવાને તૈયાર થઈ. જતાં જતાં એ મહાપુરૂષને ખમાવતી કહેવા લાગી. “ ભગવન ! દુન્યાના વિષય-

એવિષ્ણુના પંડેલી આ નેહા સરખી અજાગનો દોષ માફ કરવો ? આખી રાત્રી આપની આશાતના કરી આપને તપાસ્યા આજ્ઞાઓએ તો આપની ઉપર પ્રસન્ન થઈને આપની પાસે આવીને પડ્યા. પણ એ નાતને ક્યાંથી ખબર હોય કે આજ્ઞાઓ ને નર શ્રેષ્ઠ તો જગતને પૂજનીય છે. જેનું મનો-

વશ થાય પણ દુર્ભેદ છે એને મારા જેવી અજાન અજાગ કેવી રીતે ચલાવી શકે ? દુન્યાની ઘણી ખરી વસ્તુ-ઓમા તો કલંક રહેલું છે. પણ હું મુનિવર ! જગતમાં તમે તો ખરે નિષ્કલંક છો. જગતની કોઈ પણ શક્તિ તમારું મિત્ર ચલાવવાને નમ્ર નથી. હું મહાપુરુષ ? મારા અપ-રાધે જગતને ને પ્રભાતે એ જગતપુરુષ પુરુષને નમન કરી

જાણવું તો ના અવરજવર-પગરવ સલામાય અને આ મહા પુરુષ પાતાના નિમિત્તે નિષ્કલંક છતાં જગતમાં કલંક ફામે, એ તોને નન હીક જણાયું નહીં, જેથી તેણી ત્યાંથી આલી ગઈ. અને એ મહાપુરુષની અયાગ દુન્યાના વખાણ રાજાને કહી નામ તારા નાતની નત કલંક પાતાને વતન આલી ગઈ.

સાબની શુદ્ધાસીમાં પરીક્ષાના પરિણામમાં
અને નેત્રાજ પ્રશ્નોમાં વહેંચવા
લાયક આગવોને માટે વાચાંજ
ઉપયોગી અને સસ્તાં
પુસ્તકો.

—૦૦૦૦—

- ૧ પંચમુલિકમણ પોરે માત્ર ૪૮ ૨૦૦ વિજ્ઞાન એ નક્કર
પાકુ. દેશી પુસ્તક નવરમરણ ઉપરોત્તર જીવન
સ્તોત્રો હોદા રામ માથે ... ૦-૧૦-૦ ૫૦-૦-૦
- ૨ આત્મવીરની કથાઓ (વાંચનાજ હાલમાં
ધાર્મિક સંસ્કારની હાલ પાઠ્યાઈ રમીલી
ભાષામાં લખાવેલું) ... ૦-૫-૦ ૨૦-૦-૦
- ૩ જૈન નિત્ય પાઠ સંમલ નવરમરણ ઉપરોત્તર
બીજાં સ્તોત્રો હોદા રામ વિશેષ માથે ... ૦-૩-૦ ૧૨-૮-૦
- ૪ વિજય શેઠ અને વિજયા શેઠાણી ... ૦-૪-૦ ૧૫-૦-૦
- ૫ દક્ષાપત્ની કુમાર ચરિત્ર ... ૦-૩-૦ ૧૦-૦-૦
- ૬ અરજીક મુની ... ૦-૩-૦ ૧૦-૦-૦

જ પુસ્તક નમુના માટે મ વાવનારે રૂ. ૧-૮-૦ કીમતના અને
પોસ્ટ ખર્ચના ૦-૮-૦ મળી રૂ. ૧-૧૨-૦ મોકલવા.

ક્રમાંક - જૈન સસ્તી વાંચનમાળા
ગાધનપુરી ગજલ-ભાવનગર.

જૈન સંમતી વાંચનમાળાનું નામ—

હરેક જૈન પંથુઓતી જાગૃતમાં છે કે, અમોએ મં. ૧૨૭૬-૮૦-૮૧
જાગૃત વરેનાં પુસ્તકો વાર્ષિક રૂ. ૨૧ માં પાંચમો પાનાના પીગાંપે પ્રાપ્તકર્તે
આપ્યાં છે. દીવસે દીવસે પ્રાપ્તકર્તે રાખતો જતો સંતોષ અને ઉત્તરેણક
પ્રમદ થતા પતિદાસીક ઉત્તમ પુસ્તકો હવે હવેકલી જાગૃતમાં આપ્યાં છે.
આજુ રાવડી (મ. ૧૨૮૨) થી અમોએ રૂ. ૬૧ માં ૮૫૦ પાનાવાં
પુસ્તકો આજુ રાવડી કર્તે છે અને તેથી હવે હવેક જૈન પંથુ આજમ
તેજા નરિ શુદ્ધ તેજી આપ્યા છે.

સ. ૧૨૭૬-૮૦ નાં આઠ પુસ્તકો જરા થવા પ્રાપ્તકર્તે સાલીકમાં હવે
૧૦ નવાં ૮૨૨ જાગૃતમાં મળે.

સ. ૧૨૮૨ નાં પુસ્તકો—

જુદાં કિંમત.

૧. ૭ નવનવાં પુસ્તકો આજે વિરમવાં સત્તરજી કિંદા.	૩૫૧	૧-૦-૦
૨. ૭ નવનવાં પુસ્તકો આજે વિરમવાં સત્તરજી કિંદા.	૩૫૧	૧-૦-૦
૩. ૭ નવનવાં પુસ્તકો આજે વિરમવાં સત્તરજી કિંદા.	૩૫૧	૧-૦-૦
	<u>૩૫૧</u>	<u>૩-૦-૦</u>

જૈન સસ્તી વાંચનમાળાનું નામ—

દરેક જૈન બંધુઓની જાણમાં છે કે અમોએ સં. ૧૯૭૬-૮૦-૮૧ ત્રણ વર્ષનાં પુસ્તકો વાર્ષિક રૂ. ૨) માં પાંચસો પાનાના હીસામે ગ્રાહકોને આપ્યાં છે. દીવસે દીવસે ગ્રાહકોનો વધતો જતો સંતોષ અને ઉત્તરોત્તર પ્રગટ થતાં ઇતિહાસીક ઉત્તમ પુસ્તકો હવે દરેકની જાણમાં આવ્યાં છે. ગ્રાહક વર્ષથી (સં. ૧૯૮૨) થી અમોએ રૂ. ૩) માં ૮૫૦ પાનાનાં પુસ્તકો આપવાનું નકી કર્યું છે અને તેથી હવે દરેક જૈન બંધુ આ લાભ લેવા નહિ ચુકે તેવી આશા છે.

સં. ૧૯૭૬-૮૦ નાં આઠ પુસ્તકો નવા થનાર ગ્રાહકોને શાલીકમાં હશે ત્યાં સુધી તેજ લવાજમમાં મળશે.

સં. ૧૯૮૧ નાં પુસ્તકો—

	પૃષ્ઠ	કિંમત.
૧ શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકર યાને વિક્રમના સમયનું હિંદ. ૩૦૪	૧-૮-૦	
૨ શ્રી સંખેશ્વરા પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.	૨૫૬	૧-૮-૦
૩ શ્રી કેશીમુનિ અને પ્રદેશી રાજા.	૧૦૦	૦-૬-૦
	૬૬૦	૩-૬-૦
	૫૧૦ સં. ૧૯૮૧ નાં	
	૧૫૦	૦-૮-૦

ગઈ સાલમાં વધુ અપાયેલાં પૃષ્ઠ—

સં. ૧૯૮૨ નાં પુસ્તકો—

૧ જૈનના મહાન રત્નો	...	૧૬૦	૧-૦-૦
૨ શ્રી બપ્પલટ્સુરિ અને આમરાજા લા. ૧ લો.	...	૨૬૦	૧-૮-૦
૩ મહાન સંપ્રતિ અને જૈન ધર્મનો દિગવિજય.	...	૨૪૦	૧-૮-૦
		૮૫૦	૪-૮-૦

લજો:—જૈન સસ્તી વાંચનમાળા
રાધનપુરી બજાર—ભાવનગર.

